

ევროკავშირი
საქართველოსთვის

ძალადობრივი ქცევის პრობლემების მქონე მოზარდებთან
რეაგირების მექანიზმები

კვლევის ანგარიში

თბილისი

2024

წინამდებარე კვლევა შექმნილია „სამოქალაქო საზოგადოების ფონდის“ ფინანსური მხარდაჭერით, ევროკავშირის მიერ დაფინანსებული პროექტის ფარგლებში. მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია ორგანიზაცია: „პრევენცია პროგრესისთვის“ და იგი ასახავს „სამოქალაქო საზოგადოების ფონდის“ და „ევროკავშირის“ შეხედულებებს.

კვლევის ავტორები: ანტონ ქელბაქიანი

ნატალია ცაგარელი

სარჩევი

I. შესავალი.....	4
II. მეთოდოლოგია	5
III. საერთაშორისო სტანდარტები.....	6
IV. ადგილობრივი კანონმდებლობა და პრაქტიკა.....	10
ა) სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო.....	10
ბ) განათლების სამინისტრო	16
გ) არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი	22
დ) შინაგან საქმეთა სამინისტრო.....	28
ე) გენერალური პროკურატურა	30
ვ) პრობაციის ეროვნული სააგენტო	32
ზ) სპეციალური პენიტენციური სამსახური	41
V. ჩალმავებული ინტერვიუები.....	43
ა) ძალადობრივი ქცევა, მისი გამოწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები	43
ბ) სერვისების ხარისხი და ხელმისაწვდომობა.....	46
<i>განათლებისა და ბავშვზე ზრუნვის სისტემა.....</i>	<i>46</i>
<i>არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი.....</i>	<i>48</i>
<i>განრიდება-მედიაციის და პირობითი მსჯავრის/არასაკატიმრო სასჯელის აღსრულების პროცესი.....</i>	<i>49</i>
<i>პენიტენციური სისტემა.....</i>	<i>51</i>
გ) უწყებათაშორისი თანამშრომლობა.....	51
დ) ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან მუშაობისას არსებული გამოწვევები კანონმდებლობასა და პრაქტიკაში.....	58
VI. დასკვნა და რეკომენდაციები	62

I. შესავალი

ბავშვებსა და მოზარდებში ძალადობრივი ქცევა კომპლექსური და მნიშვნელოვანი პრობლემაა, რომელიც დეტალურ შესწავლასა და გააზრებას მოითხოვს, როგორც მშობლებისა და პედაგოგების, ისე სხვა ზრდასრულების თუ პროფესიონალების მხრიდან. ძალადობრივი ქცევა შესაძლოა მოიცავდეს ქმედებათა ისეთ ტიპებს, როგორებიცაა: ფიზიკური აგრესია, ჩხუბი, მუქარა, იარაღის გამოყენება, ცხოველის მიმართ სასტიკი მოპყრობა, ცეცხლის გაჩენა, ქონების განზრახ დაზიანება, ვანდალიზმი და სხვა. ძალადობრივი ქცევა შესაძლოა ბავშვებს საკმაოდ ადრეულ ასაკშივე ახასიათებდეთ, თუმცა ხშირად უფროსები ამას სერიოზულად არ აღიქვამენ, რაც ამ ტიპის ქცევას კიდევ უფრო ამძიმებს. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ძალადობრივი ქცევა სერიოზულად იყოს აღქმული მისი გამოვლენის ყველა შემთხვევაში და დეტალურად შესასწავლია ამგვარი ქმედების გამომწვევი მიზეზები.

კვლევები ცხადყოფს, რომ არასრულწლოვნებში ძალადობრივი ქცევა სხვადასხვა მიზეზებით არის განპირობებული, როგორებიცაა: სექსუალური ან ფიზიკური ძალადობის მსხვერპლობა, ოჯახური ძალადობა, გენეტიკური ფაქტორები, ალკოჰოლზე ან ნარკოტიკებზე დამოკიდებულება, ცეცხლსასროლი იარაღზე წვდომა, სოციალური და ეკონომიკური საჭიროებები და ა.შ. ნებისმიერ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანია იდენტიფიცირებისთანავე განხორციელდეს ძალადობრივ ქცევასთან დაკავშირებული რისკების შეფასება (როგორებიცაა: ძლიერი ბრაზი, ფეთქებადობა, მეტისმეტი გაღიზიანება, იმპულსურობა, იოლად ფრუსტრირება და სხვა) . მშობლებმა, სახელმწიფომ დროულად უნდა დააიდენტიფიციროს არსებული გამოწვევები და მიმართოს ფსიქიკური ჯანმრთელობის თუ სხვა ტიპის სპეციალისტს. ადრეული მკურნალობა და ინტერვენცია შემთხვევათა უმეტესობაში სასურველ შედეგს იძლევა, ხელს აძლევს ბავშვს, რათა უკეთ შეძლოს ბრაზის მართვა, კონსტრუქციული გზით გამოხატოს უკმაყოფილება, პასუხისმგებლობა აიღოს საკუთარ ქმედებებზე, მიიღოს და გაუმკლავდეს მისი საქციელით გამოწვეული შედეგებს. პარალელურად უნდა გადაიჭრას ის პრობლემები~], რომლებიც იწვევენ არასრულწლოვანთა შორის ძალადობრივ ქცევას (ოჯახური ძალადობა, სასკოლო კონფლიქტები და სხვა საკითხები).

კვლევები აჩვენებს, რომ რთული ქცევა შესაძლოა შემცირდეს ან სრულად მოხდეს მისი პრევენცია, თუ განეიტრალებს მისი გამომწვევი რისკ ფაქტორები. შესაბამისად,

აუცილებელია დეტალურად შესწავლა არასრულწლოვანთა ძალადობრივი ქცევის გამომწვევი გარემოებების, ბავშვებთან მომუშავე სპეციალისტების როლისა და უწყებების მიერ განხორციელებული ქმედებათა თანმიმდევრულობის.

II. მეთოდოლოგია

კვლევა განხორციელდა სამაგიდე და თვისებრივი კვლევის (ჩაღრმავებული ინტერვიუები) მეთოდების გამოყენებით. კერძოდ:

ა) საერთაშორისო სტანდარტების ანალიზი

მიმოხილულია და გაკეთებულია ანალიზი საერთაშორისო სტანდარტების, რომლებიც არეგულირებენ ბავშვის უფლებათა დაცვის საკითხებს, მართლმსაჯულების და პრევენციული პოლიტიკის განხორციელების წესსა და პროცედურებს.

ბ) ადგილობრივი კანონმდებლობის ანალიზი

პირველი ნაწილი ეთმობა ადგილობრივი კანონმდებლობის ანალიზს, რომელიც არეგულირებს პრევენციულ მიდგომებს, საგანმანათლებლო და სოციალური დაცვის სფეროებში. გარდა ამისა, ანალიზი მოიცავს საკანონმდებლო რეგულირებას რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვნების რეფერირების პროცესის, პროცედურების და სხვადასხვა უწყებების/დაწესებულებების როლის შესახებ. ანალიზის მეორე ნაწილი ეთმობა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროს, სადაც განხილულია განრიდება-მედიაციის პროგრამა, სისხლისსამართლებრივი დევნის განხორციელების და საპატიმრო და არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულების პროცესი. აქედან გამომდინარე, საკანონმდებლო ჩარჩოს ანალიზის ფარგლებში შეფასდა ძალადობრივი ქცევის მქონე არასრულწლოვნებთან მუშაობის პროცესში, შემდეგი უწყებების როლი და ფუნქცია: საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა, სოციალური დაცვის სამინისტროს სახელმწიფო ზრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტო (შემდგომში - სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო), საქართველოს განათლებისა, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტრო (შემდგომში - განათლების სამინისტრო); საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო; საქართველოს გენერალური პროკურატურა; საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო (შემდგომში-პრობაციის ეროვნული სააგენტო); პრობაციის ეროვნული სააგენტოს არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი (შემდგომში - არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი); საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური პენიტენციური სამსახური (შემდგომში - სპეციალური პენიტენციური სამსახური).

გ) საჯარო/სტატისტიკური ინფორმაციის ანალიზი

მოპოვებული და გაანალიზებულია საჯარო და ვებ-რესურსებზე არსებული ინფორმაცია, შემდეგი უწყებებიდან: სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო, განათლების სამინისტრო, შინაგან საქმეთა სამინისტრო, გენერალური პროკურატურა, იუსტიციის სამინისტრო.

დ) ჩაღრმავებული ინტერვიუები/ფოკუს ჯგუფები

წინასწარ შემუშავებული ნახევრად სტრუქტურირებული კითხვარების მეშვეობით, გამოიკითხა რეფერირების პროცესში ჩართული უწყებებების წარმომადგენლები და ამ სფეროს ექსპერტები ჩაღრმავებული ინტერვიუების/ფოკუს ჯგუფების მეთოდების გამოყენებით, კერძოდ:

- განათლების სამინისტროს მანდატურის სამსახურის ფსიქოსოციალური მომსახურების ცენტრიდან 3 რესპონდენტი;
- სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოდან 2 რესპონდენტი;
- პრობაციის ეროვნული სააგენტოდან 4 რესპონდენტი;
- არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრიდან 3 რესპონდენტი;
- განრიდება-მედიაციის პროგრამის პერსონალიდან 3 რესპონდენტი;
- სპეციალური პენიტენციური სამსახურიდან 2 რესპონდენტი;
- არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში სპეციალიზირებული მოსამართლე, 1 რესპონდენტი;
- ბავშვთა კეთილდღეობის და მართლმსაჯულების სფეროს ექსპერტებიდან 7 რესპონდენტი.

ჯამში 25 რესპონდენტი.

ე) კვლევის შეზღუდვა

კვლევის განხორციელების პროცესში, სახელმწიფო უწყებების მხრიდან არ მოგვეწოდა სრულყოფილი საჯარო ინფორმაცია, რაც აისახება კვლევის საბოლოო შედეგებზე. შინაგან საქმეთა სამინისტროსა და გენერალური პროკურატურის წარმომადგენლებმა, არ მიიღეს მონაწილეობა ჩაღრმავებული ინტერვიუების პროცესში.

III. საერთაშორისო სტანდარტები

გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია ხაზს უსვამს, რომ ბავშვებთან დაკავშირებული ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიღებისას, ის უნდა ეფუძნებოდეს მათ საუკეთესო ინტერესებს.¹ გარდა ამისა, კონვენციის ერთ-ერთი ძირითადი მიზანია ბავშვის პიროვნული, გონებრივი და ფიზიკური შესაძლებლობების ჰარმონიული განვითარების ხელშეწყობა და ბავშვთან დაკავშირებული ნებისმიერი გადაწყვეტილების მიღებისას მისი ჩართულობისა და აზრის გამოხატვის უზრუნველყოფა.

გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ერთ-ერთ ფუნქციას წარმოადგენს, ბავშვის უფლებათა კონვენციის დებულებების ინტერპრეტაცია და განმარტება. სახელმწიფოებმა ხელი უნდა შეუწყონ კვლევების განხორციელებას, რომლის საფუძველზეც უნდა ყალიბდებოდეს სახელმწიფო პოლიტიკა. გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის განმარტებით, პრევენცია და ადრეული ინტერვენციის პროგრამები ორიენტირებული უნდა იყოს ოჯახების

¹ გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მუხლი 3.

მხარდაჭერაზე, კერძოდ: დაუცველი და ძალადობაში მყოფი ოჯახების მხარდაჭერაზე. კომიტეტი განმარტავს, რომ აუცილებელია რისკის ქვეშ მყოფი ბავშვების მხარდაჭერა, რომლებიც ან არ დადიან ან გამორიცხულნი არიან სკოლებიდან და არ ამთავრებენ საგანმანათლებლო დაწესებულებებს; მონაწილე სახელმწიფოებმა ასევე უნდა შეიმუშაონ საზოგადოებაზე ორიენტირებული სერვისები და პროგრამები, რომლებიც ხელმისაწვდომს ხდის შესაბამის კონსულტაციებს, მათი ოჯახების სწავლებას და რომლებიც პასუხობენ კონკრეტულ მოთხოვნებს, პრობლემებს, გამოწვევებს და ბავშვების ინტერესებს.²

გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტი ასევე მიუთითებს, რომ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის ქვემოთ მყოფი ბავშვებისთვის ადრეული ინტერვენცია უნდა განხორციელდეს მულტიდისციპლინური რეაგირების ფარგლებში. კომიტეტის განმარტებით, აუცილებელია მტკიცებულებაზე დაფუძნებული ინტერვენციის პროგრამები შემუშავდეს ისე, რომ ასახოს არამხოლოდ ამგვარი სარისკო ქცევათა გამომწვევი მიზეზების ფსიქოლოგიური ანალიზი, არამედ გადაიდგას ნაბიჯები, რომლებიც მიმართული იქნება მოზარდის დამცავი ფაქტორების გამოვლენასა და გაძლიერებაზე. ინტერვენციებს წინ უნდა უძღოდეს ბავშვის საჭიროებების ყოვლისმომცველი და ინტერდისციპლინარული შეფასება.³

გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია ყურადღებას ამახვილებს მშობლების პასუხისმგებლობის მნიშვნელობაზე ბავშვა აღზრდის პროცესში.⁴ თუმცა, ამავდროულად კონვენცია მოითხოვს, რომ სახელმწიფოებმა დახმარება გაუწიონ მშობლებს პასუხისმგებლობის აღებაში ბავშვის აღზრდასთან დაკავშირებით. სახელმწიფო უწყებებმა ხელი უნდა შეუწყონ საზოგადოებასა და ოჯახზე ორიენტირებული პრევენციის პროგრამების ხელმისაწვდომობას, რომლებიც ხელს აძლევენ მშობელსა და ბავშვს შორის ურთიერთობებს, სკოლებთან პარტნიორობას, თანატოლებს შორის დადებითი ურთიერთობების ჩამოყალიბებას, კულტურულ და გასართობ აქტივობების გავრცელებას.⁵ კონვენცია ასევე მიუთითებს, რომ არც ერთი ბავშვი არ შეიძლება იყოს მისი პირადი ან ოჯახური ცხოვრების, საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის ან კორესპონდენციის საიდუმლოების უფლების განხორციელებაში, უკანონო ჩარევის ან მისი ღირსებისა და რეპუტაციის შელახვის ობიექტი.⁶

გაეროს სახელმძღვანელო წესები დანაშაულის პრევენციის („რიადის წესები“) შესახებ ადგენს იმ პრინციპებს, თუ რას უნდა დაედოს საფუძვლად სახელმწიფოს პრევენციული პოლიტიკა. მთავრობის მიერ შემუშავებული გეგმები უნდა მოიცავდეს:

- პრობლემის სიღრმისეულ ანალიზსა და ხელმისაწვდომი პროგრამების, სამსახურების, საშუალებებისა და რესურსების ჩამონათვალს;
- კარგად გაწერილ პასუხისმგებლობებს კომპეტენტური სააგენტოების, დაწესებულებებისა და პერსონალისათვის, რომლებიც ჩაბმულნი არიან პრევენციასთან დაკავშირებულ საქმიანობაში;
- სამთავრობო და არასამთავრობო სააგენტოებს შორის პრევენციული საქმიანობის/მექანიზმების კოორდინაციის საკითხებს;

² გაეროს ბავშვთა უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N24.

³ იქვე, პუნქტი 11.

⁴ გაეროს ბავშვთა უფლებათა კონვენცია, მუხლი 18, 27.

⁵ გაეროს ბავშვთა უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N24.

⁶ გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მუხლი 16.

- პოლიტიკას, პროგრამებსა და სტრატეგიებს, რომლებიც დაფუძნებული იქნება პროგნოზულ კვლევაზე და მუდმივად მოხდება მათი მონიტორინგი და ჯეროვანი შეფასება განხორციელების პროცესში⁷.

„რიადის წესებში“ ასევე აღნიშნულია, რომ სახელმწიფო პოლიტიკა უნდა დაიგეგმოს და განხორციელდეს დანაშაულის პრევენციასთან დაკავშირებული პროგრამების სანდო, სამეცნიერო კვლევების შედეგების, პერიოდული მონიტორინგის, შეფასებისა და შესაბამისად შესწორების საფუძველზე⁸.

გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს მიერ მიღებული დანაშაულის პრევენციის სახელმძღვანელო წესები⁹ ხაზს უსვამენ, რომ ჩარევები უნდა დაიგეგმოს დანაშაულის სახეების, გამომწვევი მიზეზების, რისკ-ფაქტორებისა და შედეგების სისტემატური ანალიზის მიხედვით. პრევენციის გეგმამ უნდა ასახოს ადგილობრივ კონტექსტზე და სპეციფიკურ პრობლემატიკაზე მორგებული ღონისძიებები, რომლებიც იქნება ეფექტიანი და მდგრადი, ხოლო განხორციელებელმა უწყებებმა უნდა იმუშავონ გამომწვევ მიზეზებზე, მონიტორინგსა და შეფასებაზე¹⁰.

„რიადის წესების“ თანახმად, პრევენციის პოლიტიკა და პროგრამები ორიენტირებული უნდა იყოს ბავშვთა კეთილდღეობაზე ადრეული ბავშვობიდან ზრდასრულობის ასაკის მიღწევამდე. პრევენციის პოლიტიკის შემუშავებისას განსაკუთრებული ძალისხმევა უნდა იყოს მიმართული ყველა ბავშვის წარმატებული სოციალიზაციისა და ინტეგრაციისკენ ოჯახის, თემის, სკოლისა და მედიის ჩართულობით¹¹. ამ კუთხით ოჯახებს, რომლებსაც სჭირდებათ მხარდაჭერა სტაბილურობის აღსადგენად, უნდა მიეწოდოთ შესაბამისი მომსახურებები¹².

განათლების სისტემამ განათლების მიწოდებასთან ერთად განსაკუთრებული ძალისხმევა უნდა მიმართოს შემდეგ საკითხებზე¹³:

- შეიმუშავოს და დანერგოს სპეციალური პრევენციული პროგრამები და სასწავლო მასალები, მიდგომები და მეთოდები;
- შეიმუშავოს სტრატეგიები ალკოჰოლის, ნარკოტიკებისა და სხვა მავნე ნივთიერებების გამოყენების პრევენციისთვის;
- სკოლა უნდა მოქმედებდეს, როგორც რესურსების და რეფერირების ცენტრი სამედიცინო, საკონსულტაციო და სხვა სერვისების უზრუნველსაყოფად, განსაკუთრებით სპეციალური საჭიროებების, ექსპლუატაციისა და ძალადობის მსხვერპლებისთვის;
- განსაკუთრებული დახმარება უნდა გაეწიოთ ბავშვებს, რომლებსაც უჭირთ გაკვეთილებზე დასწრება და ხშირად აცდენენ სკოლას;

⁷ გაეროს სახელმძღვანელო წესები დანაშაულის პრევენციის შესახებ (რიადის სახელმძღვანელო პრინციპები), III თავი.

⁸ იქვე, პუნქტი 48.

⁹ გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს მიერ მიღებულია 2002 წელს.

¹⁰ იქვე მუხლი 22.

¹¹ გაეროს სახელმძღვანელო წესები დანაშაულის პრევენციის („რიადის წესები“) შესახებ, პუნქტი 10-44.

¹² იქვე, პუნქტი 13.

¹³ იქვე, პუნქტი 20-31.

- სკოლების შინაგანაწესი და პოლიტიკა უნდა იყოს სამართლიანი და მონაწილეობითი, რაც საშუალებას მისცემს მოსწავლეებს ჩაერთონ დისციპლინის პოლიტიკისა და გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში.

თემზე დაფუძნებული სერვისები და პროგრამები უნდა პასუხობდეს ბავშვთა სპეციალურ საჭიროებებს, პრობლემებს, ინტერესებსა და სთავაზობდეს მათ კონსულტაციას და ინფორმაციას, მათ შორის¹⁴: ფინანსურ და სხვა სახის მხარდაჭერას; ხელს უწყობდეს ახალგაზრდული ორგანიზაციების შექმნასა და გაძლიერებას ადგილობრივ დონეზე სხვადასხვა პროექტების განხორციელებით. გარდა ამისა, სახელმწიფო უწყებებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმონ და აუცილებელი მომსახურებები მიაწოდონ ქუჩაში მყოფ ბავშვებს. ასევე, რეკრეაციული მომსახურებები უნდა შეიქმნას და გახდეს ხელმისაწვდომი ბავშვებისა და ახალგაზრდებისთვის მათი ინტერესების შესაბამისად.

„რიადის წესების“ თანახმად, სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს შემდეგი ზომები¹⁵:

- შეიმუშავოს ეფექტური კანონმდებლობა ძალადობის, ექსპლუატაციისა და ბავშვთა დანაშაულებრივ საქმიანობაში ჩართვის პრევენციისთვის;
- შექმნას დამოუკიდებელი ორგანო, რომელიც განახორციელებს ბავშვის უფლებების რეალიზების, მათ შორის, რიადის წესების აღსრულების მონიტორინგს;
- შექმნას მულტიდისციპლინური და ინტერდისციპლინური კოორდინაციის მექანიზმები ეკონომიკური, სოციალური, განათლების, ჯანდაცვის, მართლმსაჯულების უწყებების, ასევე, ახალგაზრდების, თემების და განვითარების სააგენტოების მონაწილეობით;
- ჩაატაროს კვლევები ბავშვთა და ახალგაზრდათა შორის დანაშაულის პრევენციის ეფექტური პროგრამების შესამუშავებლად.

საერთაშორისო სტანდარტები ასევე ხაზს უსვამენ, რომ საჭიროა მთავრობამ თავისი პროგრამების მუდმივ ნაწილად აქციოს პრევენცია შემდეგი კომპონენტების განხორციელებით: საკოორდინაციო და რესურს ცენტრების შექმნა, დანაშაულის პრევენციის გეგმა, უწყებათაშორისი კოორდინაცია და სამოქალაქო ორგანიზაციებთან პარტნიორობა. ნებისმიერი სახის ინტერვენცია უნდა დაიგეგმოს: დანაშაულის სახეების, გამომწვევი მიზეზების, რისკ-ფაქტორების და შედეგების სისტემატური ანალიზის მიხედვით. პრევენციის გეგმამ უნდა ასახოს ადგილობრივ კონტექსტზე და სპეციფიკურ პრობლემატიკაზე მორგებული ღონისძიებები, რომლებიც იქნებიან ეფექტური და მდგრადი, ხოლო განმახორციელებელმა უწყებებმა უნდა იმუშავონ გამომწვევ მიზეზებზე, მონიტორინგსა და შეფასებაზე¹⁶.

საერთაშორისო სტანდარტებში, მართლმსაჯულების სისტემის კონტექსტში, ბავშვებთან მოპყრობის ნაწილში აღნიშნულია, რომ უპირატესობა უნდა მიენიჭოს განრიდების მექანიზმის გამოყენებას, დანაშაულების დიაპაზონი უნდა იყოს რაც შეიძლება ფართო და შესაძლოა ითვალისწინებდეს მძიმე დანაშაულებსაც¹⁷. თუმცა, თუკი ფორმალური საქმის წარმოება

¹⁴ იქვე, პუნქტი 32-39.

¹⁵ იქვე, პუნქტი 52-66.

¹⁶ მიერ მიღებული დანაშაულის პრევენციის სახელმძღვანელო წესები, გაეროს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, 2002 წელი, პუნქტი 22.

¹⁷ გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N24, პუნქტი 16.

დაიწყება, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემა უნდა იძლეოდეს სოციალური და საგანმანათლებლო ღონისძიებების გამოყენების ვრცელ შესაძლებლობებს. სახელმწიფოს უნდა ჰქონდეთ პრობაციის სამსახური ან მსგავსი ორგანო, დაკომპლექტებული პერსონალით გადამზადებული, რომლებიც უზრუნველყოფენ არასრულწლოვნებზე ზედამხედველობასა და მხარდაჭერას.¹⁸

გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია ხაზს უსვამს, რომ პატიმრობა/თავისუფლების აღკვეთა უნდა იყო გამოყენებული, როგორც უკიდურესი ზომა¹⁹. თუმცა, ამ ზომის გამოყენების შემთხვევაში, პენიტენციურმა დაწესებულებებმა უნდა უზრუნველყონ: პატიმრების საჭიროებებს მორგებული „განათლება, პროფესიული სწავლება და მუშაობა, სხვა ხელმისაწვდომი სათანადო სახის აღმზრდელობითი, მორალური, სულიერი, სოციალური, ჯანდაცვასთან დაკავშირებული და სპორტული ხასიათის დახმარების სახეები“²⁰. ყველა ბავშვს, პენიტენციურ დაწესებულებაში უნდა ჰქონდეს განათლების მიღების უფლება, რომელიც შეესაბამება მის საჭიროებებსა და შესაძლებლობებს. საჭიროების შემთხვევაში, ყოველი ბავშვი უნდა გადიოდეს პროფესიული განათლების ტრენინგებს, რაც დაეხმარება მათ მომავალ დასაქმებაში.²¹

IV. ადგილობრივი კანონმდებლობა და პრაქტიკა

ა) სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო

საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო (შემდგომში - ჯანდაცვის სამინისტრო) არის აღმასრულებელი ხელისუფლების დაწესებულება, რომელიც დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სფეროში ატარებს სახელმწიფო პოლიტიკას.

სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო არის ჯანდაცვის სამინისტროს სახელმწიფო კონტროლს დაქვემდებარებული საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომლის საქმიანობაც მჭიდროდ არის დაკავშირებული ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან ურთიერთობასთან. სააგენტოს მიზანს წარმოადგენს: ადამიანებით ვაჭრობის, ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დაცვისა და დახმარების მიზნით სახელმწიფო პოლიტიკის რეალიზაციისთვის ხელშეწყობა, მეურვეობისა და მზრუნველობის ორგანოს ფუნქციის უზრუნველყოფა, შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის სახელმწიფო პოლიტიკის გატარება, ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის, სექსუალური ხასიათის ძალადობის, მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დაცვა, დახმარება და რეაბილიტაცია, შშმ პირთა, ხანდაზმულთა და მზრუნველობამოკლებულ ბავშვთათვის ღირსეული ცხოვრების

¹⁸ იქვე, პუნქტი 19.

¹⁹ გაეროს ბავშვის უფლებათა კონვენცია, მუხლი 37.

²⁰ გაეროს მინიმალური სტანდარტული წესები პატიმრებთან მოპყრობის შესახებ (ნელსონ მანდელას წესები), წესი 4 (2).

²¹ გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის ზოგადი კომენტარი N24, პუნქტი 95.

პირობების შექმნა.²² სააგენტოს პასუხისმგებლობაა ასევე ბავშვის ძალადობრივი ქცევის თაობაზე შეტყობინების ან ამ ტიპის ქცევის სხვა გზით იდენტიფიცირებისას ბავშვთან და ოჯახთან მუშაობა.

სახელმწიფო პროგრამები

სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის 2024 წლის სახელმწიფო პროგრამით, რომელიც მთავრობის დადგენილებით არის დამტკიცებული²³, განსაზღვრულია პროგრამები, რომლებიც მოიაზრებენ ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვთან მუშაობას, როგორც ოჯახში, ასევე მინდობით აღზრდაში, მცირე საოჯახო ტიპის სახლებსა და დღის ცენტრებში. ეს პროგრამა სხვა მიზნობრივ ჯგუფებთან ერთად, მოიაზრებს მიუსფარ და მიტოვების რისკის ქვეშ მყოფ ბავშვთა უფლებების დაცვის ხელშეწყობას, ფიზიკური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას და საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობის გზით, ასევე სახელმწიფო ზრუნვის მომსახურებაში მცხოვრები ან გასული ახალგაზრდების დამოუკიდებლად ცხოვრებისთვის მომზადებას. პროგრამა მოიცავს, როგორც პრევენციულ, ისე მხარდაჭერით ქვეპროგრამებს რთული ქცევის მქონე ბავშვებისთვისაც. პროგრამის საერთო ბიუჯეტი შეადგენს 53 550 000 ლარს. აღნიშნული პროგრამის ქვეპროგრამებია:

- ✓ **დღის ცენტრებში მომსახურებით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამა**, რომლის მიზანია 6-დან 18 წლამდე ბავშვისა და ოჯახის მხარდაჭერა, ოჯახისგან განცალკევების პრევენცია, მშობლის უნარ-ჩვევების გაძლიერება, სოციალური ინკლუზია, რთული ქცევის მართვა და ბავშვის ოჯახურ გარემოში აღზრდის ხელშეწყობა. ამ ქვეპროგრამის ბენეფიციართა შორის არიან ანტი-სოციალური და რთული ქცევის მქონე 8-18 წლის მოზარდები.
- ✓ **დღის ცენტრები 6-18 წლის ბავშვებისთვის** არის ქვეპროგრამა, რომლის მიზანია ოჯახისა და ბავშვის მხარდაჭერა, ბავშვის ოჯახისგან განცალკევების პრევენცია, სოციალური ინკლუზია, ბავშვის ოჯახურ გარემოში აღზრდის ხელშეწყობა. სოციალურად დაუცველებთან და სხვა მიზნობრივ ჯგუფებთან ერთად, ქვეპროგრამა ვრცელდება მიუსაფარ ბავშვებზეც და გულისხმობს შაბათ-კვირის გარდა, სამუშაო დღეებში 6 საათიან მომსახურებას.
- ✓ **ანტი-სოციალური და რთული ქცევის მოზარდების დღის ცენტრით მომსახურების კომპონენტი** გულისხმობს კვირაში სამჯერ 3 საათიან მომსახურებას, რომლის მიზანია სასიცოცხლო და სახელობო-პროფესიული უნარ-ჩვევების განვითარების ხელშეწყობა. სოციალური უნარების გაძლიერებაში მხარდაჭერა. კომპონენტის სამიზნე ჯგუფს განეკუთვნებიან ანტი-სოციალური და რთული ქცევის მქონე 8-18 წლის მოზარდები, რომლებიც არიან „მიუსაფარ ბავშვთა თავშესაფრით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის“ მომხმარებლები, რომელთა ოჯახებიც იღებენ რეინტეგრაციის შემწეობას ან იმყოფებიან მინდობით აღზრდაში, ასევე „მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში მომსახურების უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის“ მომხმარებლები, რომელთაც არ აქვთ საშუალო და ღრმა გონებრივი ჩამორჩენა.
- ✓ **სახელმწიფო ზრუნვაში მყოფი ბავშვების ფსიქოსოციალური კონსულტირების მომსახურებით უზრუნველყოფის კომპონენტი** გულისხმობს მომსახურების მიმწოდებლის მიერ შეფასების შედეგად ჩარევის გეგმის შემუშავებას, რომელშიც

²² საქართველოს მთავრობის დადგენილება N58, სსიპ-სახელმწიფო ზრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტოს დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 2.

²³ საქართველოს მთავრობის #558 დადგენილება სოციალური რეაბილიტაციისა და ბავშვზე ზრუნვის 2024 წლის სახელმწიფო პროგრამის დამტკიცების შესახებ.

განსაზღვრული იქნება ბავშვის საჭიროებების შესაბამისად, თერაპიული ვიზიტების რაოდენობა. მომსახურების გაწევის მიზანია ბავშვის განვითარების სფეროების სტიმულირება, ემოციური და ქცევითი პრობლემების მართვა და ფსიქიკური აშლილობების პრევენცია; კომპონენტის სამიზნე ჯგუფს განეკუთვნებიან დაბადებიდან 18 წლამდე ასაკის ბავშვები, რომლებიც სასამართლოს მიერ ბიოლოგიური ოჯახებისაგან გაცალკევებულები არიან მინიმუმ 3 თვის ვადით, თავსდებიან სახელმწიფო ზრუნვის მომსახურებაში და ზრუნვის სააგენტოს ფსიქოლოგის/სოციალური მუშაკის მიერ პირველადად ფასდება.

- ✓ **მინდობით აღზრდის ქვეპროგრამა** მიზნად ისახავს: ოჯახურ გარემოსთან მიახლოებულ პირობებში 21 წლამდე ბავშვის/ახალგაზრდის განვითარების ხელშეწყობას, მის ინდივიდუალურ განვითარებას, საჭიროებებზე ორიენტირებულ ზრუნვას, ფსიქოსოციალურ მხარდაჭერას, ყოფითი უნარების სწავლებას, პროფესიული უნარ-ჩვევების შექმნას, აკადემური მოსწრების გაუმჯობესებისთვის ხელშეწყობას. კომპონენტით სარგებლობისთვის საჭიროა მინდობით აღზრდელისა და აღსაზრდელის თანხმობა.
- ✓ **მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში მომსახურებით უზრუნველყოფის ქვეპროგრამის** მიზანია მზრუნველობა-მოკლებული ბავშვების ოჯახთან მიახლოებულ გარემოში განთავსების გზით ოჯახთან მიახლოებულ პირობებში აღზრდის უზრუნველყოფა, მხარდაჭერა დამოუკიდებელი ცხოვრებისთვის მომზადებისა და საშუალო განათლების მიღებაში ხელშეწყობის მიზნით. ასევე, ანტისოციალური და დელიქვენტური ქცევების მქონე მზრუნველობა-მოკლებული არასრულწლოვნების რეაბილიტაცია და სოციალიზაციისთვის ხელშეწყობა. ქვეპროგრამით გათვალისწინებული კომპონენტებია: მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში მომსახურებით უზრუნველყოფის კომპონენტი, სპეციალიზებული მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში რთული ქცევის მართვის მომსახურებით უზრუნველყოფის კომპონენტი, რომელიც ორიენტირებულია ახალგაზრდების ძლიერი მხარეებისა და უნარების აღმოჩენასა და გაძლიერებაზე.
- ✓ **მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში** მომსახურებით უზრუნველყოფის კომპონენტის მიზანია მზრუნველობა-მოკლებული ბავშვების ოჯახთან მიახლოებულ გარემოში განთავსების გზით ოჯახთან მიახლოებულ პირობებში აღზრდის უზრუნველყოფა, მხარდაჭერა დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის მომზადებისა და საშუალო განათლების მიღებაში ხელშეწყობის მიზნით. ასევე, ანტისოციალური და დელიქვენტური ქცევების მქონე მზრუნველობა-მოკლებული არასრულწლოვნების რეაბილიტაცია და სოციალიზაციისთვის ხელშეწყობა. მომსახურების სამიზნე ჯგუფს სხვა ბენეფიციარებთან განეკუთვნებიან: ბავშვთა სააღმზრდელო დაწესებულებაში მცხოვრები ან ჩასარიცხი 6-დან 18 წლამდე ასაკის მზრუნველობა-მოკლებული ბავშვები, მათ შორის, შშმ ბავშვები, რომელთა ბიოლოგიურ ოჯახში დაბრუნება, შვილად აყვანა ან მინდობით აღზრდაში განთავსება ვერ ხერხდება; ბავშვთა მცირე საოჯახო ტიპის სახლში მცხოვრები 18 წლის ასაკს გადაცილებული ზოგად-საგანმანათლებლო დაწესებულების მოსწავლეები. კომპონენტით გათვალისწინებული ღონისძიებები მოიცავს- 24-საათიანი მომსახურების მიწოდებას მცირე საოჯახო ტიპის სახლში. სპეციალიზებულ მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში მომსახურებით უზრუნველყოფის კომპონენტის მიზანია მზრუნველობა-მოკლებული ბავშვების ოჯახთან მიახლოებულ პირობებში აღზრდის უზრუნველყოფა, მხარდაჭერა დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის მომზადებისა და საშუალო განათლების მიღებაში ხელშეწყობის მიზნით. ასევე, ანტისოციალური და დელიქვენტური ქცევების

მქონე მზრუნველობამოკლებული არასრულწლოვნების რეაბილიტაცია და სოციალიზაციის ხელშეწყობა. კომპონენტით გათვალისწინებული მომსახურების სამიზნე ჯგუფს განეკუთვნება ანტისოციალური და დელინქენტური ქცევების მქონე 8 წლიდან 18 წლამდე მზრუნველობამოკლებული არასრულწლოვნები, რომლებიც სოციალური მუშაკის რეკომენდაციის საფუძველზე, შეფასებული არიან მულტიდისციპლინური გუნდის მიერ და აქვთ დაწესებულებაში ჩარიცხვის შესახებ დადებითი დასკვნა, არასრულწლოვანს აქვს ანტისოციალური ქცევა, რომელიც აშკარა საფრთხეს უქმნის არასრულწლოვნის ფსიქო-სოციალურ განვითარებას, მის ან სხვა ადამიანების უსაფრთხოებას, კეთილდღეობას ან მართლწესრიგს. სისტემატურად ვლინდება რთული ქცევა არანაკლებ 6 თვის განმავლობაში და სახელმწიფო ზრუნვის მომსახურებას, სადაც არასრულწლოვანი ირიცხება, ქცევის მართვის სირთულეების გამო არ შესწევს უნარი გაუმკლავდეს ასეთ ქცევას. მულტიდისციპლინური გუნდი ფუნქციონირებს ზრუნვის სააგენტოს ფარგლებში. კომპონენტით გათვალისწინებული მომსახურების შემთხვევაში, ერთ სახლში შესაძლებელია ერთდროულად არაუმეტეს 3 მომხმარებლის განთავსება.

- ✓ **მობილური ჯგუფით მომსახურების უზრუნველყოფის კომპონენტი** ოჯახის/ბავშვის მხარდამჭერი ღონისძიებაა, რომლის მიზანია მიუსაფარ ბავშვთა მიტოვების ან ოჯახისგან გაცალკეების პრევენცია, მათი ფსიქოსოციალური რეაბილიტაცია და ინტეგრაცია, ასევე, უსაფრთხო საცხოვრებლით (თავშესაფრით) უზრუნველყოფა. კომპონენტის ღონისძიებებია: მობილური ჯგუფის (ფსიქოლოგი, მძღოლი, თანასწორ-განმანათლებელი) მომსახურების, საჭიროების შემთხვევაში – ამბულატორიული ან სტაციონარული მომსახურების ორგანიზება, ბავშვის პირადი ჰიგიენის ნივთებით უზრუნველყოფა და მისი დაცვა, საჭიროების შემთხვევაში, ფსიქოლოგიური მომსახურება, ბავშვის მაიდენტიფიცირებელი დოკუმენტაციის მოძიება/მოწესრიგება, ბავშვის ბიოლოგიური ოჯახის მოძიება და სოციალური გარემოს შეფასება არსებობის შემთხვევაში, ბიოლოგიური ოჯახის საჭიროებების შეფასების მიზნით მეურვეობა-მზრუნველობის სოციალურ მუშაკთან ან შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე სოციალურ მუშაკთან გადამისამართება.

კომპონენტის სამიზნე ჯგუფს განეკუთვნება შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე სოციალური მუშაკის მიერ კანონმდებლობით დადგენილი წესით იდენტიფიცირებული 18 წლამდე ასაკის მიუსაფარი ბავშვები, ასევე ამ კომპონენტის მოსარგებლები, რომლებსაც შეუსრულდათ 18 წელი, იღებენ ზოგად განათლებას და არიან: არასრული, საშუალო ან საშუალო განათლების დამამთავრებელი კლასის მოსწავლეები.

- ✓ **მიუსაფარ ბავშვთა დღის ცენტრის მომსახურებით უზრუნველყოფის კომპონენტის** მიზანია მიუსაფარ ბავშვთა მიტოვების ან ოჯახისგან განცალკეების პრევენცია, მათი ფსიქოსოციალური რეაბილიტაცია და ინტეგრაცია, ასევე, უსაფრთხო საცხოვრებლით (თავშესაფრით) უზრუნველყოფა. კომპონენტის ღონისძიებებია: დღის ცენტრის მომსახურებით უზრუნველყოფა, რომელიც მოიცავს ყოველდღიურ მომსახურებას ორჯერადი კვებით, საჭიროების შემთხვევაში პირველადი სამედიცინო მომსახურების მიწოდებას, ასევე ამბულატორიული ან სტაციონარული მომსახურების ორგანიზებას, პირადი ჰიგიენის დაცვისთვის ხელშეწყობას, ფსიქოლოგიური მომსახურების მიწოდებას/ორგანიზებას და სხვა. კომპონენტის სამიზნე ჯგუფს განეკუთვნებიან შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე სოციალური მუშაკის მიერ კანონმდებლობით დადგენილი წესით იდენტიფიცირებული 18 წლამდე ასაკის მიუსაფარი ბავშვები.

- ✓ მიუსაფარ ბავშვთა სადღეღამისო თავშესაფრით მომსახურების უზრუნველყოფის კომპონენტის მიზანია მიუსაფარ ბავშვთა მიტოვების ან ოჯახისგან გაცალკეების პრევენცია, მათი ფსიქო-სოციალური რეაბილიტაცია და ინტეგრაცია, ასევე, უსაფრთხო საცხოვრებლით უზრუნველყოფა. კომპონენტის სამიზნე ჯგუფს განეკუთვნება შესაბამისი უფლებამოსილების მქონე სოციალური მუშაკის მიერ კანონმდებლობით დადგენილი წესით იდენტიფიცირებული 18 წლამდე ასაკის მიუსაფარი ბავშვი.
- ✓ მზრუნველობა-მოკლებული ბავშვების რეინტეგრაციის ქვეპროგრამის მიზანია: სახელმწიფო ზრუნვის, 24-საათიანი სხვადასხვა მომსახურებიდან არასრულწლოვნების ბიოლოგიურ ოჯახში დაბრუნება და ოჯახის გაძლიერება. ქვეპროგრამის ღონისძიებებია ოჯახურ მზრუნველობას მოკლებულ ბავშვთა ბიოლოგიურ ოჯახში აღზრდის ხელშეწყობა, ბავშვის ასაკისა და შესაძლებლობების გათვალისწინებით, მის ინდივიდუალურ განვითარებასა და საჭიროებებზე ორიენტირებული ზრუნვის უზრუნველყოფა, ბავშვის ფსიქო-სოციალური მხარდაჭერასა და დამოუკიდებელი ცხოვრებისათვის მომზადების ხელშეწყობა, ბიოლოგიური ოჯახის მხარდაჭერა, კანონიერი წარმომადგენლის მიერ ბავშვის ძირითადი საჭიროებების დაკმაყოფილების მიზნით ძალადობისაგან დაცვის უზრუნველყოფა, ინდივიდუალური განვითარების გეგმით გათვალისწინებული სხვა აქტივობების განხორციელება.

ქვეპროგრამის სამიზნე ჯგუფს განეკუთვნება სახელმწიფო ზრუნვის სისტემის სხვადასხვა მომსახურებებიდან ბიოლოგიურ ოჯახში დაბრუნებული 18 წლამდე ასაკის ბავშვი.

საჯარო ინფორმაციის გამოთხოვის შედეგად²⁴ ირკვევა, რომ სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოში დასაქმებული სოციალური მუშაკები შემთხვევებზე მუშაობისას იყენებენ შემთხვევის მართვის მეთოდს, რომლის ფარგლებშიც ხდება ბავშვთან და ოჯახთან დაკავშირებული სხვადასხვა საჭიროებების იდენტიფიცირება, მათ შორის: ფსიქოლოგიური, სოციალური და ქცევითი კეთილდღეობის რისკების შეფასება. სოციალური მუშაკი განსაზღვრავს დახმარების საჭიროების მქონე ბავშვის პრობლემას და აფასებს მის საჭიროებებს. შემთხვევის ანალიზსა და შეფასებაზე დაყრდნობით იწყებს ბენეფიციართან მუშაობას, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში, ამისამართებს შესაბამის სპეციალისტთან ან უწყებასთან, ბენეფიციართან შეთანხმებით ადგენს ბავშვის ინდივიდუალური განვითარების გეგმას და მოქმედებს მის შესაბამისად საზოგადოებაში მისი სოციალური კომპეტენციის გაუმჯობესების მიზნით და მონიტორინგს უწევს არასრულწლოვნის მდგომარეობას. ამასთან, სოციალური მუშაკი მხარს უჭერს ბენეფიციარის შესაძლებლობების გამოვლენასა და განვითარებას, ხელს უწყობს მის თვითრეალიზაციას და საკუთარი ინტერესების დაცვის უნარის გაუმჯობესებას. სოციალური მუშაკი უფლებამოსილია განახორციელოს ისეთი ღონისძიება, რომელიც უზრუნველყოფს ბენეფიციარისთვის საფრთხის თავიდან აცილებას და ემსახურება ბენეფიციარის საზოგადოებაში ინტეგრაციას. გარდა ამისა, სააგენტოში დასაქმებული ყველა ფსიქოლოგი, ძალადობის სხვა შემთხვევებთან ერთად, მუშაობს ძალადობაგანცდილ ბავშვთან და ოჯახთან. სააგენტო ძალადობის მსხვერპლი ბავშვის მშობლისგან გაცალკეების შემთხვევაში, უზრუნველყოფს მისი სახელმწიფო ზრუნვის სერვისებში - მინდობით აღზრდასა და მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში განთავსებას. ძალადობის მსხვერპლ არასრულწლოვნებს შეუძლიათ ისარგებლონ სააგენტოს დაქვემდებარებაში არსებული ძალადობის მსხვერპლთა მომსახურების დაწესებულებების (თავშესაფარი/კრიზისული ცენტრი) მომსახურებებით, სადაც დასაქმებულნი არიან

²⁴ სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს, 2024 წლის 24 ივლისი, N SCA72400793122 წერილი.

სოციალური მუშაკები, ფსიქოლოგები და იურისტები. ისინი ფლობენ უნარებს და პროფესიულ ცოდნას, რომელიც განაპირობებს ეფექტური სერვისის მიწოდებას. ძალადობის მსხვერპლთა მომსახურების დაწესებულებაში განთავსებულ არასრულწლოვნებს მათი უფლებების დაცვის მიზნით ეძლევათ სამართლებრივი დახმარების მიღების შესაძლებლობა და ხორციელდება მათი უსაფრთხოებისათვის საჭირო პროცედურები.

ამავე წერილში აღნიშნულია, რომ ქუჩაში მცხოვრებ და მომუშავე ბავშვებში ხშირია ძალადობრივი ქცევა, რომელსაც ხშირ შემთხვევაში განაპირობებს მათი გამოცდილება - ისინი ხშირად თავად არიან ძალადობის მსხვერპლები ან თვითმხილველები. თუ არასრულწლოვანს აქვს მწვავედ გამოხატული ძალადობრივი ქცევა, იზიანებს საკუთარ თავს ან აზიანებს ნივთებს, პირველ რიგში, მუშავდება კონტაქტის დამყარებასა და ნდობის მოპოვებაზე. ქუჩაში მცხოვრებ და მომუშავე ბავშვებთან მუშაობს მობილური ჯგუფი, რომელიც შედგება სოციალური მუშაკის, ფსიქოლოგის და თანასწორი განმანათლებლისგან (რომელსაც ასევე აქვს ქუჩაში ცხოვრების ან მუშაობის გამოცდილება). თუ მდგომარეობა კრიტიკულია ან სახეზეა თვითდაზიანება, ან მავნე ნივთიერებების და მედიკამენტების ზედოხირების შემთხვევა, ხორციელდება ზარი 112-ში. თუ მდგომარეობა შედარებით მსუბუქია, არასრულწლოვანთან ნდობის დამყარების შემდეგ მუშაობა მიმდინარეობს როგორც მიკრო, ისე მეზო დონეზე. არასრულწლოვანს სთავაზობენ ფსიქოლოგის მომსახურებას, ფსიქოთერაპიას, ქცევის თერაპიას, გადამისამართებას არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში ან მანდატურის სამსახურის ფსიქო-სოციალური მომსახურების ცენტრში. მავნე ნივთიერებების მოხმარების შემთხვევაში, ის გადამისამართდება არასამთავრობო ორგანიზაციებში. ქუჩაში მცხოვრებ და მომუშავე ბავშვებთან მუშაობისას მნიშვნელოვანია კონსულტირება და ტრენინგები ისეთ საკითხებზე, როგორებიცაა: ბრანის მართვა, კონფლიქტების კონსტრუქციული გზით მოგვარება, ძალადობის იდენტიფიცირება, თავდაცვითი ქცევა, მავნე ნივთიერებების ავადმოხმარება, ჯანსაღი ცხოვრების წესი და ა.შ. ამასთან, სხვადასხვა ჯგუფური აქტივობების ან სპორტული წრეების შეთავაზებით ხელი ეწყობა თანატოლებთან პოზიტიურ კომუნიკაციას. მნიშვნელოვანია ბავშვის გარემოცვასთან, როგორც ოჯახთან, ისე მეგობრებთან და ზოგად-საგანმანათლებლო დაწესებულებასთან თანამშრომლობა. ასევე, არასრულწლოვნის ქცევის მართვაში დახმარებისთვის მშობლისთვის ფსიქოლოგთან კონსულტაცია და დახმარების გაწევა პოზიტიურ მშობლობასთან დაკავშირებით. როგორც წერილშია აღნიშნული, სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო აქტიურად თანამშრომლობს არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრთან. აღნიშნული უწყებიდან სააგენტოში მუდმივად ატყობინებენ ძალადობის შესახებ. ამასთან, სააგენტოს მიერ ქცევითი თავისებურებების/ანტი-სოციალური ქცევის მქონე არასრულწლოვნის იდენტიფიცირების შემთხვევა გადამისამართება არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების, ინდივიდუალური საჭიროებებისა და მახასიათებლების გათვალისწინებით, შერჩეულ სერვისში/პროგრამაში ჩართვის მიზნით. წერილიდან ირკვევა, რომ სააგენტოს დაქვემდებარებაში მყოფი დაწესებულებებიდან 2022 წელს რეფერირების ცენტრში გადამისამართდა 15 არასრულწლოვანი, აქედან 6 მდედრობითი და 9 მამრობითი, რაც შეეხება ასაკობრივ ჯგუფებს: 1 ათ წლამდე, 8 ათიდან თოთხმეტ წლამდე და 6 თოთხმეტიდან თვრამეტ წლამდე, 2023 წელს კი რეფერირების ცენტრში გადამისამართდა 10 ბავშვი, აქედან 4 მდედრობითი და 6 მამრობითი, 7 მათგანი 10-14 წლამდე და 3 კი 14-18 წლამდე იყო. 2024 წლის პირველ ნახევარში გადამისამართდა 7 ბავშვი, 4 მათგანი 10-14 წლამდე და სამი 14-18 წლამდე ასაკის.

ბ) განათლების სამინისტრო

განათლების სამინისტრო წარმოადგენს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სფეროებში სახელმწიფო პოლიტიკის განმახორციელებელ ორგანოს. რაც შეეხება განათლების სამინისტროს საქმიანობას ძალადობრივი ქცევის მქონე არასრულწლოვნებთან დაკავშირებით, მართალია მხოლოდ ამ მიზნობრივი ჯგუფისთვის განკუთვნილი ნორმები ცალკე განსაზღვრული არ არის, თუმცა მოქმედებს მთელი რიგი რეგულაციები, რომლებიც მოიაზრებს უწყების მიერ ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან მუშაობის დაფარვას და გულისხმობს, როგორც პრევენციულ საქმიანობას, ასევე რთული ქცევის შემთხვევებზე რეაგირებას. პრევენციის მიმართულებით, აღსანიშნავია სხვადასხვა პროგრამების განხორციელება, რომლებიც შესაძლოა მოიაზრებდეს ბავშვებში ძალადობრივი ქცევის პრევენციასაც. კერძოდ, ბავშვის სოციალური აქტივობის პროგრამა, არაფორმალური განათლება, გონებრივი განვითარებისა და ფიზიკური აქტივობის ხელშემწყობი სპორტული და გასართობი ღონისძიებები, სასკოლო ან შრომით ვალდებულებებსა და ოჯახურ გარემოსთან დაკავშირებული ღონისძიებები, საერთაშორისო ახალგაზრდული პროგრამები, ბავშვთა დასვენების პროგრამები, ბავშვთა საკონსულტაციო პროგრამები, კულტურული და სახელოვნებო პროგრამები, წინაპროფესიული უნარ-ჩვევების განმავითარებელი პროგრამები და სხვა.²⁵

რაც შეეხება ზოგად-საგანმანათლებლო სკოლების უფლებამოსილებებს, ყოველი პირი ვალდებულია მოსწავლის მიერ/მოსწავლის მიმართ ნებისმიერი სახის ძალადობის ჩადენის ფაქტის ცოდნის ან ამის ეჭვის შემთხვევაში, აღნიშნულის შესახებ ინფორმაცია მიაწოდოს მანდატურს/უფლებამოსილ პირს/სკოლის ადმინისტრაციას. ეს უკანასკნელი კი ვალდებულია დაუკავშირდეს „112“-ს, რესურს-ცენტრსა და მოსწავლის კანონიერ წარმომადგენელს. მანდატური/უფლებამოსილი პირი უზრუნველყოფს მოსწავლეებისა გაცალკევებას, მოსწავლის მდგომარეობის შეფასებას კითხვარის გამოყენებით და ამისამართებს მას მანდატურის სამსახურის ფსიქოსოციალური მომსახურების ცენტრში.²⁶

ადრეულ ეტაპზე ძალადობის პრევენციისა და ძალადობის განმეორების საფრთხეების იდენტიფიცირების მიზნით, სკოლა ასევე ვალდებულია სასწავლო წლის განმავლობაში სულ მცირე ერთხელ განახორციელოს ძალადობის რისკების შეფასება მოსწავლეებში და მასწავლებლებში. შეფასებისას დაცული უნდა იყოს მოსწავლეთა და მასწავლებელთა ანონიმურობა. მოსწავლეებში ძალადობის რისკების შეფასება არის სკოლის მიერ ძალადობის პრევენციის მიზნით განსახორციელებელი ღონისძიებების დაგეგმვისა და განხორციელების საფუძველი.

მოსწავლეებს, მათ კანონიერ წარმომადგენლებს, აგრეთვე სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენლებს ან/და მასწავლებლებს ფსიქოსოციალური მომსახურების მიღება შეუძლიათ: მანდატურის სამსახურის ფსიქოლოგთან ან სოციალურ მუშაკთან სატელეფონო

²⁵ ბავშვის უფლებათა კოდექსი, მუხლი 28 (4).

²⁶ განათლების მინისტრის #06/ნ ბრძანება „ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის წესისა და პირობების დამტკიცების შესახებ“, მუხლი 24.

კონსულტაციით, ონლაინ-კონსულტაციით, ასევე ინტერნეტპორტალის – befriend.mes.gov.ge საშუალებით. ონლაინ-კონსულტაცია და მობილურ ტელეფონთან თავსებადი ვებგვერდი უნდა იძლეოდეს მოსწავლეების, მათი კანონიერი წარმომადგენლების, აგრეთვე სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენლების ან/და მასწავლებლების ანონიმურობის დაცვის შესაძლებლობას. ფსიქოლოგიური მომსახურების ფარგლებში მანდატურის სამსახურის ფსიქოლოგი მოსწავლეს, კანონიერ წარმომადგენელს, სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენელსა და მასწავლებელს უწევს კონსულტაციას პრობლემების შესაძლო გადაჭრის გზებთან დაკავშირებით. ამასთან, იმ შემთხვევაში, თუ აუცილებელია პრობლემის გადაჭრის მიზნით ფსიქოლოგიური მომსახურების მიღება, აძლევს განმარტებებს ამ მომსახურების მიღების გზებთან დაკავშირებით და უხსნის აღნიშნული სერვისის მნიშვნელობას.²⁷

გარდა ამისა, ნებისმიერი პირი ვალდებულია მოსწავლის მიერ ან მის მიმართ ბულინგის ან კიბერბულინგის ჩადენის ფაქტის ცოდნის შემთხვევაში, აღნიშნულის შესახებ ინფორმაცია მიაწოდოს მანდატურს/უფლებამოსილ პირს/სკოლის ადმინისტრაციას. თუ ბულინგი ან კიბერბულინგი შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია დაუყოვნებლივ უკავშირდება „112“-ს. მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია/კლასის დამრიგებელი ვალდებული არიან დაადგინონ ბულინგის/კიბერბულინგის მიზეზები, გაესაუბრონ ყველა ჩართულ მხარეს, დაადგინონ წინააღმდეგობები მონაყოლებს შორის და შეიმუშაონ პრობლემის მოგვარების გზები. დაუშვებელია ბულინგის/კიბერბულინგის ფაქტის იგნორირება. მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია/კლასის დამრიგებელი ვალდებულია უზრუნველყოს კონფლიქტის მოგვარების დროს სიტუაციის მიუკერძოებლად შეფასება და უზრუნველყოს მხარეებს შორის შემდგომი კონფრონტაციის არიდება, დააკვირდეს როგორც ბულინგის/კიბერბულინგის გამტარებელს, ასევე მოსწავლეს, რომლის მიმართაც განხორციელდა ბულინგი/კიბერბულინგი. მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია ვალდებულია მოსწავლის მიერ/მოსწავლის მიმართ განხორციელებული ბულინგის ხარისხის გათვალისწინებით, გამოიძახოს მანდატურის სამსახურის ფსიქოლოგი/მობილური ჯგუფი, რომელიც ცალ-ცალკე ესაუბრება მოსწავლესა და მის კანონიერ წარმომადგენელს და ახორციელებს სიტუაციის პირველად მართვას. მანდატური/უფლებამოსილი პირი, ამისამართებს მოსწავლესა და მის კანონიერ წარმომადგენელს მანდატურის სამსახურის ფსიქო-სოციალური მომსახურების ცენტრში.²⁸

მოსწავლის დესტრუქციული ქცევაა გაკვეთილის ჩაშლის მცდელობა, ასევე სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენლის, მასწავლებლის, მანდატურისა და სკოლაში დასაქმებული სხვა პირების კანონიერი მოთხოვნისადმი მოსწავლის დაუმორჩილებლობა. თუ მოსწავლე ამა თუ იმ ფორმით ხელს უშლის საგაკვეთილო პროცესს, არ ითვალისწინებს მასწავლებლის შენიშვნებს, მასწავლებელი ვალდებულია მაქსიმალურად შეეცადოს მის სასწავლო პროცესში ჩართვას. თუ ვერ დარეგულირდა მოსწავლის ქცევა, მასწავლებელი იძახებს მანდატურს/უფლებამოსილ პირს/სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენელს და მოსწავლეს მათი თანხლებით ატოვებინებს საგაკვეთილო პროცესს. დაუშვებელია საგაკვეთილო პროცესიდან მოსწავლეების ჯგუფურად გამშვება. მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია ფაქტის შესახებ ინფორმაციას

²⁷ იქვე, მუხლი 8-9.

²⁸ იქვე, მუხლი 27.

აწვდის მოსწავლის კანონიერ წარმომადგენელს. გაკვეთილის დასრულებამდე/მოსწავლის კანონიერი წარმომადგენლის მოსვლამდე მოსწავლე უნდა იმყოფებოდეს უფლებამოსილი პირის/სკოლის ადმინისტრაციის მეთვალყურეობის ქვეშ. სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენლის, მასწავლებლის, მანდატურისა და სკოლაში დასაქმებული სხვა პირების კანონიერი მოთხოვნისადმი მოსწავლის დაუმორჩილებლობის შემთხვევაში მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია ვალდებულია აღნიშნულის შესახებ დაუყოვნებლივ აცნობოს მოსწავლის კანონიერ წარმომადგენელს. მოსწავლის კანონიერი წარმომადგენლის სკოლაში გამოცხადებამდე მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია ვალდებულია მოსწავლე არ დატოვოს უმეთვალყურეოდ. იმ შემთხვევაში, თუ მოსწავლე სკოლის შენობას დატოვებს მისი კანონიერი წარმომადგენლის სკოლაში გამოცხადებამდე, კლასის დამრიგებელი/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია ვალდებულია აღნიშნულის შესახებ დაუყოვნებლივ შეატყობინოს მოსწავლის კანონიერ წარმომადგენელს, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ შეუძლებელია მოსწავლის ადგილსამყოფლის დადგენა ან მოსწავლესთან დაკავშირება, მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია დაუყოვნებლივ ატყობინებს „112“-ს. მანდატური/უფლებამოსილი პირი უზრუნველყოფს მოსწავლის მდგომარეობის შეფასებას კითხვარის გამოყენებით. მანდატური/უფლებამოსილი პირი ამისამართებს მოსწავლეს მანდატურის სამსახურის ფსიქო-სოციალური მომსახურების ცენტრში.

მოსწავლის მიერ ფულის/ნივთის უნებართვოდ აღების, ფულის შეგროვების, ფულის/ნივთის სხვა მოსწავლისათვის იძულების ნებისმიერ ფორმით გამორთმევის შესახებ ცოდნის შემთხვევაში, ნებისმიერი პირი ვალდებულია ინფორმაცია მიაწოდოს მანდატურს/უფლებამოსილ პირს/სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენელს. იმ შემთხვევაში, თუ ფაქტი შეიცავს დანაშაულის ნიშნებს, მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაციის წარმომადგენელი დაუყოვნებლივ უკავშირდება „112“-ს. მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია/კლასის დამრიგებელი ვალდებულია დაადგინოს მოსწავლის მიერ ფულის/ნივთის უნებართვოდ აღების, ფულის შეგროვების, ფულის/ნივთის სხვა მოსწავლისათვის იძულების ნებისმიერი ფორმით გამორთმევის ფაქტთან დაკავშირებული ყველა გარემოება, მიზეზი, გაესაუბროს ყველა ჩართულ მხარეს, დაადგინოს წინააღმდეგობები მონაყოლებს შორის და შეიმუშაოს პრობლემის მოგვარების გზები. დაუშვებელია მოსწავლის მიერ ფულის/ნივთის უნებართვოდ აღების, ფულის შეგროვების, ფულის/ნივთის სხვა მოსწავლისათვის იძულებით გამორთმევის ნებისმიერი შემთხვევის იგნორი. მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია/კლასის დამრიგებელი ვალდებულია სიტუაცია შეაფასოს მიუკერძოებლად და აარიდოს მხარეებს შემდგომი კონფრონტაცია. მანდატური/უფლებამოსილი პირი/სკოლის ადმინისტრაცია/კლასის დამრიგებელი ვალდებულია დააკვირდეს მხარეებს სიტუაციის მოგვარების შემდეგაც. თუ მოსწავლე შემთხვევის შემდეგ სკოლაში არ დადის, სკოლის ადმინისტრაცია/კლასის დამრიგებელი ადგენს მიზეზს და შეიმუშავებს გეგმას მისი სასწავლო პროცესში დაბრუნებისათვის. ის ასევე ვალდებულია დაუყოვნებლივ მიაწოდოს ინფორმაცია სიტუაციაში მონაწილე მოსწავლეების კანონიერ წარმომადგენლებს, შეაფასოს მოსწავლის მდგომარეობა კითხვარის გამოყენებით, შეფასებაზე დაყრდნობით, გადაამისამართოს მოსწავლე მანდატურის სამსახურის ფსიქო-სოციალური მომსახურების ცენტრში.²⁹

²⁹ იქვე, მუხლი 29-30.

ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში მანდატურის ფუნქციებია სკოლაში უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვა.³⁰

კანონმდებლობის თანახმად, დაუშვებელია სკოლაში ძალადობა მოსწავლის ან ნებისმიერი სხვა პირის მიმართ. ფიზიკური ან/და სიტყვიერი შეურაცხყოფის შემთხვევაში სკოლა ვალდებულია დაუყოვნებლივ მოახდინოს სათანადო რეაგირება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით. სკოლაში უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის მიზნით მოსწავლე ვალდებულია შეასრულოს საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურის, ხოლო მისი არარსებობის შემთხვევაში – სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირის კანონიერი მითითებები. საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატური, ხოლო მისი არარსებობის შემთხვევაში – სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირი ვალდებულია მოსწავლის მიერ სავარაუდო დისციპლინური გადაცდომის/სამართალდარღვევის ჩადენისა და ამის გამო მოსწავლის მიმართ განხორციელებული ღონისძიებების შესახებ შეატყობინოს მოსწავლის მშობელსა და სკოლის დირექტორს. მოსწავლის მიერ სავარაუდო სამართალდარღვევის ჩადენის შემთხვევაში საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატური ვალდებულია ამის შესახებ შეატყობინოს სამართალდამცავ ორგანოებს.

სკოლაში უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის მიზნით, დასაშვებია უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების განხორციელება, რომლის მიზანია საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურის, ხოლო მისი არარსებობის შემთხვევაში – სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირის მიერ საქართველოს კანონმდებლობით აკრძალული ნივთის, მოსწავლის მიერ სავარაუდო დისციპლინური გადაცდომის/სამართალდარღვევის ჩადენის იარაღის აღმოჩენა, იმ საგნის აღმოჩენა, რომელსაც სავარაუდო დისციპლინური გადაცდომის/სამართალდარღვევის ჩადენის კვალი ატყვია, სავარაუდო დისციპლინური გადაცდომის/სამართალდარღვევის ჩადენით მოპოვებული ნივთისა და ფასეულობის, აგრეთვე იმ საგნისა და დოკუმენტის აღმოჩენა, რომლებიც საჭიროა სავარაუდო დისციპლინური გადაცდომის/სამართალდარღვევის ჩადენის გარემოებათა გასარკვევად. უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების განხორციელება დასაშვებია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც გარემოებები მიუთითებს მოსწავლის მიერ სკოლის შინაგანაწესის შესაძლო დარღვევაზე ან/და შესაძლო სამართალდარღვევის ჩადენაზე და არსებობს საკმარისი საფუძველი ვარაუდისათვის, რომ უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების შედეგად გამოვლინდება სკოლის შინაგანაწესით გათვალისწინებული დისციპლინური გადაცდომა ან/და შესაძლო სამართალდარღვევა. უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერება ხორციელდება საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურის ან/და სკოლის თანამშრომლის ინიციატივით. უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების განხორციელების უფლება აქვს იმავე სქესის საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურს ან სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრულ იმავე სქესის საამისოდ უფლებამოსილ პირს. ამ პუნქტიდან გამონაკლისი დაიშვება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სკოლაში არ არის მოსწავლის შესაბამისი სქესის პირი. უკონტაქტო ზედაპირულ დათვალიერებას უნდა ესწრებოდეს აგრეთვე სკოლის თანამშრომელი. კოლექტიური უკონტაქტო ზედაპირული

³⁰ იქვე, მუხლი 2.

დათვალიერების განხორციელება დაუშვებელია. საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატური/სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირი ვალდებულია დაუყოვნებლივ შეატყობინოს მშობელს მოსწავლის მიმართ უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების განხორციელების შესახებ. უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების განხორციელებამდე საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურმა ან სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრულმა საამისოდ უფლებამოსილმა პირმა მოსწავლე უნდა გააფრთხილოს უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების განხორციელების შესახებ. თუ მოსწავლე წარმოადგენს ან საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატური/სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირი აღმოაჩენს იმგვარ, სავარაუდოდ, კანონსაწინააღმდეგო ნივთს/საგანს, რომლის მოსწავლის მიერ ფლობაზე რეაგირებაც საქართველოს კანონმდებლობით სამართალდამცავი ორგანოს კომპეტენციაა, ამის შესახებ დაუყოვნებლივ მიეწოდება ინფორმაცია სამართალდამცავ ორგანოს. აღმოჩენილ ნივთს/საგანს საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატური/სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირი გადასცემს მოსწავლის მშობელს ან სამართალდამცავ ორგანოს, ნივთის/საგანის ხასიათის გათვალისწინებით.

მოსწავლის/მოსწავლეების საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით, დასაშვებია განხორციელდეს მოსწავლის/მოსწავლეების გაცალკევება ემოციურად და ფიზიკურად უსაფრთხო გარემოში, სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირის თანდასწრებით, იმ შემთხვევაში, როდესაც მოსწავლის/მოსწავლეების ქმედებით საფრთხე ემუქრება პირის სიცოცხლეს ან/და ჯანმრთელობას, მოსწავლე უარს აცხადებს უკონტაქტო ზედაპირულ დათვალიერებაზე ან მოსწავლე უარს აცხადებს უკონტაქტო ზედაპირული დათვალიერების განხორციელებისას აღმოჩენილი ნივთის საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურისათვის/სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრული საამისოდ უფლებამოსილი პირისათვის გადაცემაზე. მოსწავლის/მოსწავლეების განცალკევების მომენტიდან სკოლის, საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურის, აგრეთვე საჭიროების შემთხვევაში – ფსიქოლოგის ან/და სოციალური მუშაკის მიერ განსახორციელებელი ღონისძიებები უნდა ემსახუროდეს ისეთ მიზნებს, როგორებიცაა: მოსწავლის/მოსწავლეების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა, რისკის შემცირება და მოსწავლის/მოსწავლეების ქცევის მართვა. მოსწავლის გაცალკევების შესახებ დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს მოსწავლის მშობელს, ხოლო მოსწავლის მიერ შესაძლო სამართალდარღვევის ჩადენის შემთხვევაში – სამართალდამცავ ორგანოს. მოსწავლის მშობლის ან მოსწავლის მშობლის მიერ განსაზღვრული პირის სკოლაში გამოცხადებამდე. მოსწავლის გაცალკევების უფლება აქვს საგანმანათლებლო დაწესებულების მანდატურს, ხოლო მისი არარსებობის შემთხვევაში – სკოლის დირექტორის მიერ განსაზღვრულ საამისოდ უფლებამოსილ პირს.

საჯარო ინფორმაციის მოთხოვნის შედეგად განათლების სამინისტროდან გვაცნობეს³¹, რომ ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში ნებისმიერი ტიპის ძალადობრივ ქმედებაზე რეაგირება ხორციელდება „ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის წესისა და პირობების დამტკიცების შესახებ“ საქართველოს განათლების, მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის მინისტრის 2019 წლის 29 იანვრის N06/ნ ბრძანებით დამტკიცებული წესისა და პირობების შესაბამისად.

³¹ განათლების, მეცნიერების და ახალგაზრდობის სამინისტრის 06.06.2024, #MES 3240000631624 წერილი.

გამოვლენილი ძალადობის/სავარაუდო ძალადობის დროს, მანდატური შემთხვევის შესახებ მოიძიებს ინფორმაციას ფაქტთან დაკავშირებული პირებისაგან (მათ შორის მოსწავლეებისაგან), მომხდართან დაკავშირებით აცნობებს სკოლის დირექციას/ადმინისტრაციას, მოსწავლის კანონიერ წარმომადგენელს და ქმედების ხასიათიდან გამომდინარე ინფორმაციას აწვდის სამართალდამცავ ორგანოს. მოსწავლის ფსიქო-ემოციური მდგომარეობის გათვალისწინებით, შესაძლოა მოსწავლე გადამისამართდეს შესაბამისი მომსახურების მისაღებად. ამავე ბრძანებით დამტკიცებული წესისა და პირობების მიხედვით, მანდატური ვალდებულია დაიცვას კონფიდენციალურობა, არ დაუშვას მოსწავლესთან დაკავშირებული ნებისმიერი ინფორმაციის გამჟღავნება, გარდა საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული შემთხვევებისა.

როგორც ამავე წერილიდან ირკვევა, მანდატურის სამსახურის მიერ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში, 2022-2024 წლებში, ჯამში გადამისამართდა 57 მოსწავლე, წლების მიხედვით ჩაშლილი სტატისტიკური მონაცემები მოთხოვნის მიუხედავად მოწოდებული არ ყოფილა.

წერილში განმარტებულია, რომ მანდატურის სამსახურში არასრულწლოვნების შეფასებას ახორციელებენ ფსიქო-სოციალური მომსახურების ცენტრის ფსიქოლოგები. სპეციალისტები არასრულწლოვნის შეფასების პროცესში აფასებენ არასრულწლოვნის ქცევის პატერნებს, მათ შორის დესტრუქციული და ძალადობრივი ქცევას, დანაშაულებრივი ქცევის რისკს და საჭიროების შემთხვევაში ავსებენ მიმართვის ფორმას, რომლითაც მიმართავენ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრს.

მანდატურის სამსახური უზრუნველყოფს ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში მოსწავლეთა როგორც ფიზიკურ, ასევე ფსიქო-სოციალურ უსაფრთხოებას, აღნიშნული ქცევის იდენტიფიცირებას ახდენს როგორც სკოლაში განაწილებული მანდატური შესაბამისი მომართვის ან დაკვირვების საფუძველზე, ასევე სკოლაში განაწილებული სოციალური მუშაკი მოწყვლადობის განმსაზღვრელი ინდიკატორების მეშვეობით, დამრიგებლის მიერ მოწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით გამოკვეთს რისკებს და მისი არსებობის შემთხვევაში, ინდივიდუალური შეფასების მიხედვით იღებს გადაწყვეტილებას მიმართოს რელევანტურ უწყებას, მათ შორის არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრს.

მანდატურის სამსახური სოციალური მუშაობის კომპონენტით წარმოდგენილ სკოლებში მუშაობს ისეთი მნიშვნელოვანი მიმართულებებით, როგორებიცაა: მოსწავლეთა საჭიროებების იდენტიფიცირება, ძალადობისგან თავისუფალი სასკოლო გარემოსთვის ხელშეწყობა, ბულინგის პრევენცია, სარისკო ქცევების პრევენცია, მშობელთა და მოსწავლეთა ჩართულობის ხელშეწყობა და ა.შ. აღნიშნული შესაძლებელს ხდის სკოლაში მოსწავლეზე ორიენტირებული, უსაფრთხო, ჩართულობით (ინკლუზიური) გარემოს ჩამოყალიბებით გაუმჯობესდეს მოსწავლის სწავლის ხარისხი.

სოციალური მუშაობის კომპონენტით წარმოდგენილ სკოლებში ხორციელდება შემდეგი პროგრამები: დესტრუქციული და ძალადობრივი ქცევის ამოცნობა და პრევენცია; ქცევა და ქცევის მართვის სტრატეგიები; ბავშვის უფლებები და დისკრიმინაციის პრევენცია; ბულინგის პრევენცია; 13 წლამდე მოსწავლეებისათვის პროგრამა-მტკიცებულებითი მეთოდის გამოყენებით „ცოცხალი შესრულებით, ანუ, ფონოგრამის გარეშე“; 13 წლის ზევით მოზარდებისთვის „სარისკო ქცევების პრევენცია“; სასიცოცხლო უნარების განვითარების პროგრამა (მე-4, მე-5, მე-6, მე-9, მე-10 და მე-11 კლასის მოსწავლეებისთვის).

მანდატურის სამსახური ძალადობრივი ქცევის თითოეულ იდენტიფიცირებულ შემთხვევაზე ახდენს რეაგირებას, იწყებს ინდივიდუალური შემთხვევის შეფასებას და მომსახურების გეგმის განსაზღვრას, რომელთა მეშვეობითაც იგეგმება ინტერვენციის პროცესი, საჭიროების შემთხვევაში ახდენს რეფერირებას და თანამშრომლობს ბენეფიციართან დაკავშირებულ სუბიექტებთან. ბენეფიციართან მუშაობისას იყენებს მულტიდისციპლინურ და მულტიუწყებრივ მუშაობის პრინციპებს.

მანდატურის სამსახური „ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურების დამტკიცების თაობაზე“ საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 12 სექტემბრის №437 დადგენილების შესაბამისად თანამშრომლობს შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან, სახელმწიფო ზრუნვისა სააგენტოსთან, არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრთან, ადგილობრივ მუნიციპალიტეტთან, სხვა ორგანიზაციებთან.

მანდატურის სამსახურის განმარტებით, ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვის იდენტიფიცირების შემთხვევაში სამსახური აწვდის ინფორმაციას და აქტიურად თანამშრომლობს არასრულწლოვნის ოჯახის წევრებთან, აწვდის მათ ფსიქოსოციალურ მომსახურებას სოციალური მუშაკისა და ფსიქოლოგის მომსახურების სახით, რომელიც მოიცავს მათ ფსიქო-სოციალურ კონსულტირებას, ფსიქო-განათლებას, მის გაძლიერებასა და მხარდაჭერას.

გ) არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი

2020 წლის დასაწყისში, საქართველოს მთავრობამ მიიღო №681 დადგენილება არასრულწლოვანთა რეფერირების წესის დამტკიცების შესახებ. აღნიშნული ნორმატიული აქტით დარეგულირდა რთული ქცევის მქონე ბავშვთა რეფერირების პროცესი და ტრაექტორია. აღნიშნული ნორმატიული აქტი არ რეგულირებს ცალკე ძალადობრივი ქცევის მქონე არასრულწლოვნებთან მუშაობის თავისებურებებს, ხოლო წარმოდგენილი რეგულაციები არის ზოგადი ხასიათის და ვრცელდება ამ კატეგორიის ბავშვებზეც.

აღნიშნული პროცესის მენეჯმენტის ფუნქცია დაეკისრა არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრს, რომელიც არის პრობაციის ეროვნული სააგენტოს სტრუქტურული ერთეული. პრობაციის ეროვნული სააგენტო მიზნების მისაღწევად შემდეგ საქმიანობას ახორციელებს - *რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვანთა სოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის სერვისებისა და პროგრამების უზრუნველყოფითა და არასრულწლოვანთა რეფერირების პროცესის კოორდინაციით.*

არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი თავისი მიზნებისა და ფუნქციების შესასრულებლად უფლებამოსილია: მოახდინოს რთული ქცევის მოზარდების იდენტიფიცირება, მოითხოვოს, მიიღოს და დაამუშავოს რთული ქცევის მოზარდების შესახებ საჭირო ინფორმაცია ნებისმიერი პირისგან, შეაფასოს არასრულწლოვნის მდგომარეობა, ინდივიდუალური საჭიროებები, ფსიქო-სოციალური და სხვა ფაქტორები, არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის მიზნით განავითაროს და განახორციელოს შესაბამისი სერვისები/პროგრამები, უზრუნველყოს არასრულწლოვნის შესაბამის სერვისებში/პროგრამებში გადამისამართება ან/და სერვისების მიწოდება, უზრუნველყოს

არასრულწლოვნის ოჯახის სოციალური ფუნქციონირების მხარდამჭერ სერვისებში/პროგრამებში გადამისამართება/ჩართვა და ხელი შეუწყოს ასეთი სერვისების/პროგრამების განვითარებას, განახორციელოს შესაბამისი სერვისის/პროგრამის დასრულების შემდგომი მონიტორინგი, არასრულწლოვნისა და მისი ოჯახისათვის მიწოდებული სერვისებისა და არსებული მდგომარეობის შეფასების მიზნით განახორციელოს სერვისის მიმწოდებელი პირების, საჯარო დაწესებულებების და კერძო სამართლის იურიდიულ პირების მონიტორინგი, გააფორმოს არასრულწლოვანთა რეფერირებასთან დაკავშირებული ხელშეკრულებები, საჭიროების შემთხვევაში, განახორციელოს არასრულწლოვნის არასრულწლოვანთა რეფერირების დაწესებულებაში გაგზავნა. უზრუნველყოს არასრულწლოვნის რეფერირების დაწესებულებაში გაგზავნის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებასთან, აღსრულებასა და გადასინჯვასთან, აგრეთვე, რეფერირების პროცესის მონიტორინგთან დაკავშირებული საქმიანობის კოორდინაცია³².

არასრულწლოვანთა რეფერირების წესის მიზანია - რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვნების სოციალიზაცია, რესოციალიზაცია, რეაბილიტაცია, დანაშაულის პრევენცია ინსტიტუციური და კომპლექსური მიდგომის გზით. განსაზღვრულია **რთული ქცევის დეფინიცია**, რომელიც განმარტებულია შემდეგნაირად - *„ქცევა, რომელიც შესაძლოა საფრთხეს უქმნიდეს არასრულწლოვნის უსაფრთხოებას, კეთილდღეობას, მის ჰარმონიულ და სოციალურ განვითარებას, სხვა ადამიანების უსაფრთხოებას, კეთილდღეობას ან/და მართლწესრიგს. რთული ქცევა შესაძლებელია გამოხატული იყოს არასრულწლოვნის მიერ ნარკოტიკული საშუალების/ალკოჰოლის მოხმარებაში, მისი ჩართულობით ანტისაზოგადოებრივ, კანონსაწინააღმდეგო საქმიანობაში, აზარტულ თამაშებში, სხვადასხვა სახის ძალადობრივ ქმედებებში“³³*

ამ დადენილებით, არასრულწლოვანად მიიჩნევა - **7-დან 18 წლამდე ასაკის პირი**. ეს წესი ვრცელდება შემდეგ კატეგორიებზე და ასაკობრივ ჯგუფებზე:

- რთული ქცევის მქონე **10-დან 18 წლამდე** ასაკის არასრულწლოვნებზე, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც პირის მიმართ დაწყებულია განრიდების პროცესი, ან მის მიმართ დაწყებულია სისხლისსამართლებრივი დევნა ან სასჯელის სახით მას განესაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა;
- **7-დან 14 წლამდე** ასაკის იმ არასრულწლოვნებზე, რომლებთან მიმართებით კომპეტენტური უწყებების მიერ დასაბუთებული ვარაუდის სტანდარტით დადასტურდება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილით გათვალისწინებული ქმედების ჩადენა.³⁴

³² საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება N485, საჯარო სამართლის იურიდიული პირის – დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 16 (3).

³³ საქართველოს მთავრობის დადგენილება №681 არასრულწლოვანთა რეფერირების წესის დამტკიცების შესახებ, მუხლი 3.

³⁴ იქვე, მუხლი 2.

აღნიშნული ჩანაწერით იკვეთება, რომ რთულ ქცევად განიხილება, როგორც არასრულწლოვნის გარკვეული სახის სარისკო ქცევები, ასევე კანონსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენა. არასრულწლოვანთა რეფერირების პროცესში ჩართულები არიან შემდეგი უწყებები:

- არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი;
- გენერალური პროკურატურა/ შინაგან საქმეთა სამინისტრო;

შინაგან საქმეთა სამინისტრო/გენერალური პროკურატურა - ცენტრის მიერ შემუშავებული სკრინინგ კითხვარის მიხედვით ახდენენ რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვნის იდენტიფიცირებას არასრულწლოვნის მიერ დანაშაულის ან ადმინისტრაციული სამართალდარღვევის ჩადენის შემთხვევაში.

- ჯანდაცვის სამინისტრო;
- განათლების სამინისტრო;
- ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებები/სკოლები;³⁵

ჯანდაცვის სამინისტრო/კულტურის სამინისტრო/ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებები/სკოლები - ცენტრის მიერ შემუშავებული სკრინინგ კითხვარის მიხედვით ახდენენ რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვნის იდენტიფიცირებას; უზრუნველყოფენ რეფერირების მექანიზმის ეფექტიანობისთვის საჭირო სერვისების/პროგრამების შემუშავებას და მიწოდებას; მონაწილეობენ ოჯახის სოციალური ფუნქციონირების მხარდამჭერი სერვისების განვითარებაში და თანამშრომლობენ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრთან არასრულწლოვნის სერვისში/პროგრამაში ჩართულობის მონიტორინგის მიზნით.³⁶

- სპეციალური პენიტენციური სამსახური.³⁷

სპეციალური პენიტენციური სამსახური - ცენტრის მიერ შემუშავებული სკრინინგ კითხვარის მიხედვით ახდენს რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვნის იდენტიფიცირებას იმ შემთხვევაში, თუ იგი პენიტენციურ დაწესებულებას ტოვებს პირობითი მსჯავრის ან პირობით ვადამდე გათავისუფლების გარეშე და ნებაყოფლობით არ ერთვება „ყოფილ პატიმართა რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის პროგრამაში“.

არასრულწლოვანთა რეფერირების პროცესი მოიცავს შემდეგ ეტაპებს:

1. რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვნის იდენტიფიცირება და ინფორმაციის ცენტრისთვის მიწოდება;
2. არასრულწლოვნის მდგომარეობისა და მისი ინდივიდუალური საჭიროებების შეფასება;

³⁵ N681 დადგენილებაში განსაზღვრულია - განათლების, მეცნიერების, კულტურის და სპორტის სამინისტრო, თუმცა მთავრობის სტრუქტურაში ცვლილებების შესაბამისად, ჩამოყალიბდა ორი სამინისტრო (განათლების, მეცნიერების და ახალგაზრდობის; კულტურისა და სპორტის) და როგორც ამ უწყების უფლებამონაცვლებს, გააჩნიათ იგივე სახის ვალდებულებები.

³⁶ საქართველოს მთავრობის დადგენილება №681 არასრულწლოვანთა რეფერირების წესის დამტკიცების შესახებ, მუხლი 4.

³⁷ იქვე.

3. არასრულწლოვნის შესაბამის სერვისებში/პროგრამებში ჩართვა ან/და გადამისამართება;
4. ოჯახის სოციალური ფუნქციონირების მხარდამჭერი სერვისების უზრუნველყოფა და განვითარება;
5. სერვისებში/პროგრამებში არასრულწლოვნის მონაწილეობის მონიტორინგი და არასრულწლოვნის მდგომარეობაზე ზედამხედველობა;
6. სერვისის/პროგრამის დასრულების შემდეგ მონიტორინგის განხორციელება;
7. უკიდურეს შემთხვევაში, არასრულწლოვნის არასრულწლოვანთა რეფერირების დაწესებულებაში გაგზავნა.³⁸

კანონმდებლობის თანახმად, რეფერირების სიტემაში ჩართულ ყველა უწყებას, აქვს ვალდებულება რეფერირების სააგენტოს მიერ შექმნილ სერვისების ერთიან ბაზაში პერიოდულად ასახოს და განაახლოს ინფორმაცია საკუთარი სერვისებისა და მომსახურების შესახებ. აღნიშნული ბაზის ფუნქციაა დანაშაულის პრევენციაზე ორიენტირებული და პრევენციისთვის საჭირო ყველა მომსახურების შესახებ ინფორმაციის ერთ სივრცეში განთავსება და ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა ყველა დაინტერესებული მხარისთვის, ასევე ბაზის დინამიური მექანიზმისა და მოქნილი სამიებო სისტემის განვითარება.³⁹

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მიერ მოწოდებული საჯარო ინფორმაციის თანახმად⁴⁰, 2022, 2023 და 2024 წლის პირველ ნახევარში, სხვადასხვა უწყებებიდან არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში, ძალადობრივი ქცევის მქონე 77 ბენეფიციარი გადამისამართდა. აქედან 57 შემთხვევა მართლსაწინააღმდეგო ქცევის, ხოლო 20 სხვა სახის რთული ქცევების გამო. რეფერირების განმახორციელებელი უწყებები შემდეგნაირად განაწილდა:

რეფერირების განმახორციელებელი უწყებები	რაოდენობა
გენერალური პროკურატურა	55
შინაგან საქმეთა სამინისტრო	10
სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო	4
განათლების სამინისტროს მანდატურის ფსიქოსოციალური დახმარების ცენტრი	8

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს მოწოდებული საჯარო ინფორმაციის თანახმად⁴¹, ძალადობრივი ქცევის გამო გადამისამართებულ არასრულწლოვანთაგან შვიდი (7) იყო სოციალურად დაუცველი, ხოლო ერთი (1) შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირი. არსებული შემთხვევებიდან არც ერთი არ არის იძულებით გადაადგილებული პირი, ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე.

³⁸ იქვე, მუხლი 3.

³⁹ იქვე, მუხლი 13.

⁴⁰ სსიპ დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმროს სასჯელის აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს, 01.07.2024 წლის, № 2/60195 წერილი.

⁴¹ იქვე.

კანონმდებლობის თანახმად, არასრულწლოვნის შეფასების შემდეგ, მასთან ფორმდება ხელშეკრულება, სადაც ხდება იმ აქტივობების გაწერა, რაც უნდა განხორციელდეს მოზარდის მიმართ. ხელშეკრულების ხანგრძლივობა შესაძლოა იყოს მინიმუმ 1 და მაქსიმუმ 24 თვე.⁴²

საჯარო ინფორმაციის თანახმად, 2022, 2023 და 2024 (I ნახევარი) წლებში, არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში ხორციელდებოდა შემდეგი სახის ფსიქო-სოციალური სერვისები: სოციალური უნარებისა და სოციალური გადაწყვეტილებების პროგრამა; ცხოვრების ჯანსაღი წესი; დანაშაულის გააზრების პროგრამა; ემოციების რეგულაციის პროგრამა; სოციალური და კოგნიტიური უნარების სასწავლო პროგრამა; კომუნიკაციის უნარის განვითარების ტრენინგ-მოდული; პიროვნული განვითარების ტრენინგ-მოდული; კომუნიკაციის უნარის განვითარების ტრენინგ-მოდული; ინტერპერსონალური ურთიერთობები - ტრენინგ-მოდული; კრიტიკული აზროვნების განვითარების ტრენინგ-მოდული; 7-12 წლამდე ბავშვებისათვის განმავითარებელი აქტივობები „მე და გარემო“ ; ბიბლიოთერაპია; ოჯახის გაძლიერებისა და პოზიტიური აღზრდის პროგრამა (მშობლებისთვის). გარდა ამისა, რეფერირების ცენტრში ხორციელდება სხვადასხვა სახის პროექტები, კერძოდ : „ჩემი მომავალი პროცესია“; „საგანმანათლებლო კინოკლუბი“; „ლიტერატურული საღამოები“; „ხელოვანთა სივრცე“; „ანიმაციის ხელოვნება“.

ამავე ინფორმაციის თანახმად, ძალადობრივი ქცევის მქონე არასრულწლოვნებმა ისარგებლეს შემდეგი სახის სერვისებით: სოციალური უნარები და სოციალური გადაწყვეტილებები, სრულად მიეწოდა - 10 ბენეფიციარს, ნაწილობრივ - 5-ს; ცხოვრების ჯანსაღი წესი ნაწილობრივ მიეწოდა - 6 ბენეფიციარს. ფსიქოლოგის კონსულტირების სერვისი სრულად მიეწოდა 4 ბენეფიციარს; ფსიქოლოგის კონსულტირების სერვისი ნაწილობრივ მიეწოდა 12 ბენეფიციარს; სოციალური მუშაკების ჩართულობით გეგმაში გაწერილი აქტივობები სრულად გაიარა 23-მა, ხოლო ნაწილობრივ 10-მა ბენეფიციარმა.

მოწოდებული ინფორმაციით იკვეთება, რომ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრს შეთანხმება აქვს დადებული ფსიქიკური ჯანრთელობისა და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრთან, სადაც საანგარიშო პერიოდში გადამისამართდა 4 ფსიქიკური ჯანრთელობის პრობლემების მქონე ბენეფიციარი. გარდა ამისა, ერთ-ერთ ბენეფიციარს ანალოგიური სახის მომსახურეობა გაუწიეს ორგანიზაციებმა : „იალქანი“ და „კომპასი“.

მოწოდებული საჯარო ინფორმაციის თანახმად, საანგარიშო პერიოდში არასრულწლოვანთა განმეორებითი რეფერირების სულ 3 შემთხვევაა, აქედან: მომართვის ინიციატორი 1 შემთხვევაში იყო საქართველოს პროკურატურა, ხოლო 2 შემთხვევაში საფუძველი იყო მონიტორინგის ეტაპზე სოციალური მუშაკის მოხსენებითი ბარათი.

მართლმსაჯულების სისტემა

დოკუმენტი _ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი არეგულირებს პროცესს მართლმსაჯულების განმახორციელებელ ორგანოებთან, ბავშვის პირველი კონტაქტიდან,

⁴² საქართველოს მთავრობის დადგენილება №681 არასრულწლოვანთა რეფერირების წესის დამტკიცების შესახებ, მუხლი 7 (10).

სასჯელის აღსრულებამდე. ამ კოდექსის ზოგადი მიზანია- არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების დაცვა; კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია; არასრულწლოვანი დაზარალებულისა და არასრულწლოვანი მოწმის უფლებათა დაცვა; ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და მართლწესრიგის დაცვა.⁴³ კანონი ხაზს უსვამს, რომ თავისუფლების შეზღუდვა, როგორც გამოძიების ეტაპზე, ასევე სასჯელის აღსრულებისას უნდა გამოიყენებოდეს, როგორც უკიდურესი ზომა, რაც შეიძლება მოკლე ვადით და რეგულარულად უნდა გადაისინჯოს.⁴⁴

არასრულწლოვნისთვის დანიშნული სასჯელის მიზანია მისი რესოციალიზაცია-რეაბილიტაცია და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება.⁴⁵ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში ასახული ეს ჩანაწერი, განსხვავებულია სისხლის სამართლის კოდექსში ასახული სასჯელის მიზნებისგან, სადაც ამ ორი კომპონენტის გარდა, სასჯელის მიზანია ასევე სამართლიანობის აღდგენა.⁴⁶ ეს განსხვავება ხაზს უსვამს, რომ არასრულწლოვნებთან მიმართებით, სასჯელის დანიშვნისა და აღსრულების პროცესში, მართლმსაჯულების ინტერესზე წინ, დგას ბავშვის საუკეთესო ინტერესი და გადაწყვეტილება პირველ რიგში, ამ პრინციპით მიიღება..

არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში ხაზგასმულია, რომ არასრულწლოვანთა მიმართ გადაწყვეტილების მიღებისას, გათვალისწინებული უნდა იყოს მათი ინდივიდუალური მახასიათებლები: ასაკი, განვითარების დონე, ცხოვრების, აღზრდისა და განვითარების პირობები, განათლება, ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ოჯახური ვითარება და სხვა გარემოებები, რომლებიც არასრულწლოვნის ხასიათისა და ქცევის თავისებურებების შეფასების და მისი საჭიროებების განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევა⁴⁷. კანონი ადგენს იმ შემთხვევებს, როდესაც სავალდებულოა ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშების მომზადება: განრიდების ღონისძიების განსაზღვრისას; სასჯელის დანიშვნისას; საპატიმრო სასჯელის ინდივიდუალური დაგეგმვისას; არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულებისას; პირობით ვადამდე გათავისუფლების საკითხის განხილვისას. გარდა ამისა, პროკურორის დადგენილებით ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში შესაძლებელია მომზადდეს და გათვალისწინდეს სხვა დისკრეციული უფლებამოსილების გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების სტადიაზედაც. ანგარიშებს ამზადებს დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტო, გარდა საპატიმრო სასჯელის ინდივიდუალური დადგეგმვისას, რომელიც მზადდება სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მიერ.⁴⁸

⁴³ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 1 (2).

⁴⁴ იქვე, მუხლი 9.

⁴⁵ იქვე, მუხლი 65.

⁴⁶ სისხლის სამართლის კოდექსი, მუხლი 39 (1).

⁴⁷ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 14.

⁴⁸ იქვე, მუხლი 27.

ადგილობრივი კანონმდებლობის თანახმად, არასრულწლოვნების სასჯელის სახეებია: ჯარიმა; შინაპატიმრობა; საქმიანობის უფლების ჩამორთმევა; საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა; ვადიანი თავისუფლების აღკვეთა.⁴⁹

დ) შინაგან საქმეთა სამინისტრო

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო არის აღმასრულებელი ხელისუფლების განმახორციელებელი სამართალდამცავი დაწესებულებების სისტემა, რომელიც ახორციელებს პრევენციულ და სამართალდარღვევაზე რეაგირების ღონისძიებებს საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და მართლწესრიგის დასაცავად, ასევე სხვა სახის საჯარო ფუნქციებს.⁵⁰ შინაგან საქმეთა სამინისტროს ფუნქციას წარმოადგენს, სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიება მის დაქვემდებარებულ საქმეებზე⁵¹.

შინაგან საქმეთა სამინისტროს ერთ-ერთი ფუნქციაა დანაშაულისა და სხვა სამართალდარღვევების შესაძლო საფრთხის თავიდან აცილებისა და აღკვეთის პროფილაქტიკური ღონისძიებების ჩატარება, ასევე დანაშაულისა და სხვა სამართალდარღვევათა თავიდან აცილებისა და აღკვეთის მიზნით პრევენციული ღონისძიებების განხორციელება.⁵² შინაგან საქმეთა სამინისტროს სტრუქტურულ ქვედანაყოფებს შორის, პრევენციის მიმართულებით, ცენტრალური ადგილი უჭირავს კრიმინალური პოლიციის დეპარტამენტს⁵³, ⁵⁴ საპატრულო პოლიციის დეპარტამენტს⁵⁵, ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტს⁵⁶ ⁵⁷

ცენტრალური კრიმინალური დეპარტამენტის ფუნქცია: ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა; საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და მართლწესრიგის დაცვა; ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა, მისი პრევენცია, გამოვლენა და აღკვეთა.⁵⁸ აღნიშნულ დეპარტამენტში საქმიანობას ახორციელებენ გამომძიებლები, დეტექტივ-გამომძიებლები, დეტექტივის თანაშემწე-გამომძიებლები, დეტექტივები, უზნის ინსპექტორები და მართლწესრიგის ოფიცრები,⁵⁹ რომლებსაც აქვთ გარკვეული როლი და

⁴⁹ იქვე, მუხლი 66.

⁵⁰ საქართველოს მთავრობის დადგენილება N337 საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დებულების დამტკიცების თაობაზე, მუხლი 1.

⁵¹ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 34.

⁵² იქვე, მუხლი. 4.

⁵³ იქვე, მუხლი 10 (კ).

⁵⁴ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის ბრძანება №103 საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცენტრალური კრიმინალური პოლიციის დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 3 (ე).

⁵⁵ საქართველოს მთავრობის დადგენილება №337 საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 10 (ლ).

⁵⁶ იქვე, მუხლი 10 (შ).

⁵⁷ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის ბრძანება №11 საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების შესახებ, მ. 6 (ა).

⁵⁸ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის ბრძანება N71 შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცენტრალური კრიმინალური დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების თაობაზე, თავი II.

⁵⁹ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ბრძანება N102 საქართველოს შინაგან საქმეთა

ფუნქცია, როგორც სამართადარღვევებზე რეაგირების, ასევე პრევენციული მიმართულებით.

საპატრულო პოლიციის დეპარტამენტის ერთ-ერთი ფუნქციაა: საზოგადოებრივი უსაფრთხოებისა და მართლწესრიგის დაცვა, სამართალდარღვევაზე ან სხვა შესაძლო საფრთხეზე რეაგირება, თავიდან აცილება და აღკვეთა. ამ მიზნით, ავლენს დანაშაულსა და სხვა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას, აღკვეთს და თავიდან აცილებს; დეპარტამენტი ასევე მიმართავს იძულების ღონისძიებების გამოყენებას; დანაშაულის გამოძიებასა და საგამომიებო მოქმედებების ჩატარებას. ახორციელებს პრევენციულ და სამართალდარღვევაზე რეაგირების ღონისძიებებს.⁶⁰

ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტის ფუნქციებია: ოჯახური დანაშაულის, ქალთა მიმართ ძალადობის, დისკრიმინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივით ჩადენილი დანაშაულის, ტრეფიკინგის, არასრულწლოვანთა მიერ/მიმართ ჩადენილი დანაშაულის ფაქტებზე დროული რეაგირებისა და მიმდინარე გამოძიების ეფექტიანობის უზრუნველყოფა; ასევე, პრევენციული ღონისძიებების დაგეგმვა-განხორციელების მიზნით წინადადებების შემუშავება.⁶¹

შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ მოწოდებული საჯარო ინფორმაციის თანახმად⁶², ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტის თანამშრომლები არაერთ საინფორმაციო-შემეცნებითი ხასიათის შეხვედრას მართავენ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრის ბენეფიციარებთან და ცენტრის თანამშრომლებთან. შეხვედრის განმავლობაში მოსწავლეებს მიეწოდებათ ინფორმაცია ბავშვთა უფლებების, თანასწორობის მნიშვნელობისა და დისკრიმინაციის დაუშვებლობის შესახებ. დეპარტამენტის ჩართულობით, კომპეტენციას მიკუთვნებულ საკითხებზე, მათ შორის, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების თემებზე, მუდმივად ხდება სამართალდამცავების გადამზადება და მათი კვალიფიკაციის ამაღლება.

ძალიან მნიშვნელოვანი როლი აქვს შინაგან საქმეთა სამინისტროს **ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ოჯახში ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების პროცესში**.⁶³ კანონმდებლობის თანახმად, ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის პრევენციის მექანიზმები გულისხმობს: ძალადობის მიზეზების შესწავლას; სტატისტიკური ინფორმაციის წარმოებას; პრევენციული ღონისძიებების განხორციელებას რისკ-ჯგუფებთან მიმართებაში; საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლებას; ძალადობის მსხვერპლი და მოძალადე პირების (მათ შორის არასრულწლოვანი) მიმართ სპეციალური სარეზილიტაციო

სამინისტროს გამომძიებლების, დეტექტივ-გამომძიებლების, დეტექტივის თანაშემწე-გამომძიებლების, დეტექტივების, უბრნის ინსპექტორების, მართლწესრიგის ოფიცრების და ანალიტიკოსების საქმიანობის წესის დამტკიცების თაობაზე.

⁶⁰ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის ბრძანება N53 საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საპატრულო პოლიციის დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების თაობაზე, მუხლი 4.5.

⁶¹ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის ბრძანება N11 საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტის დებულების დამტკიცების თაობაზე, მუხლი 4.5.

⁶² საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, 26/04/2-24, N 8 24 01881054 წერილი.

⁶³ საქართველოს კანონი „ქალთა მიმართ ძალადობის ან/და ოჯახში ძალადობის აღკვეთის, ძალადობის მსხვერპლთა დაცვისა და დახმარების შესახებ“, მუხლი 4.

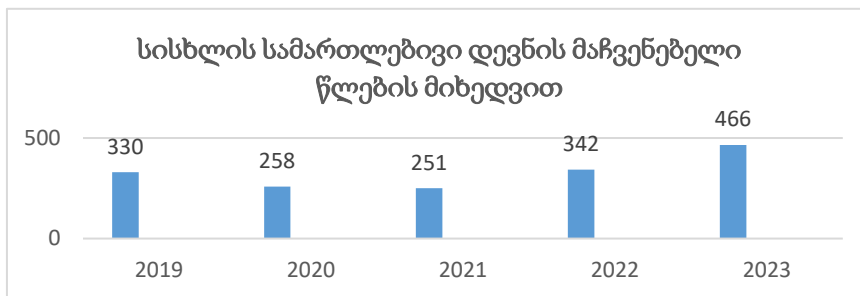
პროგრამების განხორციელებას; უწყებათაშორის თანამშრომლობის პროცესს ამ მიმართულებით.⁶⁴

კანონმდებლობა განსაზღვრავს ბავშვთა ძალადობისგან დაცვის მიზნით, ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის პროცედურებს, რომელიც ითვალისწინებს სხვადასხვა უწყებებს შორის კოორდინირებულად მუშაობის წესს, ბავშვზე ძალადობის შემთხვევაში.⁶⁵ ამ პროცესში განსაკუთრებული როლი აქვს შინაგან საქმეთა სამინისტროს, თუმცა მონაწილეობენ ასევე სხვა უწყებებიც.

ე) გენერალური პროკურატურა

პროკურატურა არის სისხლისსამართლებრივი დევნის ორგანო. ამ მიზნით, პროკურატურა ახორციელებს გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელობას და უფლება აქვს, სრული მოცულობით ჩაატაროს დანაშაულის გამოძიება.⁶⁶ სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყება და განხორციელება მხოლოდ პროკურორის დისკრეციული უფლებამოსილებითაა.⁶⁷

არასრულწლოვნების სისხლისსამართლებრივი დევნის მაჩვენებელი განსხვავებული იყო ბოლო წლების განმავლობაში, თუმცა 2023 წელს ამ მონაცემის მნიშვნელოვანი ზრდა დაფიქსირდა. იხილეთ ინფორმაცია წლების მიხედვით⁶⁸:

2022-2023 წლებში, სისხლისსამართლებრივი დევნის მაჩვენებლებში პირველ ადგილზე იყო ქურდობის საქმეებზე (სსკ-ის 177-ე მუხლი) დაწყებული დევნა. რაც შეეხება ძალადობრივ ქმედებებს, ძირითადად იყო ძალადობის მუხლით (სსკ-ის 126 მუხლი) და უფრო მცირე შემთხვევებში ყაჩაღობის (სსკ-ის 179-ე მუხლი) მუხლით დაწყებული დევნა.

2022 წელს, უმრავლეს შემთხვევაში სისხლისსამართლებრივი დევნა არასრულწლოვნების მიმართ დაიწყო ქურდობის მუხლით, სსკ-ის 177- ე მუხლი - 94, მე-2 ადგილზე იყო 126-ე

⁶⁴ იქვე, მუხლი 6.

⁶⁵ საქართველოს მთავრობის 2016 წლის 12 სექტემბრის #437 დადგენილება ბავშვთა დაცვის მიმართვიანობის (რეფერირების) პროცედურების დამტკიცების თაობაზე, მუხლი 1 (2).

⁶⁶ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, მუხლი 32.

⁶⁷ იქვე, მუხლი 166.

⁶⁸ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამართალდარღვევების სტატისტიკა. ბმული - <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/131/samartaldarghvevebis-statistika>

მუხლი (ძალადობა) – 20, მე-3 ადგილზე - 178-ე მუხლი (ძარცვა) – 9. სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული მუხლები, რომლებიც უკავშირდება ძალადობრივ ქცევას, შემდეგნაირად გადანაწილდა:

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი	სისხლისსამართლებრივი დევნის რაოდენობა
126-ე მუხლი (ძალადობა)	20
179-ე მუხლი (ყაჩაღობა)	6
120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება)	5
117-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება)	5
353 ⁶⁹ მუხლი (პოლიციელზე, სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მოსამსახურეზე ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენელზე ანდა საჯარო დაწესებულებაზე თავდასხმა)	4
239-ე მუხლი (ხულიგნობა)	4
187-ე მუხლი (ნივთის დაზიანება ან განადგურება)	3
108-ე მუხლი (მკვლელობა)	3
353-ე მუხლი (წინააღმდეგობა, მუქარა ან ძალადობა საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველის ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენლის მიმართ)	2
109-ე მუხლი (განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში)	2
138-ე მუხლი (სექსუალური ხასიათის სხვაგვარი ქმედება)	2
151-ე მუხლი (მუქარა)	2
352-ე მუხლი (საქართველოს სახალხო დამცველზე ზემოქმედება)	1
126 ⁶⁹ მუხლი (ოჯახში ძალადობა)	1
137-ე მუხლი (გაუპატიურება)	1
236-ე მუხლი ⁶⁹	1
116-ე მუხლი (სიცოცხლის მოსპობა გაუფთხილებლობით)	1
144 ³ მუხლი (დამამცირებელი ან არაადამიანური მოპყრობა)	1
143 ³ მუხლი (ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლის (დაზარალებულის) მომსახურებით სარგებლობა)	1
სხვა (არაძალადობრივი)	116
დანაშაულთა ერთობლიობა	161
სულ	342

2023 წელს, უმრავლეს შემთხვევაში არასრულწლოვნების მიმართ სისხლის სამართლებრივი დევნა დაიწყო ქურდობის მუხლით, სსკ-ის 177- ე მუხლი - 146, მე-2 ადგილზე იყო 178-ე

⁶⁹ (ცეცხლსასროლი იარაღის (გარდა სანადირო გლუვლულიანი ცეცხლსასროლი იარაღისა (თოფისა)), საბრძოლო მასალის, ფეთქებადი ნივთიერების ან ასაფეთქებელი მოწყობილობის მართლსაწინააღმდეგო შექმნა, შენახვა, ტარება, დამზადება, გადაზიდვა, გადაგზავნა ან გასაღება)

მუხლი (მარცვა) – 22, მე-3, მე-4 ადგილზე კი 126-ე მუხლი (მაღადობა) – 12 და 179-ე მუხლი (ყაჩაღობა) – 12.

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი	სისხლისსამართლებრივი რაოდენობა	დევენის
126-ე მუხლი (მაღადობა)		12
179-ე მუხლი (ყაჩაღობა)		12
117-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება)		7
353-ე მუხლი (წინააღმდეგობა, მუქარა ან ძალადობა საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველის ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენლის მიმართ)		4
108-ე მუხლი (მკვლელობა)		4
120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება)		3
109-ე მუხლი (განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში)		3
151-ე მუხლი (მუქარა)		3
239-ე მუხლი (ხულიგნობა)		1
187-ე მუხლი (ნივთის დაზიანება ან განადგურება)		1
118-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება)		1
143-ე მუხლი (თავისუფლების უკანონო აღკვეთა)		1
181 (გამომალვა)		1
137-ე მუხლი (გაუპატიურება)		1
სხვა (არაძალადობრივი)		186
დანაშაულთა ერთობლიობა		226
სულ		466

ვ) პრობაციის ეროვნული სააგენტო

განრიდება-მედიაციის პროგრამა

ადგილობრივი კანონმდებლობის თანახმად, განრიდების /განრიდებისა და მედიაციის პროგრამა ეყრდნობა ადდგენითი მართლმსაჯულების კონცეფციას, რომელიც მაქსიმალურად უნდა ითვალისწინებდეს კანონთან კონფლიქტში მყოფი პირისა და დაზარალებულის ინტერესებს და მიმართული უნდა იყოს განმეორებითი დანაშაულის პრევენციაზე.

იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს დასაბუთებული ვარაუდი, რომ არასრულწლოვანმა ჩაიდინა ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაული, პირველ რიგში, განიხილება განრიდების შესაძლებლობა და ფასდება, უზრუნველყოფს თუ არა განრიდება არასრულწლოვნის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას და ახალი დანაშაულის თავიდან აცილებას⁷⁰. ამ შემთხვევაში პროკურორი უფლებამოსილია მიიღოს დასაბუთებული გადაწყვეტილება სისხლისსამართლებრივი დევნის არ დასაწყებად ან დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნის შეწყვეტისა და განრიდების შესახებ⁷¹. პროკურორი იღებს გადაწყვეტილებას

⁷⁰ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 38 (1).

⁷¹ იქვე, მუხლი 38 (2).

განრიდების შესახებ, თუ არასრულწლოვნის მიერ განმეორებითი დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად და მისი რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციისთვის აუცილებელი არ არის სისხლისსამართლებრივი დევნა და თუ არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, რომლებიც სისხლისსამართლებრივი დევნით შეილახება, აღემატება იმ სხვა საზოგადოებრივ ინტერესებს, რომლებიც არასრულწლოვნის მიმართ სისხლისსამართლებრივი დევნის შედეგად იქნებოდა დაცული.⁷² განრიდება შეიძლება გამოიყენონ აგრეთვე საქმის სასამართლოში წარმართვის შემდეგადაც. სასამართლო უფლებამოსილია საკუთარი ინიციატივით ან მხარის დასაბუთებული შუამდგომლობაზე დაყრდნობით, საქმე დაუბრუნოს პროკურორს, რომელიც არასრულწლოვანი ბრალდებულის თანხმობის შემთხვევაში, მიიღებს გადაწყვეტილებას განრიდების შესახებ⁷³.

გადაწყვეტილების მიღებისას, გათვალისწინებულია არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესები, მის მიერ ჩადენილი ქმედების ხასიათი და სიმძიმე, არასრულწლოვნის ასაკი, ბრალეულობის ხარისხი, მოსალოდნელი სასჯელი, არასრულწლოვნის მიერ მიყენებული ზიანი, სისხლისსამართლებრივი დევნის პრევენციული გავლენა, დანაშაულის შემდგომი ქცევა, არასრულწლოვნის მიერ წარსულში ჩადენილი დანაშაულები და განრიდების პროცესისთვის მომზადებული ინდივიდუალური შეფასების ანგარიში⁷⁴.

განრიდების გამოყენება შესაძლებელია შემდეგ გარემოებათა ერთობლიობისას: არსებობს საკმარისი მტკიცებულებები დასაბუთებული ვარაუდისთვის, რომ არასრულწლოვანმა ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დანაშაული ჩაიდინა; არასრულწლოვანი ნასამართლევია არ არის; არასრულწლოვანი განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ჩართული არ ყოფილა; არასრულწლოვანი დანაშაულს აღიარებს; პროკურორის/სასამართლოს შინაგანი რწმენით, არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით, სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების ან დაწყებული სისხლისსამართლებრივი დევნის გაგრძელების საჯარო ინტერესი არ არსებობს; არასრულწლოვანი და მისი კანონიერი წარმომადგენელი გამოყენებაზე წერილობით ინფორმირებულად თანხმდებიან განრიდებას.

75

არასრულწლოვნის განრიდების შესახებ წინასწარი გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში, პროკურორს გამოაქვს დადგენილება არასრულწლოვნის/ 18-დან 21 წლამდე პირის მიმართ განრიდების პროცესის დაწყების შესახებ. არასრულწლოვნის/ 18-დან 21 წლამდე პირის (არასრულწლოვნის შემთხვევაში მისი კანონიერი/საპროცესო წარმომადგენლის) თანხმობის შემთხვევაში, პროკურორი დადგენილების გამოტანიდან 3 სამუშაო დღის ვადაში ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის მომზადების მიზნით მიმართავს პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს⁷⁶. ინდივიდუალური შეფასება ხორციელდება არასრულწლოვანთან,

⁷² საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება №120 არასრულწლოვნის მიმართ განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის გამოყენების წესისა და მხარეებს შორის გასაფორმებელი ხელშეკრულების ძირითადი პირობების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 4.

⁷³ იქვე, მუხლი 39 (2).

⁷⁴ იქვე, მუხლი 38 (3).

⁷⁵ იქვე, მუხლი 40.

⁷⁶ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება №120 არასრულწლოვნის მიმართ განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის გამოყენების წესისა და მხარეებს შორის გასაფორმებელი ხელშეკრულების ძირითადი პირობების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 4 (6).

მისი ოჯახის წევრებსა და მასთან დაკავშირებულ სხვა პირებთან ინტერვიუს მეთოდით. შეფასების დასრულების შემდეგ, სოციალური მუშაკი დასკვნის სახით განსაზღვრავს არასრულწლოვნის იმ რეკომენდირებულ ღონისძიებათა ჩამონათვალს, რომელთა მხედველობაში მიღებაც შესაძლებელი იქნება ხელშეკრულების პირობების ჩამოყალიბებისას.⁷⁷ არასრულწლოვანს შეიძლება გაუფორმდეს განრიდების ან განრიდება-მედიაციის ხელშეკრულება, რომელიც ძირითადად დამოკიდებულია მედიაციის პროცესში დაზარალებულის ჩართულობაზე. განრიდების/განრიდების და მედიაციის შესახებ ხელშეკრულებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს შემდეგი ღონისძიებები: არასრულწლოვნის წერილობითი გაფრთხილება; აღდგენითი მართლმსაჯულების ღონისძიება, მათ შორის, განრიდების/განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ჩართვა;⁷⁸

ადგილობრივი კანონმდებლობის თანახმად, მედიაციის პროცესს უძღვება მედიატორი - მიუკერძოებელი და დამოუკიდებელი მესამე მხარე, სათანადო კვალიფიკაციის მქონე პირი, რომელიც არასრულწლოვანსა და დაზარალებულს შორის შუამავლის როლს ასრულებს.⁷⁹ მედიაციის პროცესი სამი ძირითადი და ერთი დამატებითი ეტაპისაგან შედგება: მოსამზადებელი ეტაპი; წინასაკონფერენციო ეტაპი; მედიაციის კონფერენცია; მედიაციის კონფერენციის შემდგომი პერიოდის შეფასების დამატებითი ეტაპი.

განრიდების/განრიდების და მედიაციის ხელშეკრულებით, შესაძლოა არასრულწლოვანს დაევალოს ან აეკრძალოს გარკვეული სახის ქმედებები. კერძოდ, განსაზღვრული ადგილის ან/და პირის/პირების მონახულება; ბინადრობის ადგილის შეცვლა; დროის განსაზღვრულ მონაკვეთში შინიდან გასვლა; ნებართვის გარეშე ქვეყნის ან შესაბამისი ადმინისტრაციული ერთეულის დატოვება; ან სხვა ისეთი ქმედება, რომელიც ხელს შეუშლის მის რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციას.⁸⁰

გენერალური პროკურატურის მიერ წარმოებული სტატისტიკური მონაცემების თანახმად⁸¹, 2016 წლიდან (არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის ამოქმედების შემდეგ) კანონთან კონფლიქტში მყოფ არასრულწლოვანთა მიმართ განრიდების გამოყენების მაჩვენებელი მნიშვნელოვნად აღემატება სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების მაჩვენებელს. 2019 წელთან შედარებით, 2020 წელს არასრულწლოვანთა მიმართ განრიდების მაჩვენებელი სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყების მაჩვენებელთან შედარებით 3%-ით იყო შემცირებული. 2021 წელს მოიმატა არასრულწლოვანთა განრიდების ხვედრითმა წილმაც სისხლისსამართლებრივი დევნის დაწყებასთან მიმართებით. კერძოდ, 2021 წელს განრიდებულ და ბრალდებულ არასრულწლოვანთა საერთო რაოდენობა იყო 610, საიდანაც განრიდება-მედიაციის პროგრამაში ჩაერთო 363 (59%) არასრულწლოვანი, ხოლო 2022 წელს განრიდებულ და ბრალდებულ არასრულწლოვანთა საერთო რაოდენობა იყო 927, მათგან

⁷⁷ იქვე, მუხლი 3 (11).

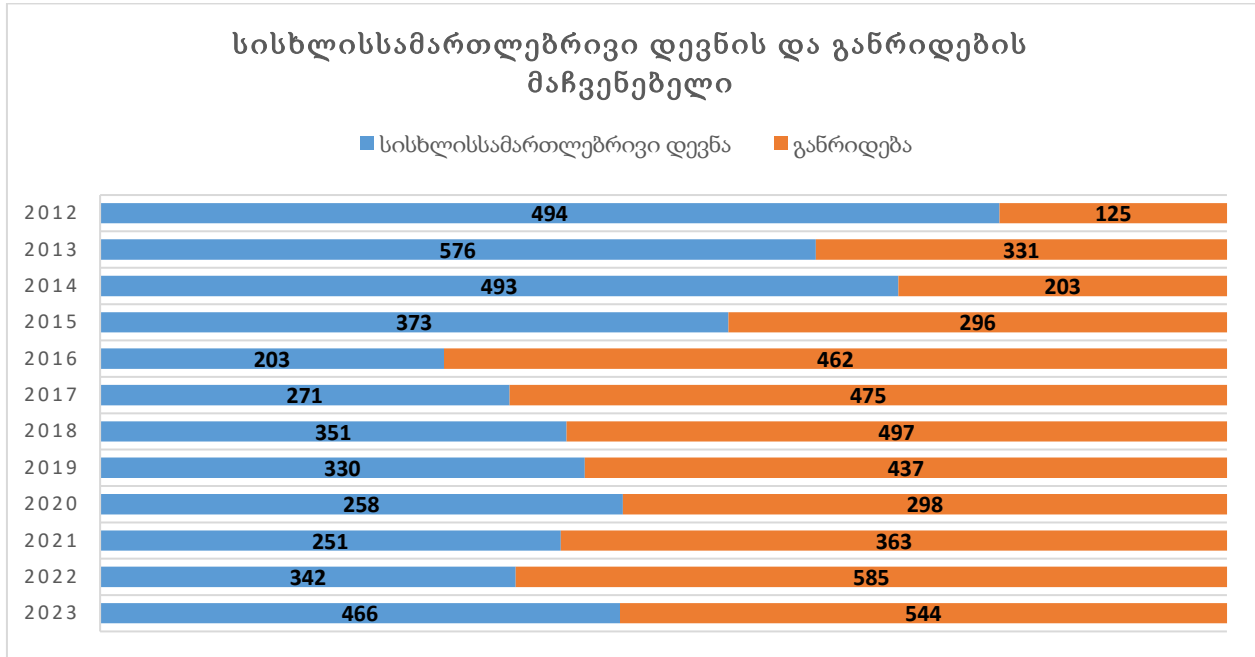
⁷⁸ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 42.

⁷⁹ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 3 (10).

⁸⁰ იქვე.

⁸¹ საქართველოს გენერალური პროკურატურა, არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების შედეგების ანგარიში, 2024 წელი. ბმული - <https://pog.gov.ge/uploads/27f5e119-arasrulwlovanTa-ganridebisa-dasisxlissamarTlebrivi-devnis-sh.pdf>

განრიდება-მედიაციის პროგრამაში ჩაერთო 585 (63%) არასრულწლოვანი. 2023 წლის მონაცემებით კი, განრიდებულ და ბრალდებულ არასრულწლოვანთა საერთო რაოდენობა არის 1010, საიდანაც განრიდება-მედიაციის პროგრამაში 544 (54%) არასრულწლოვანი ჩაერთო. საერთო ჯამში, 2022-2023 წლებში, არის მნიშვნელოვანი ზრდა, როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის, ასევე განრიდების მაჩვენებლის. იხ. დეტალური ცხრილი:

2022 წელს, განრიდებული არასრულწლოვნებიდან 324 (55%) იყო მძიმე დანაშაულის შემთხვევა, ხოლო 261 (45%) ნაკლებად მძიმე დანაშაული.

2022 წელს არასრულწლოვანთა მიმართ განრიდება გამოიყენება ყველაზე ხშირ შემთხვევებში საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებზე და ძირითადად სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (ქურდობა) ჩადენისას. 585 არასრულწლოვანიდან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ჩადენილი ჰქონდა 407 (70%) არასრულწლოვანს. მე-2 ადგილზე იყო 126-ე მუხლის დანაშაული (ძალადობა) – 71 შემთხვევა, ხოლო მე-3 ადგილზე 120-ე მუხლის დანაშაული (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება) -15 ინციდენტი.

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი	განრიდების რაოდენობა
126-ე მუხლი (ძალადობა) - 71	71
120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება)	15
187-ე მუხლი (ნივთის დაზიანება ან განადგურება)	11
126' მუხლი (ოჯახში ძალადობა)	6
179-ე მუხლი (ყაჩაღობა)	3
118-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება)	2
188-ე მუხლი (ნივთის დაზიანება ან განადგურება გაუფრთხილებლობით)	2
150-ე მუხლი (იძულება)	1

2023 წელს, განრიდებული არასრულწლოვნების ჩადენილიდან 287 (50%) იყო მძიმე , ხოლო 272 (50%) ნაკლებად მძიმე დანაშაულის შემთხვევაა.

2023 წელს არასრულწლოვანთა მიმართ განრიდებას მიმართეს ყველაზე ხშირ შემთხვევებში საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულების გამო და ძირითადად, სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის (ქურდობა) ჩადენასთან დაკავშირებით . 544 არასრულწლოვნიდან საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 177-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული ჩადენილი ჰქონდა 347 (63%) არასრულწლოვანს. მე-2 ადგილზე იყო 126-ე მუხლის (ძალადობა) – 76 ინციდენტი, ხოლო მე-3 ადგილზე 286' მუხლის დანაშაულები (კომპიუტერული მონაცემის ან/და კომპიუტერული სისტემის ხელყოფა ფინანსური სარგებლის მიღების მიზნით).

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი	განრიდების რაოდენობა
126-ე მუხლი (ძალადობა)	76
120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება)	11
187-ე მუხლი (ნივთის დაზიანება ან განადგურება)	7
151-ე მუხლი (მუქარა)	5
353'-ე მუხლი ⁸²	3
126' მუხლი (ოჯახში ძალადობა)	3
188-ე მუხლი (ნივთის დაზიანება ან განადგურება გაუფრთხილებლობით)	3
239-ე მუხლი (ხულიგნობა)	2
179-ე მუხლი (ყაჩაღობა)	1
118-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ ნაკლებად მძიმე დაზიანება)	1
353-ე მუხლი ⁸³	1
124-ე მუხლი (ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე ან მძიმე დაზიანება გაუფრთხილებლობით)	1
დანაშაულთა ერთობლიობა	80

პირობითი მსჯავრი/არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულება

პრობაციის ეროვნული სააგენტოს ფუნქციას არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ქვემდებარე სამართლებრივი აქტების აღსრულება. კერძოდ, სასჯელის სახით - თანამდებობის დაკავების ან საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის; იურიდიული პირისათვის საქმიანობის უფლების ჩამორთმევის; საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომის დანიშვნის; გამასწორებელი სამუშაოს დანიშვნის; შინაპატიმრობის დანიშვნის და სასჯელის სახით

82_პოლიციელზე, სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მოსამსახურეზე ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენელზე ანდა საჯარო დაწესებულებაზე თავდასხმა.

83 წინააღმდეგობა, მუქარა ან ძალადობა საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველის ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენლის მიმართ

იარაღთან დაკავშირებული უფლებების შეზღუდვის აღსრულება. გარდა ამისა, სააგენტო აღასრულებს პირობით მსჯავრს და სასჯელის მოხდის გადავადებას.⁸⁴

სააგენტო თავისი მიზნების მისაღწევად: ახორციელებს მსჯავრდებულთა რისკისა და საჭიროების შეფასებას და სასჯელის ინდივიდუალურ დაგეგმვას; ხელს უწყობს მსჯავრდებულთა და ყოფილ პატიმართა რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის პროცესს მონაწილეობს არასრულწლოვანთა გათავისუფლებისათვის მომზადების პროცესში; კოორდინაციას უწევს რთული ქცევის მქონე არასრულწლოვანთა სოციალიზაციის, რესოციალიზაციისა და რეაბილიტაციის პროცესს; ჩართული არის აღდგენითი მართლმსაჯულების და განრიდების პროგრამის აღსრულების პროცესში.⁸⁵ პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს არასრულწლოვნებთან მიმართებით არ აქვს განსაზღვრული განსხვავებული პროცედურები ძალადობრივი ქცევისთვის, არსებული ნორმები არის ზოგადი ხასიათის, რომელიც ვრცელდება მათ შორის ამ ჯგუფზე. ამ კატეგორიის მსჯავრდებულებთან განსხვავებული მიდგომები, ძირითადად დაკავშირებულია რისკებისა და საჭიროებების შეფასების მექანიზმთან, რომლის საფუძველზეც ხდება მსჯავრდებულების ჩართვა სხვადასხვა სახის პროგრამებში.

2022 წლის დეკემბრის თვის მონაცემებით⁸⁶ ქვეყნის მასშტაბით, მსჯავრდებულთა უმეტესობა, ვისაც შეფარდებული ჰქონდა არასაპატიმრო სასჯელი, სქესობრივ-ასაკობრივ ჯგუფებში სრულწლოვანი კაცი იყო - 21173 (95%), სრულწლოვანი ქალი იყო - 1122 (5% ზე ნაკლები), ხოლო არასრულწლოვანი მსჯავრდებული ჯამში იყვნენ - 75 (3 გოგო და 72 ბიჭი), რაც საერთო ჯამში იყო მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობის 0.34%.

არასრულწლოვნების 55,73% მსჯავრდებული იყო ეკომონიკური დანაშაულისთვის დაკავებული (სსკ 117-221 მუხლები), 15.20% ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულებისთვის (სსკ 108-176 მუხლები), ხოლო 5.7% საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისთვის.

იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2022 წელს⁸⁷ პირობითი მსჯავრი/არასაპატიმრო სასჯელი დაკისრებული ჰქონდა 23 არასრულწლოვან მსჯავრდებულს. 6 მსჯავრდებული იყო 15 წლის ასაკის, 7 – 16 წლის, ხოლო 10 – 17 წლის. 16 პირს შეფარდებული ჰქონდა პირობითი მსჯავრი, 5 არასრულწლოვანს შინაპატიმრობა, ხოლო 2 პირს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა. იხ.დეტალური ცხრილი, სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლების მიხედვით ძალადობრივ დანაშაულებთან მიმართებით:

⁸⁴ საქართველოს კანონი, დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულების წესისა და პრობაციის შესახებ, მუხლი 2.

⁸⁵ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის ბრძანება N485, დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელთა აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს დებულების დამტკიცების შესახებ, მუხლი 2 (2).

⁸⁶ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამართალდარღვევების სტატისტიკა. ბმული - <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/131/samartaldarghvebis-statistika>

⁸⁷ დანაშაულის პრევენციის, არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს, № 2/60195, 01.07.2024 წლის წერილი.

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი	მსჯავრდებულთა რაოდენობა
126-ე მუხლი (ძალადობა)	9
120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება)	3
126' მუხლი (ოჯახში ძალადობა)	3
117-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება)	3
239-ე მუხლი (ხულიგნობა)	2
სულ	20

2023 წლის დეკემბრის თვის მონაცემებით⁸⁸ ქვეყნის მასშტაბით, მსჯავრდებულთა უმეტესობას, რომლებსაც შეფარდებული ჰქონდათ არასაკატიმრო სასჯელები, მათგან სქესობრივ-ასაკობრივ ჯგუფებში სრულწლოვანი კაცი იყო - 23206 (94%), 1247 იყო სრულწლოვანი ქალი (5% ზე ნაკლები), ხოლო არასრულწლოვანი მსჯავრდებული ჯამში იყო 124 (8 გოგო და 116 ბიჭი), რაც მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობის 0.5%.

არასრულწლოვნების 97,78% მსჯავრდებული იყო ეკომონიკური დანაშაულისთვის (სსკ 117-221 მუხლები), 20.16% ადამიანის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისთვის (სსკ 108-176 მუხლები), საზოგადოებრივი უშიშროებისა და წესრიგის წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისთვის 6.5%, ხოლო სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულისთვის 1.1% (სსკ 307-363 მუხლები).

იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, **2023 წელს**⁸⁹ პირობითი მსჯავრი/არასაკატიმრო სასჯელის დაკისრებული ჰქონდა 23 არასრულწლოვან მსჯავრდებულს. 3 მსჯავრდებული იყო 15 წლის ასაკის, 9 – 16 წლის, ხოლო 11 – 17 წლის. იხ.დეტალური ცხრილი, სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლების მიხედვით, რაც უკავშირდება ძალადობრივ დანაშაულს:

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი	მსჯავრდებულთა რაოდენობა
179-ე მუხლი (ყაჩაღობა)	7
126-ე მუხლი (ძალადობა)	5
120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება)	4
117-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება)	4
19-108-ე მუხლი (მკვლელობის მცდელობა)	1
19-178-ე მუხლი (ძარცვის მცდელობა)	1
353-ე მუხლი (წინააღმდეგობა, მუქარა ან ძალადობა საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველის ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენლის მიმართ)	1
სულ	23

⁸⁸ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამართალდარღვევების სტატისტიკა. ბმული - <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/131/samartaldarghvebis-statistika>

⁸⁹ დანაშაულის პრევენციის, არასაკატიმრო სასჯელის აღსრულებისა და პრობაციის ეროვნული სააგენტოს, № 2/60195, 01.07.2024 წლის წერილი.

იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2024 წელს⁹⁰ (2024 წლის 1 ივლისის მდგომარეობით) პირობითი მსჯავრი/არასაკატიმრო სასჯელის დაკისრებული ჰქონდა 30 არასრულწლოვან მსჯავრდებულს. 1 მსჯავრდებული იყო 14 წლის, 4 მათგანი 15 წლის, 9 – 16 წლის, ხოლო 16 – 17 წლის. 27 პირს შეფარდებული ჰქონდა პირობითი მსჯავრი, 2 არასრულწლოვანს შინაპატიმრობა, ხოლო 1 პირს საზოგადოებისათვის სასარგებლო შრომა. იხ.დეტალური ცხრილი, სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლების მიხედვით, რაც უკავშირდება ძალადობრივ დანაშაულს:

სისხლის სამართლის კოდექსის მუხლი	მსჯავრდებულთა რაოდენობა
179-ე მუხლი (ყაჩაღობა)	8
117-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება)	7
126-ე მუხლი (ძალადობა)	5
177-ე მუხლი (ქურდობა)	2
151-ე მუხლი (მუქარა)	2
19-108-ე მუხლი (მკვლელობის მცდელობა)	2
19-178-ე მუხლი (ძალადობის მცდელობა)	2
120-ე მუხლი (ჯანმრთელობის განზრახ მსუბუქი დაზიანება)	1
353-ე მუხლი (წინააღმდეგობა, მუქარა ან ძალადობა საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველის ან ხელისუფლების სხვა წარმომადგენლის მიმართ)	1
სულ	30

ზემოთ აღნიშნული სტატისტიკური მონაცემებიდან იკვეთება, რომ არასრულწლოვნების მიერ ჩადენილ დანაშაულებში წამყვანი არის საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები. თუმცა, აშკარად ჩანს, რომ მსჯავრდებულთა რაოდენობა, 2022 წლის მერე იმატებს და მათ შორის ძალადობრივი შინაარსის დანაშაულების ჩამდენი მსჯავრდებული პირების რაოდენობა იზრდება.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოს მიერ მიწოდებული სერვისები, გამოიყენება როგორც მსჯავრდებულებისთვის, ასევე განრიდებული არასრულწლოვნების მიმართ. შესაბამისად, წარმოდგენილი სერვისები გამოიყენება ორივე კატეგორიის არასრულწლოვნებისთვის. იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციის თანახმად⁹¹, 2022 წელს ოცდაექვს (26) 14-18 წლამდე ასაკის ბენეფიციარს (მსჯავრდებულები/განრიდებულები) გაუწიეს ფსიქოლოგიური მომსახურეობა (ინდივიდუალური/ჯგუფური), 2023 წელს - 63 ბენეფიციარს, ხოლო 2024 წელს (1 ივლისის მდგომარეობით) 17 ბენეფიციარს. იხილეთ, დეტალური ჩამონათვალი, იმ მომსახურებებისა, რასაც ახორციელებს პრობაციის ეროვნული სააგენტო არასრულწლოვან მსჯავრდებულების/განრიდებულების მიმართ.⁹²

⁹⁰ იქვე.

⁹¹ იქვე.

⁹² იქვე.

#	ორგანიზაცია	ქალაქი / რეგიონი	მომსახურება
1	ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრი	თბილისი/რეგიონები	ფსიქიატრის კონსულტაცია
2	„საქართველოს ესოეს ბავშვთა სოფელი“	თბილისი/რეგიონები	ფსიქო-სოციალური, საგანმანათლებლო, დასაქმების ხელშეწყობა
3	წამების მსხვერპლთა ფსიქო-სოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის საქართველოს ცენტრი (GCRT)	თბილისი/რეგიონები	ფსიქო-სოციალური
4	ფონდი „გლობალური ინიციატივა ფსიქიატრიაში“ - კლუბი სინერგია	თბილისი	ფსიქო-სოციალური
5	ა(ა)იპ მუზეუმების გაერთიანება	თბილისი	კულტურულ-შემეცნებითი ვიზიტი
6	სულაკაურის გამომცემლობა	თბილისი	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
7	ა/ო "მაკ ჯორჯია"	თბილისი	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
8	„ხანდაზმულთა კლუბი“	თბილისი	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
9	სოციალურ-პედაგოგიური ცენტრი "კომპასი"	ქუთაისი	ფსიქო-სოციალური
10	არასამთავრობო ორგანიზაცია "ახალგაზრდა პედაგოგთა კავშირი"	ოზურგეთი	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
11	საჩხერის მუნიციპალიტეტის მერია	საჩხერე	სპორტული და სახელოვნებო ღონისძიებები
12	საჩხერის #2 საჯარო სკოლა	საჩხერე	კლუბებსა და სხვადასხვა პროგრამებში ჩართულობა, საზაფხულო ბანაკები
13	შშმ ბავშვთა დღის ცენტრი	საჩხერე	ხატვა, მერწყვა, თიხაზე მუშაობა
14	ხანდაზმულთა დღის ცენტრი	საჩხერე	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
15	„სოციალური მომსახურების ცენტრი“	ვოთი	უფასო სასადილო - მოხალისეობა
16	დღის ცენტრი „იალქანი“	ბათუმი	კულტურულ-საგანმანათლებლო
17	ფონდი „გლობალური ინიციატივა ფსიქიატრიაში“ - კლუბი სინერგია	ბათუმი	ფსიქო-სოციალური
18	ბათუმის მერიის ახალგაზრდული ცენტრი	ბათუმი	კულტურულ-საგანმანათლებლო;
19	საქართველოს წითელი ჯვრის ბათუმის ფილიალი	ბათუმი	კულტურულ-საგანმანათლებლო;
20	ქობულეთის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმი	ბათუმი	კულტურულ-საგანმანათლებლო;

21	ქ.ბათუმის მუნიციპალური სასადილო	ბათუმი	მოხალისეობრივი განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
22	ახალციხის ბაღების გაერთიანება	ახალციხე	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
23	დემოკრატ მესხთა კავშირი	ახალციხე	ტრენინგები და სხვადასხვა საგანმანათლებლო აქტივობები
24	ქ. ზუგდიდის მერია	ზუგდიდი	უფასო სასადილო - მოხალისეობა
25	ზუგდიდის დემოკრატიული ჩართულობის ცენტრი	ზუგდიდი	კინოკლუბი
26	"სათნოების სახლი"	თელავი	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
27	"სათნოების სახლი"	ახმეტა	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
28	"სათნოების სახლი"	დედოფლის წყარო	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
29	ა(ა)იპ თელავის მუნიციპალიტეტის საბიბლიოთეკო გაერთიანება	თელავი	მოხალისეობრივ საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა
30	მცხეთის მუნიციპალიტეტის კულტურისა და განათლების მულტიფუნქციური ცენტრი	მცხეთა	მოხალისეობრივი საქმიანობის განხორციელებისთვის ხელმისაწვდომობა

ზ) სპეციალური პენიტენციური სამსახური

აღმკვეთი ღონისძიების - პატიმრობის და სასჯელის სახით ვადიანი თავისუფლების აღკვეთას ადასრულებს სპეციალური პენიტენციური სამსახური, რომელიც არის იუსტიციის სამინისტროს სისტემაში შემავალი სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება⁹³. ამ სამსახურის მიზანია ბრალდებულის/მსჯავრდებულის რეაბილიტაცია-რესოციალიზაციის და საზოგადოებაში ინტეგრაციისთვის ხელშეწყობა⁹⁴. სხვა უწყებების მსგავსად, არც სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მარეგულირებელ ნორმებშია ასახული განსახვევებული პროცედურები ძალადობრივი ქცევის არასრულწლოვნებთან მიდგომის კუთხით. კანონმდებლობაში ასახული ნორმები არის ზოგადი ხასიათის და ვრცელდება ამ კატეგორიის არასრულწლოვნებზეც.

არასრულწლოვანი ბრალდებული, რომლის მიმართაც აღკვეთის ღონისძიების სახით პატიმრობა იქნა გამოყენებული, თავსდება პატიმრობის დაწესებულების არასრულწლოვანთა განყოფილებაში. ესეთი განყოფილებები შექმნილია, გლდანის N8 და ქუთაისის N2 პენიტენციური დაწესებულებებში.

არასრულწლოვანი მსჯავრდებული, რომელსაც სასჯელად თავისუფლების აღკვეთა დაენიშნა – არასრულწლოვანთა N11 სარეაბილიტაციო დაწესებულებაში. არასრულწლოვანი გოგოების

⁹³ საქართველოს პენიტენციური კოდექსი, მუხლი 1.

⁹⁴ იქვე, მუხლი 9.

განთავსება (როგორც ბრალდებულის/ასევე მსჯავრდებულის) ხორციელდება ქალთა N5 დაწესებულებაში.⁹⁵

კანონმდებლობის თანახმად, არასრულწლოვან ბრალდებულს/მსჯავრდებულს უნდა ჰქონდეს საშუალება, მიიღოს სრული ზოგადი განათლება. დაწყებითი განათლებისა და საბაზო განათლების მიცემა სავალდებულოა. არასრულწლოვანთა სარეაბილიტაციო დაწესებულებაში არასრულწლოვნისთვის პენიტენციური კოდექსით დადგენილი წესით უნდა შეიქმნას პროფესიული განათლების მიღების პირობები.⁹⁶ არასრულწლოვანს ასევე აქვს ანაზღაურებადი სამუშაოს შესრულების უფლება.⁹⁷

2022 წლის დეკემბრის ბოლოს,⁹⁸ არასრულწლოვანი ბრალდებულები განთავსებულები იყვნენ ორ დაწესებულებაში, N8 პენიტენციური დაწესებულება - 5 ბრალდებული, N2 პენიტენციური დაწესებულებაში - 6 ბრალდებული. აღნიშნულ პერიოდში დაწესებულებებში განთავსებული იყო 34 მსჯავრდებული, მათგან 1 მდედრობითი სქესის. **2023 წლის დეკემბრის ბოლოს**,⁹⁹ არასრულწლოვანი ბრალდებულები განთავსებულნი იყვნენ ორ დაწესებულებაში, N8 პენიტენციური დაწესებულებაში - 12 ბრალდებული, N2 პენიტენციური დაწესებულებაში - 6 ბრალდებული; N5 დაწესებულებაში - 6 ბრალდებული (გოგონები). აღნიშნულ პერიოდში დაწესებულებებში განთავსებული იყო 35 მსჯავრდებული, ყველა მამრობითი სქესის. მათი რიცხვი შეადგენდა მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობის 0.4%-ს. **2024 წლის ივნისის ბოლოს**¹⁰⁰, არასრულწლოვანი ბრალდებულები განთავსებულები იყვნენ ორ დაწესებულებაში, N8 პენიტენციური დაწესებულებაში - 11 ბრალდებული, N2 პენიტენციურ დაწესებულებაში - 6 ბრალდებული; N5 დაწესებულებაში - 6 ბრალდებული (ქალები). აღნიშნულ პერიოდში დაწესებულებებში განთავსებული იყო 52 მსჯავრდებული, მათ შორის 1 ქალი. მათი რიცხვი შეადგენდა მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობის 0.6%-ს.¹⁰¹

უზენაესი სასამართლოს სტატისტიკური მონაცემებით,¹⁰² **2022 წელს** მსჯავრდებული იყო 241 არასრულწლოვანი. რაც შეეხება ძალადობრივ დანაშაულებს, 79 პირს (31.4%) შეეფარდა თავისუფების აღკვეთა, აქედან ხუთს (5) განზრახ მკვლელობისთვის, რვას (8) ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების და ხუთს (5) ხულიგნობისთვის. **2023 წელს** მსჯავრდებული იყო 383 არასრულწლოვანი. 105 პირს (27.4%) შეეფარდა თავისუფების აღკვეთა, აქედან ცხრას (9) განზრახ მკვლელობისთვის, ექვსს (6) ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების, ხოლო ერთს (1) ხულიგნობისთვის.

⁹⁵ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსი, მუხლი 79

⁹⁶ იქვე, მუხლი 84.

⁹⁷ იქვე, მუხლი 85.

⁹⁸ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამართალდარღვევების სტატისტიკა. ბმული - <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/131/samartaldarghvevebis-statistika>

⁹⁹ იქვე.

¹⁰⁰ იქვე.

¹⁰¹ იქვე.

¹⁰² საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, სამართალდარღვევების სტატისტიკა. ბმული - <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/131/samartaldarghvevebis-statistika>

სპეციალური პენიტენციურ სამსახურის მიერ მოწოდებული ინფორმაციით¹⁰³, პენიტენციურ სისტემაში განთავსებული ყველა არასრულწლოვანი ჩართულია შემთხვევის მართვაში, მუშაობა მიმდინარეობს მულტიდისციპლინური მიდგომით. მულტიდისციპლინური გუნდის წევრების შეფასების შედეგად გამოვლენილი საჭიროებების გათვალისწინებით, დგინდება ინდივიდუალური გეგმა ბრალდებულების შემთხვევაში, ხოლო მსჯავრდებულის შემთხვევაში - სასჯელის მოხდის ინდივიდუალური გეგმა. შედეგად, პენიტენციურ დაწესებულებაში ყოფნის პერიოდში, არასრულწლოვანი მუდმივად ჩართულია მიზნობრივ, ინდივიდუალურ და ჯგუფურ აქტივობებში.

არასრულწლოვნებს მიეწოდებათ როგორც ფსიქოლოგის და სოციალური მუშაკის ინდივიდუალური თემატური კონსულტაციები, ასევე, დანერგილია სარეაბილიტაციო პროგრამები, რომლებიც გარკვეულწილად ემსახურებიან არასრულწლოვნების ძალადობრივი ქცევის ცვლილებას, კერძოდ: სარეაბილიტაციო პროგრამა-დანაშაულის გაცნობიერება; "სასარგებლო უნარების განვითარების ჯგუფი" (ტრავმაზე ორიენტირებული ძალადობის მსხვერპლთა და მოძალადეთა ინტერვენცია); ბრაზის მართვის და ემოციების რეგულაციის პროგრამა; პოზიტიური აზროვნების უნარ-ჩვევების განვითარება; საინფორმაციო-შემეცნებითი ტრენინგები (სტიგმა და დისკრიმინაცია; ტრეფიკინგი; ტრენინგი „ქალთა მიმართ ძალადობა; ტრენინგი „კონფლიქტის მართვა“).

გარდა ამისა, არასრულწლოვნებს აჩვენებენ თემატურ ფილმებს, რომლის შემდეგ იმართება დისკუსია. აღნიშნული პროგრამები მიეწოდებათ სპეციალური პენიტენციური სამსახურის მსჯავრდებულთა რესოციალიზაცია-რეაბილიტაციის დეპარტამენტის სპეციალისტებს (სოციალური მუშაკები და ფსიქოლოგები).

V. ჩაღრმავებული ინტერვიუები

ა) ძალადობრივი ქცევა, მისი გამომწვევი მიზეზები და ხელშემწყობი ფაქტორები

ძალადობრივი ქცევის გამომწვევ მიზეზებსა და ხელშემწყობ ფაქტორებზე საუბრისას, რესპონდენტები ერთხმად აღნიშნავენ, რომ ძალადობრივი ქცევა ვერ იქნება განპირობებული ერთი კონკრეტული მიზეზით და შესაძლოა ის არაერთი გარემოების კომბინაციით იყოს გამოწვეული. მათივე მოსაზრებით, ეს ცალკე კვლევის საკითხია, თუმცა გამოიკვეთა რამდენიმე ფაქტორი, რომელიც ძირითადად განაპირობებს ძალადობრივი ქცევის ჩამოყალიბებას, ესენია: გარდატეხის, პუბერტატის ასაკი და ამ დროს მიმდინარე ფიზიოლოგიური ცვლილებები, ოჯახისა და მხარდამჭერების არ ყოლა, ფსიქიკური ჯანმრთელობის გამოწვევები, პრობლემური სამეგობრო წრე, ოჯახში ძალადობრივი გამოცდილება, დისფუნქციური ოჯახი, ბავშვის ხასიათის თავისებურებები, ასევე აღინიშნა, რომ ძალადობის წამხალისებელი გარემოებებია: საბავშვო ბაღები, სკოლები, ზოგადად საზოგადოებაში გავრცელებული ძალადობრივი ქცევის მოდელები, ამ ტიპის დამოკიდებულების მიმართ ტოლერანტობა, საზოგადოებაში ძალადობრივი ქცევის მიმართ მაღალი მიმღებლობა, ასევე მაგალითები, როდესაც არასრულწლოვნებისთვის მისაბაძი

¹⁰³ წერილი სპეციალური პენიტენციური სამსახურიდან, N226291/01, 01.08.2024

პირები სისტემატურად ავლენენ ძალადობრივ ქცევას და გარკვეულ წილად როლურ მოდელებს წარმოადგენენ მოზარდებისთვის. აღინიშნა, რომ სკოლები დროულად და ეფექტიანად ვერ ახდენენ ძალადობრივი ქცევის პრევენციას და ვერ უზრუნველყოფენ დროულ ინტერვენციას.

„ძალადობრივი ქმედებების მქონე მოზარდების 90% შემთხვევებში, ოჯახი არ არის გამართული. ოჯახში არის რაღაც პრობლემა და ბავშვს სათანადო ყურადღება არ ექცევა“.

„შესაძლოა თავად იყვნენ ოდესღაც ძალადობის მსხვერპლნი, შესაძლოა ფიზიკური, ფსიქოლოგიური ნებისმიერი ტიპის ძალადობის მსხვერპლები, რამაც გამოიწვია შემდგომ მათი ქცევის განმეორება“.

რესპონდენტების დიდი ნაწილი აღნიშნავს, რომ ბოლო პერიოდში არასრულწლოვანთა ქცევის განმაპირობებელ ფაქტორებს შორის შეინიშნება კრიმინალური სუბკულტურის ზეგავლენა. არასრულწლოვანები ცდილობენ ამ ტიპის მენტალობის მქონე წრესთან დაახლოებას, მათ შორის ავტორიტეტის მოპოვებას, შესაბამისად ბაძავენ მათ და აქვთ გარკვეული რომანტიული დამოკიდებულება სუბკულტურის წრის წარმომადგენელთა მიმართ. რესპონდენტებთა უმრავლესობა მიიჩნევს, რომ ეს განწყობები ბოლო პერიოდში უფრო მძლავრად შეინიშნება, მათ შორის გოგონებშიც. ისინი მიიჩნევენ, რომ ამ კუთხით სიღრმისეული კვლევების ჩატარება აუცილებელია, თუმცა გამოკითხულთა შედარებით მცირე ჯგუფი ბოლო წლებში ამ კუთხით მნიშვნელოვან ცვლილებას ვერ ამჩნევს და თვლის, რომ სუბკულტურული გავლენა არასრულწლოვანთა ქცევაზე არ გაძლიერებულა.

„ამას კვლევა სჭირდება, თუმცა ჩემს პრაქტიკაში რასაც ვაკვირდები, გაზრდილია ინტერესი ბავშვებში ამ კრიმინალური სუბკულტურის მიმართ“.

„კრიმინალური სუბკულტურიდან გამომდინარე თვითონ თვლიან რომ ეს არის გზა, რომელიც უნდა გაიარო თუ გინდა ამ სუბკულტურის ნაწილი იყო“.

ერთ-ერთი სიახლე, რაზეც რესპონდენტებმა ისაუბრეს, არის ფაშისტური შინაარსის მატარებელი სუბკულტურის მიმდევრების არსებობა მოზარდების გარკვეულ ჯგუფში, მათთვის დამახასიათებელი სიმბოლიკითა და გარეგნული გამოხატულებებით.

„სქინჰედები და ფაშისტები, ეს ნაციზმის მიმდევრები საკმაოდ დიდი ჯგუფია“.

„ძირითადად თავი აქვთ გადაპარსული, აცვიათ სამხედრო ჩექმა, ჩატანებული შარვალი და სამხედრო სტილზე დადიან“.

რესპონდენტების ნაწილი ხაზს უსვამს, რომ საქართველოში არის რეგიონები, საიდანაც ბავშვები უფრო ხშირად ხვდებიან მართლმსაჯულების სისტემაში (ქვემო ქართლი). ასევე, თბილისის კონკრეტული უბნების მაცხოვრებლები უფრო ხშირად ხვდებიან პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში (პენიტენციურ სისტემაში, პრობაციის ეროვნულ სააგენტოში,

არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში), მათივე განმარტებით, არსებობს კონკრეტული ადგილები, სადაც რთული ქცევის მქონე მოზარდები იკრიბებიან.

„თბილისში უბნები გამოიყოფა, მწვავე მდგომარეობა არის გლდანში და ისანში“.

„შეკრების ადგილად გავრცელებულია თავისუფალ თეატრთან ასასვლელი კიბეები და დედაენის ბაღი, კიკვიძის ბაღი. ასევე, იკრიბებიან დელისის მეტროსთან“.

რესპონდენტების დიდი ნაწილი, დანაშაულის გამომწვევ ერთ-ერთ მიზეზად მოზარდებში ასახელებს დაუსჯელობის განცდას, განსაკუთრებით 14 წლამდე ასაკის ბავშვებში. რესპონდენტების მეორე ნაწილმა, ასევე ისაუბრა დაუსჯელობის განცდის პრობლემაზე 14 წელს ასაკს მიღწეულ ბავშვებს შორისაც. აღნიშნულის საპირისპიროდ, რესპონდენტების მცირე ჯგუფმა განაცხადა, რომ არსებული სისხლის სამართლის პოლიტიკა სწორია და შეესაბამება ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს.

„ეს დაუსჯელობის განცდა 14 წლამდე ბავშვებს აქვთ და ყველა 14 წლამდე ბავშვი ვინც კანონსაწინააღმდეგო ქმედებას სჩადის ამბობს რომ მერე რა, 14-ის ჯერ არ ვარ. ანუ, ძალიან აქვთ ეს განცდა 14 წლამდე ბავშვებს რომ რაც არ უნდა ჩავიდინო და რაც არ უნდა გავაკეთო მაინც მაპატიებენ“.

„ჩვენთან თითქოს ეს ლოლიალური კანონი ახალისებს კრიმინალს, ბავშვი როცა ხედავს რომ 20-30 დანაშაული ჩაიდინა და პასუხი არ აგო ამის გამო, ბუნებრივია ხდება წახალისება მისი და რატომაც არ უნდა ჩაიდინოს 45-ე და 50-ე. და ხშირად ვეკითხები, აი 100 დანაშაული როცა აქვს, ხო გქონდა მოლოდინი რომ დაგიჭერდნენ? და მეუბნება, რომ არა არ მქონდა 90-ი რომ ჩავიდინე და არაფერი არ მოხდა, არც ახლა ველოდი დაჭერას“.

„ბოლო პერიოდში რაც ჩვენი დაკვირვებით ბოლო 2 წელიწადში ხდება, არის სრული განუკითხაობა, სრული დაუსჯელობის სინდრომი“.

„ერთი უკიდურესობიდან მეორეში გადავვარდით. ჯერ ძალიან მკაცრი მიდგომები იყო, ახლა ყველა შეზღუდვა მოვხსენით თითქოს. ბავშვს აქვს იმის მოლოდინი, რომ ერთხელ რომ დააშავა და გამოუშვებს, შემდეგშიც ასე მოხდება“.

„დაუსჯელობის სინდრომი სხვანაირად არ უნდა იყოს გაგებული, მას გარკვეული პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროს, ოღონდ უნდა იყოს ადეკვატური. თუ განრიდება იქნება უნდა იყოს კიდე რაღაც პუნქტები ჩართული რომლის არ შესრულებაზე იქნება რეაგირება. პოლიტიკაც უნდა იყოს თანხვედრაში“

„კოდექსი არის გადასახედი ახალი თვალთ, იმის მერე ბევრი რამ შეიცვალა“.

მართლსაწინააღმდეგო ქცევების გამომწვევ მიზეზებს შორის, რესპონდენტების ნაწილმა დაასახელა ეკონომიკური მდგომარეობაც, რაც განსაკუთრებით საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულების ზრდას უკავშირდება, თუმცა რესპონდენტთა მეორე ნაწილი მიიჩნევს, რომ ეკონომიკურ მდგომარეობა დანაშაულის და განსაკუთრებით კი ძალადობრივი ქცევის გამომწვევ მიზეზად არ შეიძლება განვიხილოთ.

ბ) სერვისების ხარისხი და ხელმისაწვდომობა

განათლებისა და ბავშვზე ზრუნვის სისტემა

ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებისთვის განკუთვნილ სერვისებთან დაკავშირებით, ზრუნვის სააგენტოს წარმომადგენელთა განცხადებით, ბავშვი ინდივიდუალურად ფასდება, მასთან ტარდება კონსულტირება და განისაზღვრება ის, თუ რა ტიპის სერვისი ესაჭიროება. ხელმისაწვდომია როგორც ფსიქოლოგის კონსულტაცია, ასევე თუ ბავშვს აქვს უფრო სიღრმისეული საჭიროებები, დღის ცენტრის, კრიზისული ცენტრის სერვისებიც. ასევე ხელმისაწვდომია სერვისები, რომელთაც აწოდებენ სხვადასხვა არასამთავრობო ორგანიზაციები. ასევე, აღინიშნა რომ შემთხვევათა ნაწილში არაა საჭირო სახელმწიფო სერვისის მიღება. შესაძლოა ბავშვი სარგებლობდეს კერძო სერვისით და სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო მხოლოდ კონსულტირებით შემოიფარგლოს. ასევე ხაზი გაესვა იმას, რომ ბავშვების ნაწილთან ამავდროულად მუშაობს არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრი და შესაძლებელი მისი მომსახურების გამოყენებაც. აქვე აღინიშნა, რომ სერვისები ხელმისაწვდომია, როგორც ოჯახში იდენტიფიცირებული ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვების, ისე სახელმწიფო ზრუნვაში მყოფი ან ქუჩაში მცხოვრები და მომუშავე არასრულწლოვნებისთვის. თუმცა ამავდროულად რთულია მათი სერვისში ნებაყოფლობითი ჩართვა. ამას განსაკუთრებით გაესვა ხაზი ექსპერტებთან ინტერვიუს დროს, როდესაც აღინიშნა, რომ ისეთი ფსიქიკური პრობლემების დროსაც კი, როდესაც აუცილებელი ფსიქიკური ჯანრთელობის სერვისის ბავშვისთვის მიწოდება, თუ პირი წინააღმდეგია, არ არსებობს არანაირი მექანიზმი, რომლითაც შესაძლებელი იქნება ბავშვისთვის მისთვის აუცილებელი სერვისის მიწოდება. შეუძლებელია იძულებითი თერაპია (მაგ/სუიციდის მაღალი რისკის შემთხვევაში), არ არსებობს დახურული/ნახევრად დახურული ტიპის დაწესებულება, რომელიც ბავშვის უფლებების დაცვით უზრუნველყოფდა მის უსაფრთხოდ განთავსებასა და შესაბამისი სერვისების მიწოდებას. სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტო, თავის მხრივ, მიუთითებს, რომ სერვისები ხელმისაწვდომია არა მხოლოდ ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვისთვის, არამედ მისი ოჯახისთვისაც. კერძოდ, თუ ოჯახს სჭირდება გაძლიერება ან ეკონომიკური პრობლემის მოგვარება, ზრუნვის სააგენტო მჭიდროდ თანამშრომლობს ადგილობრივ მუნიციპალიტეტებთან.

„ჩვენ გვაქვს სხვადასხვა პროგრამები სააგენტოს ბაზაზე რაც არის... ძალადობრივ ქცევის ბავშვებთან დაკავშირებით ზოგადი მომსახურება, დღის ცენტრის მომსახურებას ვიყენებთ ხოლმე ჩვენ და კომპასი გვყავს, დღის ცენტრის სერვისის მომწოდებელია ეს ორგანიზაცია და ძირითადად ამ სერვისს ვიყენებთ ხოლმე... საჭიროება ნამდვილად არის (ნახევრად დახურული ტიპის დაწესებულება), შემოდელია თამამად ვთქვა“.

„რაც უნდა არსებობდეს, სპეციალიზებული დაწესებულება, სადაც ეს არასრულწლოვნები გადავლენ. განსაკუთრებით აქცენტი მაქვს ძალადობრივი ქცევის არასრულწლოვნებზე“.

სერვისის მიმწოდებელი არასამთავრობო ორგანიზაციები აღნიშნავენ, რომ ხშირად ფსიქიკური ჯანმრთელობის სერვისის მიწოდება ვერ ხერხდება, რადგან ბავშვს არ აქვს სურვილი. დღის ცენტრებს თავის მხრივ ამ ბავშვების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის არანაირი ბერკეტი არ აქვთ და ფაქტობრივად, მათი ქცევა ვერ იცვლება. უნდა აღინიშნოს, რომ ფსიქიკური ჯანმრთელობის სერვისების ხელმისაწვდომობა არაერთი რესპონდენტის მიერ დასახელდა, რომ უმნიშვნელოვანესი გამოწვევაა. შექმნილი ვითარების ფონზე, სერვისის მიმწოდებელი ორგანიზაციები მხოლოდ განთავსების საკითხის მოგვარებას ახერხებენ და ესეც მნიშვნელოვან გამოწვევად ესახებათ, რადგან თითოეული ბავშვის დამატებას მისი საჭიროებებისა და უსაფრთხოების საკითხების გათვალისწინების გარეშე, არსებულ ვითარებაში შესაძლოა უმძიმესი შედეგი მოყვეს. მათი განმარტებით, ისე მისამართდება მათთან ბავშვები, რომ არაა არც ინფრასტრუქტურული შესაძლებლობები არასრულწლოვნისთვის უსაფრთხო გარემოს შესაქმნელად, არც სერვისები, რომლებიც ხელმისაწვდომია კონკრეტულ დაწესებულებაში და არც ადამიანური რესურსების რაოდენობა, რაც ასევე აუცილებელია მცირე საოჯახო ტიპის სახლის, დღის ცენტრისა თუ თავშესაფრის გამართული ფუნქციონირების უზრუნველსაყოფად. რაც შეეხება ზრუნვის სააგენტოს წარმომადგენლებს, ისინი სიტუაციას მწვავედ არ აღიქვამენ და მიიჩნევენ, რომ მდგომარეობა (განსაკუთრებით დღის ცენტრების ნაწილში) არც ისე სავალალოა.

„დღის ცენტრის მომსახურება გვაქვს, ძალიან კარგი პროვაიდერი ორგანიზაციები და ძალიან კარგ შედეგებზე გავდივართ, რაც წარმატებად შემიძლია დავასახელო. რაც შეეხება გამოწვევებს, გამოწვევები ამ სფეროში გვგონია რომ სულ იქნება, რაც არ უნდა ვისაუბროთ სერვისებზე, მგონია რომ კიდევ დაგვჭირდება მეტი სერვისი, მიუხედავად იმისა, რომ გვაქვს და ისე აღარ ვართ როგორც ადრე ვიყავით, რომ არ ვიცოდით სად გადაგვემისამართებინა ეს ბავშვი.“

რაც შეეხება სერვისების ხარისხის კონტროლს, ზრუნვის სააგენტოს წარმომადგენლის განცხადებით, მათზე ზედამხედველობა ხორციელდება როგორც შიდა მონიტორინგით, ასევე გარე მონიტორინგის სახით, სახალხო დამცველის აპარატის მიერ, რომელიც განსაკუთრებით აქტიურად ახორციელებს ამას 24 საათიან დაწესებულებებში. თუმცა ზრუნვის სისტემის წარმომადგენელიც აღნიშნავს, რომ მათ სისტემაში მოხვედრილი, უკვე გართულებული შემთხვევების მართვისას, განსაკუთრებით რთულია 15-16 წლის მოზარდების ჩართვა სერვისებში.

„(სერვისის მიმწოდებელი) სერვისი არ გვაქვს განსაკუთრებით იმ ნაწილში, როდესაც ბავშვს აქვს ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემა, დიაგნოსტირებული მე არ მახსენდება არცერთი ბავშვი საქართველოში...როდესაც პირისპირ საუბრის დროს ფსიქიატრი გეუბნება, რომ ამ ბავშვს სერიოზული პრობლემა აქვს, ნუ თქვენ ცოტა ხანი უნდა გაიჭირვოთ, მაგრამ ეს ყველა ვარიანტში ისეთ რაღაცას დაამავებს, რომ დაიჭიროს და დაისვენებთ, ანუ ეს ხო არ არის ბავშვზე ზრუნვა, ამ ბავშვს სჭირდება თერაპია, მედიკამენტოზური მკურნალობა და შედეგზე გავალთ, მაგრამ ბავშვს არ აქვს სურვილი ჩართვის.“

„ახლა უბრალოდ არაფერი არ არის. წარმოიდგინეთ საპატრულო პოლიცია, რომელიც ჩვენთან მოდის, ბავშვი ჩვენი თანდასწრებით აფურთხებს, აგინებს, მის მანქანაზე ცეკვავს და საპატრულო პოლიციის თანამშრომელი ჩვენ აღმზრდელებს ეხვეწება რომ მიშველეთ, ჩამოიყვანეთ“.

„ხარისხის კონტროლი აუცილებლად ხდება. ნებისმიერ სერვისზე მონიტორინგი ხორციელდება, სააგენტოს ბაზაზე არსებობს შესაბამისი დეპარტამენტი, რომელიც პროგრამის მიხედვით სწავლობს რა ტიპის ხარისხის სერვისი მიეწოდება ბავშვს, ასევე არის სამინისტროს მონიტორინგი და გარე მონტორინგის მექანიზმები, როგორცაა მაგალითად სახალხო დამცველი, რომელიც პერიოდულად 24 საათიან დაწესებულებებში განსაკუთრებით ხშირად ახორციელებენ მონიტორინგს.“

რაც შეეხება ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებსა და მანდატურის სამსახურს, მანდატურის ფსიქო-სოციალური სერვისის წარმომადგენელთა განმარტებით, სკოლებში სხვადასხვა ტიპის ინდივიდუალური და ჯგუფური პრევენციული ტიპის სერვისებია ხელმისაწვდომი, რომელსაც გეგმავენ მანდატურის სამსახურის სოციალური მუშაკები, მათ შორის ისეთ სკოლებშიც, სადაც სოციალური მუშაკი მუდმივად არ არის, თუმცა გამოძახებულია საჭიროების შემთხვევაში. პერიოდულად სკოლებში ფასდება საჭიროებები, რომლის მიხედვითაც იგეგმება პრევენციული აქტივობები. რაც შეეხება სოციალური მუშაკისა და ფსიქოლოგის სერვისს, მათი ხარისხის კონტროლდება შიდა და გარე მონიტორინგისა და მხარდაჭერის მექანიზმების გამოყენებით. კერძოდ, სოციალური მუშაკს ჰყავს კოორდინატორი, სუპერვაიზორი, ხორციელდება ხარისხის კვარტალური შემოწმება, მენეჯერი, სამმართველოს უფროსი, კურატორი მოადგილე, რომლებიც მის საქმიანობას აფასებენ და მხარს უჭერენ, ფსიქოლოგებს თავის მხრივ ჰყავთ მენტორი, მენეჯერი, გადიან შიდა და გარე სუპერვიზიასა და ინტერვიზიას. იმ შემთხვევებისთვის კი, როდესაც ფსიქოლოგის ჩართულობა საკმარისი არ არის, სამინისტროს მემორანდუმი აქვს გაფორმებული ფსიქიკური ჯანმრთელობის სახლებთან, რომელთაგანაც შედარებით მოკლე დროის მონაკვეთში იღებენ მათგან გადამისამართებულ ბავშვებს.

მიუხედავად აღნიშნულისა, კვლევის ფარგლებში გამოკითხული ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ მათთვის უცნობია რა შედეგები აქვს განათლების სამინისტროს სკოლებში ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან მუშაობის შემდეგ. მართალია ჩანს გარკვეული ძალისხმევა, რაც გამოიხატება სოციალური მუშაკის, ფსიქოლოგის, მანდატურის ერთობლივ მუშაობაში, თუმცა ანგარიში იმის შესახებ თუ რა კეთდება და რამდენად წარმატებულია საქმიანობა, რომელსაც ახორციელებენ აღნიშნული პროფესიონალები, მათთვის უცნობია. ამავდროულად ხაზი გაესვა, რომ არსებული სასკოლო სერვისები და მანდატურის ფსიქო-სოციალური სამსახურის რესურსი არ არის საკმარისი.

არასრულწოვანთა რეფერირების ცენტრი

ჩაღრმავებული ინტერვიუებისას, ყველა რესპონდენტმა ერთმნიშვნელოვნად აღნიშნა, რომ რეფერირების ნაწილში, სერვისები არ არის საკმარისი. ის სერვისები კი, რომლებიც ხელმისაწვდომია ძირითადად არ პასუხობს ბავშვების საჭიროებებს და არ არის მორგებული ძალადობრივი ქცევის მქონე მოზარდებთან სამუშაოდ. ასეთი პრობლემების მქონე

მოზარდებს, ძირითადად სთავაზობენ ინდივიდუალურ კონსულტაციებს და რთვენ ზოგადი ხასიათის პროგრამებში.

„ჩვენი გამოწვევა არის ის, რომ მოძალადე ბავშვებისთვის არ გვაქვს პროგრამა, რომელიც მათზე იმუშავებს. შესაბამისად, ვუწერთ ფსიქოლოგთან ინდივიდუალურ კონსულტირებას, სოციალური უნარების პროგრამას, თუმცა ეს პირდაპირ არ პასუხობს ბენეფიციარის ინდივიდუალურ საჭიროებებს, ამიტომ ვუწერთ ფსიქოლოგთან ინდივიდუალურ კონსულტირებასაც. სხვა სერვისი არ გვაქვს“.

რესპონდენტების ნაწილმა, ასევე აღნიშნა, რომ არ აქვთ პროგრამები, რომელიც ორიენტირებული იქნებოდა, კრიმინალური ღირებულებების შემცირებაზე.

„ძალიან დამხმარე იქნებოდა ჩემთვის როგორც პროფესიონალისთვის რომ გაწერილი ტრენინგ-მოდული გვექონდეს კრიმინალური ღირებულებების ნაწილთან დაკავშირებით“.

ჩაღრმავებული ინტერვიუებისას გამოიკვეთა, რომ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრს არ აქვს ოფისი ყველა რეგიონში და სერვისები ყველგან თანაბრად ხელმისაწვდომი არ არის, რის გამოც მოზარდებს ვერ მიეწოდებათ საჭიროებებზე მორგებული სერვისები. ასევე დგას სერვისების უწყვეტობის პრობლემა. გამოიკვეთა გამოწვევები ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებთან დაკავშირებითაც, სადაც სერვისების სიმცირის გარდა, პრობლემები იქმნება ენობრივი ბარიერის გამო.

„მე ამ ორი წლის განმავლობაში ხშირად მქონდა ახალქალაქიდან შემოსული შემთხვევები ენობრივი ბარიერიც არის ერთ-ერთი გამოწვევა ჩვენს ბენეფიციარებთან, თარჯიმნის მეშვეობით გვიწევს მუშაობა და მეორე არის ის, რომ ახალქალაქში და იქით საერთოდ არანაირი სერვისი არ არის“.

რესპონდენტების ნაწილმა განმარტა, რომ გამოწვევებია მიწოდებული მომსახურეობის, ხარისხის შეფასების კუთხით, რის გამოც ფაქტობრივად ვერ ზომავენ სათითაოდ სერვისების ეფექტურობას. რესპონდენტების ნაწილის განმარტებით, ხშირ შემთხვევაში, სერვისების ეფექტურობის შეფასებას ახერხებენ მხოლოდ მყისიერად, პრე და პოსტ ტესტების მეშვეობით და არა ხანგრძლივ პერსპექტივაში.

„ეფექტურობის განმსაზღვრელი რაიმე მექანიზმი არ გვაქვს. ერთადერთი რითიც ვაფასებთ არის დაკვირვება სოციალური მუშაკის და ხელშეკრულების გეგმის ყველა ფუნქტი თუ შესრულდა და აღარ გამოიკვეთა საჭიროება“.

განრიდება-მედიაციის და პირობითი მსჯავრის/არასაპატიმრო სასჯელის აღსრულების ნაწილში

რეფერირების მსგავსად, გამოწვევას წარმოადგენს განრიდება-მედიაციის პროცესში მრავალფეროვანი და საჭიროებებზე მორგებული პროგრამების სიმწირე. მომსახურეობის ძირითად მიმწოდებლად რჩება უშუალოდ პრობაციის ეროვნული სააგენტო.

„სერვისები არის ჩვენი უმთავრესი გამოწვევა ძალიან დიდი ხანია. თუმცა ამ ეტაპზე ძირითადი სერვისის მიმწოდებელი არის ჩვენი სააგენტო“.

„საკმაოდ ცოტა სერვისია ხელმისაწვდომი, ჩვენ ამაზე ღიად ვსაუბრობთ რომ არ ვართ კმაყოფილები“.

„ფსიქოლოგის კონსულტაცია ჩვენ შეგვიძლია, გვყავს შტატში ფსიქოლოგი. თუმცა ფსიქიატრთან, ნარკოლოგთან და სხვა მომიჯნავე პროფესიის ადამიანებთან სერვის კონტრაქტები გვაქვს და შეგვიძლია გადავამისამართოთ“.

რესპონდენტების უმრავლესობამ ასევე აღნიშნა, რომ სერვისები არ არის თანაბრად ხელმისაწვდომი თბილისში და სხვა რეგიონებში, ასევე გამოიკვეთა პრობლემა ეთნიკური უმცირესობებისთვის, სადაც წამყვან პრობლემას წარმოადგენს ენობრივი ბარიერი.

„არის ბრაზის მართვის ტრენინგი, თუმცა თუ ენის ბარიერია, ძალიან უჭირთ სოციალურ მუშაკებს, რაც ბუნებრივია. ასევე გვაქვს ფსიქოლოგის მომსახურებაც“.

„ეთნიკური უმცირესობებისთვის კურსები რომ იყოს, ძალიან კარგი იქნებოდა“.

„თბილისში მეტი ორგანიზაციაა. მეტი საშუალებაა ჩავრთოთ თუნდაც სხვადასხვა არასამთავრობოსთან მოზარდი, პროფესიულ კოლეჯთან თუ სხვა“.

რესპონდენტების ნაწილმა აღნიშნა, რომ აქვთ გაკვეთილი სახის პროგრამები, რომლებში რთავენ ძალადობრივი ქცევის მქონე მოზარდებს, თუმცა იკვეთება დამატებითი სერვისების საჭიროება, განსაკუთრებით კი მშობლებთან მუშაობის ნაწილში.

„გვაქვს ძალადობრივ ქცევაზე რაღაც პროგრამები, კონფლიქტის მართვაზე, ემოციების მართვაზე. ამ ნაწილში ასევე თუ ძალიან მწვავედ დგას ხოლმე პრობლემა, ვრთავთ ხოლმე ფსიქოლოგებსაც.. ასევე, ჯგუფურ შეხვედრებს ვუტარებთ ხოლმე ძალადობრივ ქცევაზე, თუ გვაქვს ისეთი მწვავე სიტუაცია“.

„ოჯახის წევრებთან, მშობელთან ვფიქრობთ, რომ ჭირდება მაგალითად პოზიტიურ მშობლობასთან დაკავშირებით რაიმე ინფორმაცია და მაგ შემთხვევაში მშობელთანაც ვმუშაობთ თუმცა უფრო ნაკლებად. ხშირ შემთხვევაში ორიენტირებული ვართ ბავშვზე“.

რესპონდენტების ნაწილმა ხაზი გაუსვა ნარკოტიკებზე დამოკიდებულების ზრდას მოზარდებში, თუმცა, უმრავლესობამ დადებითად შეაფასა მემორანდუმის გაფორმება ფსიქიკური ჯანმრთელობისა და ნარკომანიის პრევენციის ცენტრთან, სადაც საჭიროების შემთხვევაში ახდენენ მოზარდების გადამისამართებას.

„გვაქვს მემორანდუმი მაგალითად ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ნარკოლოგიურის ცენტრთან 14-დან 18 წლამდე მოზარდებს უფასოდ ვუწევთ კონსულტირებას ფსიქიატრთან“.

სერვისების ეფექტურობის შეფასებასთან დაკავშირებით, რესპონდენტების ნაწილმა განაცხადა, რომ ძირითადად ამას ახორციელებენ პრე და პოსტ ტესტების მეშვეობით. თუმცა, ეფექტურობის გრძელვადიანი შეფასება ვერ ხერხდება და ამის ერთადერთი შესაძლებლობაა მოზარდზე დაკვირვება, იმ პერიოდში სანამ არასრულწლოვანი მათი ბენეფიციარია.

„ესე კონკრეტულად რაიმე დოკუმენტი რომ გვექონდეს რომ გადავასებას ვახდენთ ან რაიმე მსგავსი არ გვაქვს. შეფასების კრიტერიუმი ეს უბრალოდ არის სპეციალისტის დაკვირვების შედეგად. მაგალითად 6 და 8 თვე რომ ხვდები ბავშვს და მისი ღირებულებები იცვლება“.

პენიტენციური სისტემა

სერვისების ხელმისაწვდომობასთან დაკავშირებით, ჩაღრმავებული ინტერვიუებისას რესპონდენტებმა განაცხადეს, რომ სხვა უწყებების მსგავსად, პენიტენციურ სისტემაშიც მომსახურეობის ძირითადი მიმწოდებლები არიან უშუალოდ უწყების/დაწესებულების თანამშრომლები, რომლებიც არასრულწლოვან პატიმრებს სხვადასხვა სახის სარეაბილიტაციო მომსახურეობებს აწვდიან. მათი განმარტებით, უშუალოდ ძალადობრივ ქცევაზე ორიენტირებული პროგრამა ჯერ-ჯერობით არ აქვთ, თუმცა ამ მოზარდებს სხვადასხვა ტიპის სერვისებში ამისამართებენ და ცდილობენ ნელ-ნელა ყველა საჭირო პროგრამა შექმნან.

„სხვადასხვა ჯგუფური აქტივობებიც გვაქვს. თუმცა, მკვლევლობით რომ ბავშვი შემოდის იმას პირდაპირ ჯგუფურ აქტივობებში ვერ ჩავრთავთ, ჯერ მიდის ინდივიდუალური მუშაობა და მერე ჯგუფური. რაც შეეხება განზრახ მძიმე დაზიანებას აქ უფრო მსუბუქია ემოციური ფონი და უფრო მეტი შესაძლებლობაა, უფრო მეტი სერვისით მიდგომის. ყველა ვარიანტში ემოციური ფონის/დატვირთვის მოსახსნელად არტ-თერაპიაში ვრთავთ ხოლმე ბავშვებს, სტრესის მართვას ვატარებთ, ბრაზის მართვას ვატარებთ“.

რესპონდენტების შეფასებით, მათ აქვთ შესაძლებლობა მოკლევადიანად გაზომონ სერვისების ეფექტურობა, თუმცა გრძელვადიანი ეფექტის გაზომვას ვერ ახერხებენ. ამს განმარტავენ შემდეგნაირად: პროგრამებს აქვთ თავიანთი შეფასების ინსტრუმენტები, თუმცა როდესაც ბავშვი ტოვებს პენიტენციურ დაწესებულებას, გარეთ მისი პროგრესისა და გაწეული სერვისის ეფექტის გაზომვა შეუძლებელი ხდება. ერთ-ერთი რესპონდენტის აზრით, ეფექტურობის ყველაზე თვალსაჩინო საზომი იქნებოდა იმის დადგენა, ჩადის თუ არა არასრულწლოვანი მომავალში დანაშაულს, თუმცა, ეს ინფორმაცია მათთვის ხელმისაწვდომი არ არის.

„რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში გაზომვა რთულია, თუმცა, ერთადერთი საზომი ის არის რომ ამ დანაშაულებით უკან არ ბრუნდებიან“.

გ) უწყებებათაშორისი თანამშრომლობა

ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან დაკავშირებით უწყებებათაშორისი მუშაობის შესწავლისას გამოიკვეთა, რომ მართალია უწყებებს შორის ურთიერთობა გარკვეულ წილად რეგულირდება არასრულწლოვანთა რეფერირების შესახებ გაცემული ბრძანებებით, თუმცა უწყებების წარმომადგენლებს მკაფიო წარმოდგენა არ აქვთ იმ შემთხვევებზე თუ რის ფარგლებში უნდა განხორციელდეს თანამშრომლობა, რომელი უწყება რაზეა პასუხისმგებელი კონკრეტული საქმის გარშემო და როგორ უნდა მოხდეს ინფორმაციის გაცვლა თუ უკუკავშირის დაბრუნება კონკრეტულ საქმეზე რომელიმე მხრიდან, ასევე, როგორ უნდა აირიდონ სერვისების დუბლირება, საქმიანობის აღრევა სხვადასხვა უწყების

წარმომადგენლებს შორის. სახელწიფო ზრუნვის სააგენტოს რესპონდენტთა ნაწილმა აღნიშნა, რომ მათ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვის გადამისამართება უწყევთ, თუ მან ჩაიდინა მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, თუმცა არ მიუღწევია პასუხისმგებლობის ასაკისთვის. სხვა რესპონდენტის განმარტებით, ბავშვი გადამისამართდება იმ შემთხვევაშიც, თუ ვერ ხერხდება სერვისებში ბავშვის ჩართვა და ბავშვისა და მშობლის მოტივირება იმისთვის, რათა ისარგებლონ ხელმისაწვდომი , ბავშვისთვის საჭირო მომსახურებით.

სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს წარმომადგენელთა განმარტებით, ისინი ბავშვის რეფერირების ცენტრში გადამისამართების შემთხვევაში უწყებას უცვლიან წერილობით ინფორმაციას მისი ვინაობის, ადგილ-სამყოფელისა და სხვა საჭირო ინფორმაციის შესახებ, ინფორმაციის მიმოცვლა, მათი განმარტებით, ხდება მხოლოდ საჭიროების ფარგლებში და წერილობითი ფორმით. ერთიდაიგივე საკითხზე მომუშავე პირებს შორის, ყველა უწყების განმარტებით იმართება ქეის კონკვერენციები, სადაც პროფესიონალები ცვლიან ინფორმაციას ბავშვთან გაწეული საქმიანობის შესახებ და თანხმდებიან თანამშრომლობის გეგმებზე. რაც შეეხება მანდატურის სამსახურს, მათი განმარტებით, ინფორმაციის წერილობით გაცვლისას, ისინი არ მიუთითებენ ბავშვის სახელსა და გვარს და იყენებენ სხვა მაიდენტიფიცირებელ ინფორმაციას, რათა ბავშვთან დაკავშირებული განსაკუთრებული ხასიათის პერსონალური მონაცემები უფრო ფართო წრისთვის არ გახდეს ხელმისაწვდომი (მაგ.კანცელარიის, ადმინისტრაციის თანამშრომლები), ვიდრე ეს საკითხის განხილვისთვის არის საჭირო.

კვლევის რესპონდენტებმა ასევე განაცხადეს, რომ არ არსებობს არც ინფორმაციის დამუშავებისა და ანალიზის ერთიანი სისტემა, რომელიც შესაძლებელს გახდიდა ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან დაკავშირებული მონაცემების ანალიზსა და მტკიცებულებებზე დაფუძნებული პოლიტიკის განსაზღვრას. რესპონდენტთა ნაწილი აცხადებს, რომ განათლების სისტემიდან არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში ბავშვთა გადამისამართება ხორციელდება მაშინ, თუ სახეზეა კანონთან კონფლიქტი, მეორე რესპონდენტის განმარტებით, ეს შეიძლება იყოს სარისკო ქცევაც, რომელიც აუცილებლად დანაშაულს არ მოიაზრებს, რაც შეეხება ზრუნვის სააგენტოს, მათთან თანამშრომლობა ხორციელდება ოჯახში ძალადობის შემთხვევებსა და ბავშვის სერვისში ჩართვაზე ოჯახის მხრიდან უარის შემთხვევაში. თანამშრომლობის დროს დასახელდა მუნიციპალიტეტიც, რომელიც, როგორც აღინიშნა ოჯახის მხარდაჭერის ნაწილში მოიაზრება.

როგორც ცალკეული სპეცილისტების, ასევე ექსპერტთა ნაწილის მიერ აღინიშნა, რომ რიგ შემთხვევებში გარკვეულ სირთულეს ქმნის პრობაციის სამსახურის ვალდებულება განრიდებული ბავშვის მონაცემების გაუმჟღავნებლობის შესახებ, რაც იწვევს ცალკეულ შემთხვევებში საკითხზე მუშაობის შეფერხებას, ან დუბლირებას.

„ის, რომ სადაც ვიღაცა მეილზე ფურცლებს უგზავნის, გასაგებია ეს პროცედურულად საჭიროა და აუცილებელია, მაგრამ ჩემი პოზიციაა რომ მინიმუმ ერთიანი სისტემა უნდა არსებობდეს, სადაც ეს ყველაფერი თავს მოიყრის, რა თქმა უნდა დაცული იქნება, მაგრამ მინიმუმ მონაცემები დამუშავდება, რიცხვები იარსებებს და კვლევის გაკეთების შესაძლებლობა იქნება

სად ვართ, რას ვაკეთებთ და სად მივდივართ,ის მაინც რომ იცოდე რასაც აკეთებ, საერთოდ შედეგის მომტანი არის თუ არა.“

„ჩვენ ისიც კი არ შეგვიძლია გავიგოთ მომსახურებას იღებს იქ თუ არ იღებს (მანდატურის სამსახურის წარმომადგენელი პრობაციის სააგენტოს შესახებ), მდგომარეობა როგორია. შეიძლება მოსწავლე ჩვენთან იღებდეს მომსახურებას და პარალელურად იღებდეს მომსახურებას პრობაციაში და ჩვენ ერთმანეთთან კავშირი არ გვაქვს. პრობაციასთან არანაირი მიმოცვლა არ გვაქვს და რათქმუნდა ეს ინფორმაცია გვჭირდება, უნდა ვიცოდეთ რა ინტერვენციის ფაზაში არიან ისინი, ფსიქოლოგია ხომ არ არის ისეთი დისციპლინა, რომ შეგიძლია ცალკე იმუშავო შენთვის.“

გამოკითხულ რესპონდენტთა ნახევარმა, როგორც თავად უწყებების, ისე ექსპერტთა რიგებიდან, უწყებათაშორისი თანამშრომლობა დაასახელა ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად და აღნიშნა, რომ პარტნიორი უწყებიდან უფრო დროულ და აქტიურ თანადგომას მოელის. მართალია უწყებებს შორის ხშირად იმართება ვიდეო კონფერენციები კონკრეტულ საქმეებთან დაკავშირებით, თუმცა, აღნიშნულ თანამშრომლობას აკლია ინფორმაციის სრულად გაცვლის კომპონენტი. ასევე, რთულია იმის განსაზღვრა რომელი უწყება რაზეა პასუხისმგებელი, რაც ერთი მხრივ იწვევს ბავშვის მიერ ძალადობრივი ქცევის პრევენციისა და რეინტეგრაციის პროცესის შეფერხებას და მეორე მხრივ, ტოვებს სივრცეს უწყებებს შორის კონკრეტულ საქმეებზე გაუგებრობისა და ურთიერთ გადაბრალების ატმოსფეროს არსებობისთვის. რესპონდენტების აზრით, ხშირია შთაბეჭდილება, რომ ბავშვთან მუშაობა არ ეფუძნება ერთიან, ჰოლისტიურ მიდგომას და ბავშვი არ განიხილება, როგორც ცენტრი, რომლის გარშემოც უნდა თანამშრომლობდნენ უწყებები. რესპონდენტებს ჰქონდათ განცდა, რომ თითოეული უწყება იზოლირებულად მოქმედებს და არასრულწლოვანს სთავაზობს იმას რაც აქვს და არა იმას, რაც შესაძლოა ბავშვს რეალურად სჭირდებოდეს. რამდენიმე რესპონდენტმა ხაზი გაუსვა ბავშვთან დაკავშირებული რისკების შეფასების ინსტრუმენტების ნაკლოვანებებსაც, რომლის მიხედვითაც უნდა შეფასდეს ინტერვენციის საჭიროება და ინტენსივობა (უმეტესად რეფერირების ცენტრის ნაწილში).

„ეს უწყებათაშორისი თანამშრომლობა ცოტა არ იყოს რთულია და გამოწვევები აქ მრავლად გვაქვს ხოლმე. კონკრეტულ ბავშვთან მუშაობა შესაძლოა საერთოდ არ დაიწყოს თვეების განმავლობაში. ...რატომ ხდება ასე, ამაზე მათ (ზრუნვის სააგენტოს) უნდა ჰქონდეთ პასუხი, თუმცა მე რაც მსმენია, ის არის, რომ ბევრად უფრო რთული შემთხვევები აქვთ, ვიდრე რთული ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვი, თუმცა შესაძლოა ეს ბავშვიც დროთა განმავლობაში ისე გამწვავდეს, რომ ის რთული ქცევა აღმოჩნდეს ბოლოს ახლა რაზეც მუშაობენ. ხშირ შემთხვევაში გადამისამართებულ ბავშვთან მუშაობა რამდენიმე თვის შემდეგაც არ იწყება.“

„ჩემთვის ძალიან დიდი გამოწვევაა უწყებათაშორისი ურთიერთობა...ძალიან დიდი ალბათობაა ინფორმაციის გაწყდომის და არაშეთანხმებული, არაკოორდინირებული მუშაობის. ძაან დიდი დანაკლისია ჩემთვის, რომ ერთად არ მივდივართ, თითქოს სხვადასხვა საქმეს ვაკეთებთ ერთიდაიგივე ბავშვზე.“

„მე ვფიქრობ რეფერირების ცენტრი საკმაოდ დამხმარე რესურსია, მაგრამ მე არ ვარ კმაყოფილი, რატომ იცით? მხოლოდ ვრჩებით გადამისამართების ამარად. რეფერირების პასუხი ხშირად არის ის, რომ მათაც ვერ დაავალდებულეს მშობელი, პრინციპში ჩვენ კი პასუხისმგებლობას ვინაწილებთ, მაგრამ როგორც საჭიროების მქონე პირის თვალთახედვით რომ შევხედო, მასთან არ იცვლება არაფერი“.

თუ ცალკეულ რესპონდენტებს მიღწევად მიაჩნიათ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრის ჩამოყალიბება და არსებობა მაკოორდინერებელ უწყებად, რესპონდენტთა მეორე ნაწილს ბუნდოვანი წარმოდგენა აქვს რეფერირების ცენტრის, როგორც ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან მუშაობის ცენტრალური უწყების როლსა და ფუნქციებზე. რესპონდენტები განმარტავენ, რომ მათთან ბავშვის გადამისამართება შესაძლებელია სერვისებით სარგებლობის საჭიროების შემთხვევაში, თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრის მიერ სერვისების ერთიანი ბაზის არსებობისა და უწყებების სერვისების იქ თავმოყრის შესახებ არცერთ რესპონდენტს ინფორმაცია არ ჰქონდა.

ცალკეულმა რესპონდენტებმა აღნიშნეს, რომ რიგ შემთხვევებში ე.წ. ქეისების განხილვა ურთიერთ-ბრალდებებსა და ურთიერთ-შეურაცხყოფაშიც კი გადაზრდილა. ვინაიდან უფლებამოსილება მკაფიოდ გამოიჯნული არ არის, უწყებების წარმომადგენლები სხვა უწყებებს სთხოვენ პასუხს ბავშვთან მუშაობისას გამოვლენილ გამოწვევებზე და საქმე დაპირისპირებამდე და ერთმანეთის შეურაცხყოფამდეც კი მიდის. ასევე აღინიშნა, რომ ხშირად არც ქეის კონფერენციებზე მიღწეული შეთანხმებები სრულდება და ამ შემთხვევებში, ამ ტიპის განხილვების აზრი გაუგებარია.

„მე მახსოვს, რომ პრობლემა რაც ძირითადი იყო, ამ უწყებებს თვითონ არ ჰქონდათ ნათელი და მკაფიო წარმოდგენა რეფერირების ცენტრის ფუნქცია-მოვალეობებზე. ბავშვის სრული სურათის არცოდნა, მგონია, რომ უფრო აზარალებს ამ ბავშვს და ერთიდაიგივე, მსგავს სერვისებში რთავს და არ ხდება ამ ბავშვის რეაბილიტაცია უწყებებს შორის გაუმართავი კომუნიკაციის გამო. მე ის უფრო მიმაჩნია რისკად, რომ ამ ინფორმაციის გაუზიარებლობის გამო, ეს ბავშვი რაღაცნაირად დაწანწალებს უწყებიდან უწყებაში და რეალურად მასთან სრულფასოვანი მუშაობა არ ტარდება“.

„არის უზარმაზარი ხარვეზები, თითქოს ჯაჭვი არის, მაგრამ არ ფუნქციონირებს, ეს არის ყველაზე დიდი ხარვეზი და გამოწვევა, შესაბამისად ეს ჯაჭვი პრაქტიკაში არ ფუნქციონირებს ისე ხარისიხიანად, როგორც ეს უნდა ხდებოდეს“.

„ძვრა არის უარესობისკენ, უკეთესობისკენ ნამდვილად არ არის, ერთ დროს იყო სტაგნაცია და ახლა არის უკან უკან სვლა, რეფერირებაშიც იმდენი გადამისამართებით ვართ შესული, არცერთზე რეაგირება არ ყოფილა, არცერთზე. სამი ადამიანი ვართ პასუხისმგებელი რაღაცაზე და არცერთი არ ვაკეთებთ არაფერს, მერე მიდის დადანაშაულება... ამ ქეის კონფერენციებს აწყობენ ისტერიულად, მერე ჩანაწერებს აგზავნიან და მერე რომ უკუკავშირზე არავინ გირეკავს, იქ ხო შევთანხმდით რაღაცებზე და ის არ კეთდება და აბა რათ მინდა ასეთი ქეის კონფერენცია“.

ცალკეულმა სერვისის მიმწოდებლებმა ისიც აღნიშნეს, რომ მათი მხრიდან ბავშვის შესახებ სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოსთვის, როგორც ბავშვის კანონიერი წარმომადგენლისთვის მიმართვის შემთხვევაში ზრუნვის სააგენტოდან რეაგირება არ ხდება და ამ კუთხითაც მნიშვნელოვანი შეფერხებაა.

„ერთი ბავშვი შეიძლება რამდენიმე უწყებაში იყოს, მაგრამ არცერთმა უწყებამ ქმედითი ნაბიჯი არ გადადგას.“

„წესით უნდა იყოს ინფორმაციის კონფიდენციალურად გაცვლის მექანიზმი, არ ვიცი აქვთ თუ არა, თუმცა ვხედავ რომ ეს ბავშვი გადადის ერთი უწყებიდან მეორეში მეორედან მესამეში, რაც უფრო რთულ ქეისთან გვაქვს საქმე, საბოლოო ჯამში ეს ბავშვი სად აღმოჩნდება არ ვიცი და ასე გადადის ხელიდან ხელში“.

გამოწვევად დასახელდა სკოლების მხრიდან სოციალური მუშაკებისა და მანდატურებისთვის ინფორმაციის გაზიარების პრობლემაც, აღინიშნა, რომ სკოლები ცდილობენ არ გაუზიარონ მათ კონკრეტული ძალადობის შესახებ ინფორმაცია, თუმცა რესპონდენტთა ნაწილმა განაცხადა, რომ ეს გამოწვევა უკვე მოგვარების გზაზეა და სულ უფრო მეტი ნდობა ჩნდება სკოლის ადმინისტრაციას, პედაგოგებსა და მანდატურებს თუ სოციალურ მუშაკებს შორის. რესპონდენტების განმარტებით, პრობლემად რჩება სკოლის სოციალური მუშაკების გადატვირთულობა, რომელთაც შესაძლოა ერთდროულად 500-700 ბავშვთან უხდებოდეთ მუშაობა, რაც ცხადია იწვევს პროფესიონალის გადაწვას და აისახება მათი მუშაობის ხარისხზეც.

კვლევის ფარგლებში ხაზი გაესვა სასკოლო მედიაციისა და კონფლიქტის მართვის უნარების გაძლიერების აუცილებლობას სკოლებში. აღინიშნა, რომ სკოლა უკეთ უნდა ახერხებდეს მცირე მასშტაბის კონფლიქტებთან გამკლავებას ადგილობრივი რესურსით, მეტად უნდა იყოს მოტივირებული გაუმკლავდეს დესტრუქციული ქცევის შემთხვევებს და მოახდინოს მათი პრევენცია, როგორც მოსწავლეებთან, ისე მათ მშობლებთან უფრო აქტიური მუშაობის გზით. ამასთან ხაზი გაესვა, რომ აღნიშნული მიდგომის საპირისპიროდ, სულ უფრო ხშირია სკოლაში პოლიციის გამოძახების პრაქტიკა, იმ შემთხვევებისთვის, როდესაც ცალკეული პრობლემების მოგვარება სასკოლო სივრცეში უნდა გადაწყდეს და შემთხვევ პოლიციის ჩართულობას და უფლებამოსილებას არ განეკუთვნება. კერძოდ, აღინიშნა, რომ სკოლები თავის დაზღვევის მიზნით ელემენტარულ სირთულეებზეც იძახებენ პოლიციას, როგორც არის გაკვეთილის ჩაშლა მოსწავლის მიერ, მოსწავლეებს შორის გაუგებრობა (თმის მოქაჩვა და ა.შ).

„ეს ტენდენცია ძალიან არ მომწონს, ძალიან აქტიურად იძახებს სკოლა პოლიციას, აი ვთქვათ პატარა დისციპლინურ დარღვევაზეც კი მოდის პატრული, ამ პატრულმა არ იცის როგორ უნდა მართოს სიტუაცია. ამ შემთხვევაში სკოლა რატომ იძახებს პატრულს, რა საჭიროა, იმიტომ, რომ სკოლას უნდა ჰქონდეს შიგნით ქმედითი მექანიზმი, რომ მართოს სიტუაციები“.

„რადაც ინსტიტუციები ხომ არის, იგივე მანდატურის სამსახური, იგივე ფსიქოსოციალური რეაბილიტაციის ცენტრი, რომელიც თავს არ ზოგავს და მართლა ძალიან ბევრს მუშაობენ და შრომობენ, მაგრამ მე მაგალითად არ ვიცი

კვლევის საფუძველზე, რაღაცაზე დაყრდნობით, გადის თუ არა ეს სამსახური შედეგზე“.

თავის მხრივ, ჩაღრმავებული ინტერვიუებისას, არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრზე საუბრისას, რესპონდენტებმა განაცხადეს, რომ არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრში არასრულწლოვნებს ამისამართებს უმეტეს შემთხვევაში პროკურატურა, რომელიც, ცხადია, დაკავშირებულია მოზარდის მართლსაწინააღმდეგო ქცევასთან.

რესპონდენტების ნაწილი განმარტავს, რომ არის სირთულეები და ბუნდოვანება განათლებისა და სოციალური დაცვის სისტემებიდან არასრულწლოვნების გადამისამართების დროს. რიგ შემთხვევებში, არასრულწლოვანი ინფორმაცია მიეწოდება და/ან ისეთი ქცევითი პრობლემების მქონე მოზარდი გადამისამართდება, რომელიც, როგორც წესი, არ არის არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრის ბენეფიციარი.

„ცოტა ბუნდოვანია გადმომისამართების პროცესები (ჯანდაცვის სისტემიდან). მაგალითად, ძალადობის მსხვერპლი ბავშვი, რომლისგანაც რთული ქცევა არ იკვეთება მომართვის ფორმაში, ასეთი ბავშვი შეიძლება გადმომისამართდეს, შეიძლება გადმომისამართონ ჩვენი მომართვის ფორმის გარეშე“

„ხშირად გვაქვს ასეთი გამოწვევა, მაგალითად, სასკოლო სივრცეში ბავშვმა ბავშვს დაარტყა ხელი, ეს შეფასდა როგორც ძალადობა და პროკურატურამ გადმომისამართა. ეს ხდება ხოლმე მსჯელობის საგანი. მანდატური ასეთ ქეისებს არ ამისამართებს. საქმე თუ სკოლის სივრცეში პოლიციამდე მივიდა, ის პროცედურულად მიყვება და მერე ამ ფაზულით ჩვენთან გადმოდის ასეთი ქეისები“.

პრობაციის ეროვნულ სააგენტოზე საუბრისას, რესპონდენტების ნაწილმა დადებითად შეაფასა უწყებათაშორისი თანამშრომლობის და კოორდინაციის პროცესი. რესპონდენტების განმარტებით, სხვადასხვა კუთხით თანამშრომლობენ განათლების სამინისტროსთან (მანდატურის სამსახურთან), სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოსთან და შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან. თუმცა, აღინიშნა თანამშრომლობის სირთულეებიც ურთიერთკოორდინაციის ნაწილში.

„მანდატურის სამსახურთანაც ძალიან კარგი კოორდინაცია გვაქვს. მანდატურის სამსახური თუა ბავშვთან ჩართული, ძალიან გვეხმარება“.

„ნებისმიერი ბავშვი შეიძლება გადამისამართდეს, როგორც წინასასამართლოდ შეფასებული, ასევე პირობით მსჯავრდებული ან განრიდებული (ძალადობის შემთხვევაში). თვეში მინიმუმ ხუთ ასეთ მიმართვას ვაგზავნი ბავშვთა ზრუნვაში. გამოწვევა არის შემდეგი: მე ვიცი, რომ როგორც კი ჩვენი მიმართვა დაეწერებათ, ერთვებიან, მიდის სოციალური მუშაკი, რეაგირებას ახდენს, მაგრამ მაკვლია სამართლებრივი გამართულობა. ეს რომ სამართლებრივად გამართული იყოს, გაცილებით მჭიდრო კოორდინაცია გვექნებოდა, სამართლებრივად მათ პასუხისმგებლობა რომ ჰქონდეთ ინფორმაციის ჩვენთვის გადმოცემის“.

რესპონდენტების ნაწილის განმარტებით, შეფასების პროცესში ბავშვთან და მის ოჯახთან ურთიერთობის გარდა, კომუნიკაცია აქვთ სკოლასთან, თუმცა, პირობით

მსჯავრდებულებთან მიმართებაშით ასეთი სახის კომუნიკაცია არ არის. ვინაიდან, მოზარდის გარკვეული სახის შეფასება მანამდე უკვე განხორციელებულია.

„პირობითის შემთხვევაში არ მივდივართ სკოლაში. ხშირ შემთხვევაში, ბავშვები, რომლებიც გვყავს პირობითზე, გვყავს შეფასებული, განრიდებისთვის, წინასასამართლოდ და გარკვეული სტატკური ინფორმაცია, რომელიც დიდად არ შეცვლილა, გვაქვს“.

ერთ-ერთი რესპონდენტის განმარტებით, არის მცდელობა, რომ გააუმჯობესონ კომუნიკაცია პენიტენციურ სისტემასთან არასრულწლოვნის პირობით ვადაზე ადრე გათავისუფლების პროცესთან დაკავშირებით.

„ვცდილობთ, რომ დავახლოვდეთ და ბევრი რამე ერთნაირად გავაკეთოთ, რადგან ერთი ბენეფიციარი გვყავს ხშირ შემთხვევაში. არასრულწლოვან ბავშვებს ვაფასებთ პირობით ვადამდე გათავისუფლების კომისიისთვის და ვაგ ზავნით პენიტენციურ დაწესებულებაში“.

ერთ-ერთმა რესპონდენტმა, ისაუბრა პოლიციის წარმომადგენელთა არასათანადო ქცევაზე ბავშვთან მიმართებით. ნეგატიური გამოცდილება განსაზღვრავს შემდეგში არასრულწლოვნის დამოკიდებულებას სამართალდამცავი ორგანოების მიმართ .

„არასრულწლოვან პირობითთან, მივედით სახლში, გამოვიძახეთ 112-ის დახმარება და მოვიდა კრიმინალური პოლიცია, რომელიც ისე უზრდელურად იქცეოდა, კინალამ მეც კონფლიქტი შემექმნა. კორონა იყო, პირბადე არ ეკეთა, ძალიან დემონსტრაციულად მოიხსნა, ბავშვს უთხრა, „შენ ის არ ხარ, ყოველთვის ჩემთან რომ ხარ გამოძიებაზე, ამ სახლიდან ხშირად იძახებენ“, არადა, მოვიდა შესაძლო სუიციდის ფაქტზე და ბავშვს ზეწოლა დაუმატა, დამამცირებელი, დამაკნინებელი დამოკიდებულებით“.

რაც შეეხება პენიტენციურ სისტემას, ჩადრმავებული ინტერვიუების ფარგლებში, რესპონდენტებმა ისაუბრეს უწყებათაშორისი თანამშრომლობის პროცესზე. ერთ-ერთმა მათგანმა ყურადღება გაამახვილა ინფორმაციის გაცვლის მექანიზმზე შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან, თუმცა, იქვე აღნიშნა, რომ მხოლოდ ზოგადი სახის ინფორმაციის ზიარდება.

რესპონდენტების ნაწილმა ასევე ისაუბრა პრობაციის ეროვნულ სააგენტოსთან თანამშრომლობის პროცესზე არასრულწლოვანი მსჯავრდებულების პირობით ვადამდე გათავისუფლების პროცესში. ერთ-ერთი რესპონდენტის განმარტებით, ამჟამად მიმდინარეობს ამ მექანიზმის დახვეწა.

„როცა პრობაციაზე გადის ამ შემთხვევაში ეს არის კოორდინირებული მექანიზმით დარეგულირებული და შესაბამისად გასვლამდე რაღაც პერიოდით ადრე ხდება ოჯახის შეფასება, ანუ ადგილობრივ საბჭოზე წარსადგენად ისინი აკეთებენ ოჯახის შეფასებას და ჩვენ ამას ვაწვდით ადგილობრივ საბჭოს, რომელიც იღებს გადაწყვეტილებას პირობით ვადამდე ადრე გათავისუფლებასთან დაკავშირებით და შემდგომში უკვე გასვლამდე თუ პირობითი მიყვება ინფორმაცია მიეწოდებათ“.

როგორც მსჯავრდებულებს, ასევე, რა თქმა უნდა, პრობაციაც საქმის კურსშია და შემდგომ გადაბარება ხდება ამ ბავშვის“.

დ) ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვთან მუშაობისას არსებული გამოწვევები კანონმდებლობასა და პრაქტიკაში

რესპონდენტების აბსოლუტური უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან მუშაობის კუთხით, უმნიშვნელოვანესი ეტაპია ამ ტიპის ქცევის პრევენციის პირველ და მეორე დონეზე სახელმწიფო უწყებების აქტიური და მიზანმიმართული მუშაობა. გამოკითხულთა უმრავლესობის აზრით, ეს დღეს საკმაოდ დიდი გამოწვევაა და ხშირად ამ მიმართულებით სახელმწიფო უწყებების საქმიანობა კრიტიკას ვერ უძლებს. ერთ-ერთ გამოწვევად, სწორედ პრევენციულ დონეზე სახელმწიფოს არასაკმარისი ჩართულობა დასახელდა, მაშინ, როდესაც პრევენციაზე მეტი აქცენტის გაკეთება სახელმწიფოსთვის როგორც ადამიანური და ფინანსური რესურსის, ისე მიღწეული შედეგების, კერძოდ - ბავშვის უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით უფრო მომგებიანი შეიძლება აღმოჩნდეს.

გამოკითხულ ექსპერტთა მოსაზრებით, პრევენციული ღონისძიებები არასისტემური და არასაკმარისია როგორც სკოლაში, ისე ოჯახებში მუშაობის თვალსაზრისით. კვლევამ ცხადყო, რომ ზრუნვის სააგენტო ოჯახში ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვთან მუშაობს მხოლოდ ძალადობის შესახებ შესაბამისი შეტყობინების მიღების შემთხვევაში, შეტყობინების არ არსებობისას სააგენტოს მიერ პრევენციული ჩარევის რესურსი არ არსებობს. სააგენტოს წარმომადგენელთა განმარტებით, ამ ტიპის ინტერვენცია მათი უფლებამოსილება არ არის. სააგენტოს ერთ-ერთი წარმომადგენლის აზრით, ყველა ოჯახში მათი სოციალური მუშაკის შესვლა წარმოუდგენელია, მეტიც, სწორედ ამ მიზნით შეიქმნა მუნიციპალიტეტებთან სოციალური მუშაკის პოზიცია, რომ მათ განახორციელონ ამ ტიპის პრევენციული საქმიანობა და უფრო ახლო კონტაქტზე იყვნენ კონკრეტულ ტერიტორიულ ერთეულში მცხოვრებ ოჯახებსა და არასრულწლოვნებთან.

მართალია კვლევის ფარგლებში მუნიციპალიტეტის, როგორც პრევენციულ საქმიანობაში ჩართული უწყების როლი, ცალკე შესწავლილი არ ყოფილა, თუმცა რესპონდენტთა ნაწილმა ერთ-ერთ გამოწვევად დაასახელა მუნიციპალიტეტების პასიური მონაწილეობა პრევენციული პოლიტიკის წარმართვაში. მათ აღნიშნეს, რომ არსებული საჭიროებების ფარგლებში გაჭირდა მუნიციპალიტეტებში უფასო სპორტული წრეების მოძიება. როგორც წესი, ეს ძალიან მნიშვნელოვანია პრევენციის ეტაპზე და მოთხოვნაც, შესაბამისად, მაღალია.

„ასე პრევენციულად ზრუნვის სააგენტო ყველა ოჯახში ნამდვილად ვერ შევა... ასე რომ გავიგოთ ოჯახებში რა ხდება, ამას ზრუნვის სააგენტო ვერ დაფარავს, ამიტომ შეიქმნა მუნიციპალიტეტიც, რომ მათ ნახონ, იმუშავონ და თუ საჭიროება შეიქმნა რეფერირების მექანიზმი ამას გვავალდებულებს რათქმუნდა, ჩვენ ჩავერთვებით, მაგრამ ჩვენმა სოციალურმა მუშაკმა კარდაკარ იაროს, გამორიცხული ამბავია.“

როგორც რესპონდენტების, მათ შორის სერვის პროვაიდერების მიერ მოწოდებული ინფორმაციით ირკვევა, რომ სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს საქმიანობა ბოლო წლებში

მნიშვნელოვნად შეფერხდა, რაც დიდ წილად გამოწვეულია ადამიანური რესურსის სიმწირით და თანამშრომელთა გადატვირთულობით. აღინიშნა, რომ სოციალური მუშაკის გამოყოფაც კი კონკრეტული საქმის კურატორად ხშირად პრობლემურია და დიდ დროს მოითხოვს. ასევე, გამოითქვა მოსაზრება, რომ სააგენტოს მიერ დადგენილი შეფასება არ არის საკმარისი. ხშირად, არც ფასდება სად უნდა განთავსდეს ის, მაგალითად: ოჯახიდან გამოყვანილი ბავშვი. არის ფაქტები, როდესაც ბავშვები ოჯახში ძალადობის შემთხვევების გამო გამოყვანილნი არიან ოჯახიდან, თუმცა, უფრო დიდი ძალადობის ქვეშ აღმოჩნდებიან ხოლმე მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში.

კვლევის ფარგლებში ასევე აღინიშნა, რომ მწირი დაფინანსებისა და რესურსების ნაკლებობის გამო, მცირე საოჯახო ტიპის სახლებში აქცენტი კეთდება მხოლოდ არასრულწლოვნის განთავსებასა და ცალკეულ ლოჯისტიკურ საკითხებზე. ბავშვებთან შინაარსობრივი მუშაობა და სერვისების მიწოდება ვერანაირ კრიტიკას ვერ უძლებს. რესპონდენტთა მონათხრობზე დაყრდნობით, კვლევამ გამოკვეთა, რომ ამ მიმართულებით სიღრმისეულ მონიტორინგსაც სამინისტრო ახორციელებს და ძირითადად მათი შემოწმების საგანს გარემო პირობები, ჭურჭლის მთლიანობა და მედიკამენტების ვადა წარმოადგენს. ძალადობრივ გარემოში არასრულწლოვნის მოხვედრა კი, გარდა მისი უფლებების ხელყოფისა, იწვევს ამ ქცევის მოდელირებას და ძალადობრივი ქცევის რისკების კიდევ უფრო გაზრდას ცალკეულ დაწესებულებაში განთავსებულ სხვა არასრულწლოვნებს შორისაც.

სირთულეები წარმოიქმნება მაშინაც, როდესაც ბავშვს სჭირდება მედიკამენტოზური მკურნალობა და უარს აცხადებს ამაზე. რესპონდენტთა განმარტებით, ასეთ ბავშვებთან მცირე საოჯახო ტიპის სახლის პერსონალს არანაირი ბერკეტი არ აქვს. იგივე უნდა ითქვას შემთხვევებზე, როდესაც ბავშვისგან სუიციდის რისკებია, თუმცა, უარს აცხადებს შესაბამისი მკურნალობის გაცლაზე. როგორც სერვისის მიმწოდებელი ორგანიზაცია აცხადებს, ამ დროს რეფერირების ცენტრი აფასებს სუიციდის რისკს და მათ უგზავნის რეკომენდაციებს. რესპონდენტის განმარტებით, სერვისის მიმწოდებლებს თავადაც აქვთ ინფორმაცია ამ ტიპის რისკის არსებობის თაობაზე, თუმცა, იმ ბავშვებთან, რომლებიც 24 საათი ქუჩაში არიან, აქვთ ნარკოტიკებზე, ალკოჰოლზე დამოკიდებულების პრობლემა, აღნიშნული რეკომენდაციების მიყვლა (მაგ. სუიციდის შესაძლო იარაღის შეზღუდვის უზრუნველყოფა) წარმოუდგენელია. შესაბამისად, ჩნდება სიტუაცია, რომელშიც სახელმწიფოს, ამ ტიპის რეკომენდაციების გაცემით, ფაქტობრივად პასუხისმგებლობა გადააქვს სერვისის მიმწოდებელზე, როდესაც თავის მხრივ, ამ უკანასკნელს არანაირი რეალური ბერკეტი და საშუალება არ აქვს შეასრულოს გაცემული რეკომენდაცია.

გამოკითხულ ექსპერტთა დაახლოებით ნახევარი ზრუნვის სააგენტოს მიიჩნევს ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან მომუშავე უწყებებს შორის ერთ-ერთ სუსტ რგოლად და აღნიშნავს, რომ ეს უწყება ამ ეტაპზე ვერ ართმევს თავს მის დაქვემდებარებაში მყოფ ბავშვებზე ზრუნვას ძალადობრივი ქცევის შემდგომი პრევენციისა თუ არსებული რისკების განეიტრალების მიმართულებით. პრევენციის მნიშვნელობას ხაზი გაუსვებს მართლმსაჯულების განხორციელებაში ჩართულმა პროფესიონალებმაც. რესპონდენტებმა ისაუბრეს ადრეული პრევენციის მნიშვნელობაზე, განსაკუთრებით კი განათლების სამინისტროს როლზე და ოჯახში არსებული პრობლემების ადრეულ გამოვლენაზე.

„მე არ ვიცი რა სჭირს ამ სისტემას, მაან მეცოდებიან ერთის მხრივ ეს გოგოები და ბიჭები, მაგრამ მეორეს მხრივ სისტემა არის გაჩერებული, მცირე საოჯახო ტიპის

სახლში რომ შეხვიდე და ერთი კვირა იცხოვრო, ნახავ რა არის ძალადობა, ნახავ ძალადობის ყველანაირ ფორმას... ქეისები ვიცი, აი სასამართლოში რომ უნდა უჩივლო და არ ვიცი ბავშვების განადგურებამდე მიყვანა ქვია ამას.“

„სისტემა არის მხოლოდ და მხოლოდ ფრაგმენტული, არანაირი კოორდინაციის მექანიზმი, განსაკუთრებით ბოლო პერიოდში ფაქტობრივად მოშლილია უწყებებს შორის... პირველი დონის პრევენცია რომ ქვეყანაში სისტემატიზებულად არ ხორციელდება ვიცით, მეორე დონის პრევენცია შეიძლება რაღაც კარგი ინიციატივები არსებობს, მაგრამ ესეც არის ფრაგმენტული და ნაგლეჯ-ნაგლეჯ.“

“რაც შეეხება რთული და ძალადობრივი ქცევის იდენტიფიცირებას, ფაქტიურად არ არსებობს, მე არ მახსენდება რამე ინსტრუმენტი, რომლითაც ბავშვი არის შეფასებული, ქცევა კი არა, მგონი არაფერი არ არის შეფასებული, ბავშვი ოჯახიდან რომ ძალადობრივი ქცევის გამო ჰყავთ გამოყვანილი, უარეს ძალადობრივ გარემოში უწევდეს ცხოვრება, იმიტომ, რომ არ არის შეფასებული და რომც შეაფასონ, იმიტომ, რომ არ არის სპეციალიზებული სერვისი”.

გამოკითხულ რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა ასევე თანხმდება, რომ ვინაიდან ზრუნვის სააგენტოს შეხება აქვს ძალადობრივი ქცევის არასრულწლოვანთა მხოლოდ იმ სეგმენტთან, რომლის შესახებაც მიიღო ინფორმაცია/შეტყობინება, ან რომლებიც სხვა უწყებებიდან გადმომისამართდნენ მასთან, როგორც ამ ტიპის ქცევის მქონენი, მთავარი სივრცე, რომელმაც უნდა დაინახოს და დააიდენტიფიციროს არასრულწლოვნის ძალადობრივი ქცევის რისკები არის საგანმანათლებლო დაწესებულებები/სკოლები. მანდატურის სამსახურის წარმომადგენელთა მიერ მოწოდებული ინფორმაციით სკოლებში ძალადობრივი ქცევის იდენტიფიცირება ბავშვთან შეხებაში მყოფი ყველა პირის მოვალეობაა, კერძოდ, ძალადობრივი ქცევის შესახებ ინფორმაციის პირველწყარო შესაძლოა იყოს პედაგოგი, დამრიგებელი, თანატოლი, მანდატური, სკოლის სოციალური მუშაკი და სხვა. თუმცა, რაც შეეხება რეფერალის ფორმის შევსებას, ამას ძირითადად მანდატური და სკოლის სოციალური მუშაკი (ასეთის არსებობის შემთხვევაში) ან საამისოდ სპეცილურად უფლებამოსილი პირი აკეთებენ. ბავშვები შესაბამისი კონსულტირებისთვის მისამართდებიან მანდატურის სამსახურის ფსიქო-სოციალურ ცენტრში, რომელიც აფასებს მას და განსაზღვრავს იმ სერვისებს, რომლებში ჩართვაც მიზანშეწონილია კონკრეტული არასრულწლოვნისთვის.

როგორც მანდატურის სამსახურის წარმომადგენლებმა განაცხადეს მათ უფლებამოსილებას განეკუთვნება საგანმანათლებლო სკოლებში არასრულწლოვანთა ძალადობრივ ქცევაზე რეაგირება, ასევე ამ ტიპის ქცევის პრევენცია. შესაბამისად, როგორც მანდატურები, ასევე სოციალური მუშაკები გეგმავენ და ახორციელებენ პრევენციულ ღონისძიებებს, რომლებიც მოიაზრებენ თემატურ შეხვედრებს, დისკუსიებს, სპეციალური მოდულების განხორციელებას კლასებში, მედიაციის დანერგვას და ა/შ. ასევე, ცალკეულ შემთხვევებზე რეაგირებას, კონსულტირებას, გასაუბრებას. კონკრეტული ექსპერტების განმარტებით, მართალია, მანდატურის ფსიქო-სოციალური სერვისი კარგად მუშაობს, თუმცა, მხოლოდ ფსიქოლოგის კონსულტირება არ არის საკმარისი, მით უფრო, რომ დაბალია ფსიქოლოგთან

გადამისამართებული ბავშვების სერვისში ჩართვის მაჩვენებელი. პრობლემად რჩება მშობლებთან თანამშრომლობის კომპონენტიც. რესპონდენტთა აბსოლუტური უმრავლესობა, განსაკუთრებით სახელმწიფო უწყებებიდან, აცხადებს, რომ რთულია მშობელთა მოტივირება ბავშვი ატარონ საჭირო სერვისის მისაღებად. ამის იძულების მექანიზმი არ არსებობს, შესაბამისად, ძირითადი აქცენტი კეთდება მათ ცნობიერების ამაღლებასა და დარწმუნებაზე იმის შესახებ, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ბავშვისთვის სერვისის მიღება, თუმცა ამ ტიპის საქმიანობა ყოველთვის წარმატებული არ არის და უწყებები ვერ ახერხებენ პრევენციული ფუნქციის სრულფასოვნად განხორციელებას. ამით საბოლოო ჯამში ზარალდება როგორც ბავშვი, ისე მთელი საზოგადოება.

ამავდროულად რესპონდენტთა ნაწილი აღნიშნავს, რომ მნიშვნელოვანია მოხდეს სერვისების გარე მომწოდებლებისგან მიღება, ეს გაზრდის მის ხარისხს. ასევე აუცილებელია ხორციელდებოდეს მიღებული სერვისების ხარისხის სისტემატური მონიტორინგი და შემოწმება. აქვე აღინიშნა, რომ ამის საპირისპიროდ, ბოლო პერიოდში სულ უფრო ხშირია სერვისების შიდა რესურსით მიწოდება, რაც ექსპერტების ნაწილის აზრით არ წარმოადგენს საუკეთესო პრაქტიკას.

„სოციალური მუშაკი გვყავს (ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებში), არის ერთი მიმართულება მტკიცებულებებზე დაფუძნებული მოდულების გამოყენება, მუდმივი 12 სესიიანი მოდულის ჩატარება კონკრეტულ კლასში, მეორე არის კონკრეტული თემის გარშემო პრევენციული, როგორც საგანმანათლებლო, ისე საკონსულტაციო შემთხვევები და მესამე, როდესაც ჩვენ ხშირად ვლაპარაკობთ ხოლმე, რომ აღდგენითი მიდგომა უნდა იყოს სკოლებში და ამ აღდგენითი მიდგომის ფარგლებში აღდგენითი წრეები, შეხვედრები, აღდგენითი დიალოგი, მედიაცია, ძალიან ბევრი კომპონენტია, რომელსაც ვიყენებთ ხოლმე.“

„მაინც უფრო ზედაპირულია ეს სამუშაო, აქ უნდა იყოს ჩართული, ოჯახი, თვითონ მასწავლებელი, ფსიქოლოგი და კომპლექსურად უნდა ხდებოდეს მიდგომა, ჩვენ გვაქვს ფურცელზე დაწერილი რას უნდა ვაკეთებდეთ ამ დროს, მაგრამ ცხადია, რომ არ ხორციელდება ისე, როგორც საჭიროა. „

ჩალრმავეებული ინტერვიუებისას, რეფერირებისა და პრობაციის ეტაპზეც დაფიქსირდა მშობელთა ჩართულობის პრობლემა. რესპონდენტების უმრავლესობამ განაცხადა, რომ ხშირად მშობლებს უჭირთ პასუხისმგებლობის აღება ბავშვებზე.

„არის შემთხვევები, როცა ბავშვს აქვს მოტივაცია, რომ ჩვენს აქტივობებში ჩაერთოს, მაგრამ მშობელია უარზე ან იმდენად ბევრი პრობლემაა ბავშვთან და მშობელთან ურთიერთობისას, რომ გვიჭირს მათთან საერთო ენის გამონახვა“.

„სირთულეებს რაც შეეხება ვაწყდებით იმ მხრივ, რომ ხშირად უჭირთ პასუხისმგებლობის აღება. თუნდაც იმის, რომ უზრუნველყონ ბავშვის მოყვანა“.

თუმცა, ამ კუთხით, რესპონდენტების მხრიდან, დადებითად შეფასდა, პოზიტიური მშობლობის ახალი პროგრამა, რომელის შეთავსებულია მშობლებთან - „ჩვენ სარეაბილიტაციო პროგრამა რაც შევიმუშავეთ UNICEF-ის დახმარებით, საშუალება მოგვეცა,

რომ უფრო მეტად ჩაგვეერთო მშობელი. დიდი ინტერესი გამოიწვია და საკმაოდ პოზიტიურ შედეგებამდეც გავედით, რადგან უშუალოდ ჩვენს ცენტრზე და ბენეფიციარებზეა მორგებული. მოსწონთ, მშობლებს, რომლებიც ჩაერთნენ“.

რესპონდენტთა ნაწილმა აღნიშნა, რომ მშობლების ჩართულობასთან დაკავშირებით, არის არაერთგვაროვანი პრაქტიკა. არის შემთხვევები, როდესაც მშობლების აქტიურად არიან ჩართულები მოზარდის რეაბილიტაციის პროცესში და არიან მათი მხარდამჭერები, თუმცა არის შემთხვევები, როდესაც მშობლებს აქვთ ბავშვის რთული ქცევის გააზრების პრობლემა და ზოგ შემთხვევაში უგულვებელყოფენ ბმათ.

VI. დასკვნა და რეკომენდაციები

კვლევის პროცესში გამოიკვეთა, რომ რთული/მართლსაწინააღმდეგო ქცევის გამომწვევი მიზეზი, შესაძლოა იყოს დაუსჯელობის განცდა მოზარდებში. საერთაშორისო სტანდარტები და ადგილობრივი კანონმდებლობა ხაზს უსვამს იმას, რომ ბავშვზე მორგებული მართლმსაჯულების სისტემა, პირველ რიგში, გულისხმობს აქცენტის გაკეთებას მოზარდების რეაბილიტაციასა და რესოციალიზაციაზე. თუმცა, ამავდროულად სისხლის სამართლის პოლიტიკას აქვს და უნდა ჰქონდეს შემაკავებელი ფუნქციაც. იგი უნდა უზრუნველყოფდეს არასრულწლოვნებში დანაშაულის პრევენციას. ადრეული პრევენცია (პირველი დონის პრევენცია) ცხადია უკავშირდება იმას, თუ როგორ მუშაობს საგანმანათლებლო და სოციალური დაცვის სისტემა, მაგრამ როდესაც ვსაუბრობთ მეორე (რისკ ჯგუფებთან მუშაობა) და მესამე დონის (განმეორებით დანაშაულის პრევენცია) პრევენციაზე, მნიშვნელობა ენიჭება, როგორც სერვისებს, რომელმაც უნდა უზრუნველყონ რთული/დანაშაულებრივი ქცევის პრევენცია, ასევე სწორ სისხლის სამართლის პოლიტიკას, როგორც შემაკავებელ ფაქტორს.

კვლევის ფარგლებში გამოიკვეთა, რომ ძალადობრივი ქცევის გამომწვევ მიზეზებს შორის, ერთ-ერთი ფაქტორი შესაძლოა იყოს კრიმინალური სუბკულტურის გავლენის ზრდა მოზარდებში. ამ ზრდაზე მიუთითებს, სხვადასხვა სახის კვლევები და ანგარიშებიც. ასევე გამოიკვეთა ისეთი სახის სუბკულტურის გავლენის ზრდაც, რომელიც უკავშირდება ფაშისტურ იდეოლოგიას, რაც საყუადლებო ტენდენციაა და მოითხოვს უფრო სიღმისეულ შესწავლასა და ანალიზს.

გარდა ამისა, სტატისტიკური მონაცემები აჩვენებენ, რომ ბოლო 2-3 წლის განმავლობაში მნიშვნელოვანი ზრდაა არასრულწლოვნებში, როგორც სისხლისსამართლებრივი დევნის გამოყენების, ასევე განრიდების, საპატიმრო და არასაპატიმრო სასჯელების გამოყენების მიმართულებით. მნიშვნელოვანია პასუხი გაცეს კითხვას, თუ რა არის ამის მიზეზი, უკავშირდება ეს პრევენციურ პოლიტიკას, სერვისების დეფიციტს, სისხლის სამართლის პოლიტიკას, კრიმინალური სუბკულტურის გავლენების ზრდას, აღნიშნული ფაქტორების კომბინაციას თუ სხვა. ამ კითხვებზე ზუსტი პასუხის გაცემის შესაძლებლობას კვლევის შედეგად გამოკვეთილი მიგნებები არ იძლევა, თუმცა ის ცხადად აჩვენებს იმ ძირითად კონტურებს, რა მიმართულებითც მნიშვნელოვანია დამატებითი კვლევების ჩატარება.

- ✓ განხორციელდეს არასრულწლოვანთა დანაშაულებრივი/რთული ქცევის გამომწვევი მიზეზების ანალიზი, სადაც აქცენტი გაკეთდება, როგორც კრიმინოლოგიურ, ასევე სხვა სახის ფაქტორებზე. ანალიზის შედეგად ჩამოყალიბდეს კონკრეტული რეკომენდაციები, პრევენციული და სისხლის სამართლის პოლიტიკის ცვლილებების მიმართულებით.

კვლევამ ცხადყო, რომ მთელ რიგ შემთხვევებში დროულად ვერ ხორციელდება ოჯახში ბავშვის ძალადობრივი ქცევის იდენტიფიცირება და ამ ტიპის პრობლემები სახელმწიფოს ყურადღების მიღმა რჩება. სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს შესაბამისი შეტყობინების გარეშე ოჯახთან მუშაობისთვის საკმარისი რესურსი არ აქვს, მუნიციპალურ დონეზე კი ოჯახებთან მჭიდრო კომუნიკაცია და ძალადობრივი რისკები ვერ ფასდება. ძალადობრივი ქცევის დროული იდენტიფიცირების შეუძლებლობა თავის მხრივ იწვევს მიზნობრივი ინტერვენციის დაგვიანებას, ქმნის ძალდობრივ ქცევასთან გამკლავების რისკს და ართულებს არასრულწლოვანთა წარმატებული რეაბილიტაციის პროცესს. გამოწვევად რჩება ასევე ბავშვის სერვისებში ნებაყოფლობით ჩართვის საკითხი, რაც მოიაზრებს მშობლების მხრიდან ცალკეული სერვისების მნიშვნელობის გაცნობიერების პრობლემასაც. კვლევამ აჩვენა, რომ აუცილებელია მეტი მხარდაჭერა გაეწიოთ მშობლებს საკუთარი პასუხისმგებლობის გააზრებასა და ბავშვის აღზრდაში მხარდაჭერის მიმართულებით, ოჯახთან ინტენსიური მუშაობა და მშობლის მიერ პასუხისმგებლობის გააზრება, ხელს შეუწყობს ბავშვის სერვისებში ჩართულობის უზრუნველყოფას და შვილისთვის მშობლის კონსტრუქციულ როლურ მოდელად ჩამოყალიბებას;

- ✓ მნიშვნელოვანია საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად, გაიზარდოს ოჯახების მხარდაჭერის პროგრამები, გაძლიერდეს ბავშვის დამცავი ფაქტორები და სათემო დონეზე (მუნიციპალური სოციალური სამსახურების მიერ) უფრო აქტიური პრევენციული მუშაობა განხორციელდეს ოჯახებთან. ამავდროულად გაიზარდოს ბავშვის სპორტულ აქტივობებში და სხვა პრევენციულ აქტივობებში ჩართვის ხელმისაწვდომობა;
- ✓ პრევენციის პოლიტიკის განხორციელებაში ჩართულმა ყველა უწყებამ (სკოლა, ზრუნვის სააგენტო, ადგილობრივი თვითმმართველობა) გააქტიუროს თანამშრომლობა ოჯახთან, ადრეულ ეტაპზე დააიდენტიფიციროს ბავშვის ძალადობრივი ქცევის რისკები და შესაბამისად იმუშაოს როგორც ბავშვთან, ასევე მის მშობლებსა და ოჯახის წევრებთან.

მართალია ადრე არსებული ფორმით რეფერირების დახურული ტიპის დაწესებულება ვერ პასუხობდა ბავშვთა საჭიროებებს და არ ემსახურებოდა ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს, რის გამოც საბოლოოდ დაიხურა და საკანონმდებლო დონეზე ჩანაცვლდა ნახევრად დახურული ტიპის დაწესებულებით, თუმცა, ეს ცვლილება მხოლოდ საკანონმდებლო დონეზე რჩება და დაწესებულება რეალურად არ ფუნქციონირებს. მეტიც, იმ უწყების წარმომადგენლებს, რომელთა დაქვემდებარებაში უნდა იყოს რეფერირების დაწესებულება, ხშირად ინფორმაციაც არ აქვთ მათივე უწყებაში ამ ტიპის ინსტიტუციის არსებობის შესახებ. კვლევამ ცხადყო, რომ მთელ რიგ კრიზისულ შემთხვევებში საჭიროა ბავშვის ნახევრად დახურულ უსაფრთხო დაწესებულებაში განთავსება, რაც ამ ეტაპზე შეუძლებელია. შესაბამისად, ბავშვის გადადის დღის ცენტრსა თუ მცირე საოჯახო ტიპის სახლში, სადაც ვერ ფასდება თითოეული მათგანის რისკები თუ საჭიროებები. ეს ხშირ შემთხვევაში ქმნის ბავშვზე განმეორებითი

ძალადობის რისკს, ან გარემოებებს, რომლებშიც ეს ბავშვი თავად უქმნის საფრთხეს სხვა თანატოლებს.

- ✓ მნიშვნელოვანია უზრუნველყოფილი იყოს ისეთი ტიპის ნახევრად დახურული ტიპის დაწესებულების ფუნქციონირება, სადაც საჭიროების შემთხვევაში გადამისამართდება ბავშვი ჰოლისტური პრინციპის საფუძველზე, მულტიდისციპლინური გუნდის საშუალებით შეფასდება მისი რისკები და საჭიროებები და არასრულწლოვანს მათზე მორგებული სერვისებს შესთავაზებენ, რაც თავის მხრივ შეამცირებს ბავშვის მდგომარეობის გაუარესების რისკებს.

გამოწვევას წარმოადგენს ასევე ადამიანური რესურსებისა და მტკიცებულებებზე დაფუძნებული სერვისების ხელმისაწვდომობა, როგორც ზრუნვის სააგენტოს და განათლების სამინისტროს, ასევე იუსტიციის სამინისტროს დაქვემდებარებული უწყებების/მომსახურებების ფარგლებში (არასრულწლოვანთა რეფერირების პროცესი, განრიდება-მედიციის პროგრამა, პირობითი მსჯავრის/არასაპატირომოს სასჯელის აღსრულების პროცესი). მართალია ცალკეული სერვისები არსებობს, თუმცა მათი სპექტრი შეზღუდულია, რაც თავის მხრივ ართულებს სხვადასხვა საჭიროებაზე მორგებული პროგრამების ხელმისაწვდომობას, ასევე მნიშვნელოვანია უფრო მეტი მტკიცებულების (კვლევების, შეფასების) არსებობა სერვისების ეფექტიანობის გასაზომად.

გარდა ამისა, გამოიკვეთა, რომ სერვისები არათანაბრად არის განაწილებული და ძირითადად კონცენტრირებულია ცენტრალურ ქალაქებში (თბილისი, ქუთაისი, ბათუმი). ეს განსაკურებით არის გამოკვეთილი როგორც კანონთან კონფლიქტში მყოფ ბავშვებთან მიმართებით, ასევე, არასრულწლოვანთა რეფერირების ცენტრის ბენეფიციარებთანაც.

- ✓ მნიშვნელოვანია განხორციელდეს ზრუნვის სააგენტოს შევსება კვალიფიციური კადრებით, რაც შესაძლებელს გახდის ცალკეულ შემთხვევებზე სააგენტოს მხრიდან უფრო დროულ რეაგირებას. ასევე, აუცილებელია სისტემატურად შეფასდეს ის შედეგები, რასაც არსებული სერვისები იძლევა, გაიზომოს მათი ეფექტიანობა, ჩატარდეს კვლევები ეფექტური პროგრამების შესამუშავებლად და არსებობდეს პროგრამების შეფასებისა და მონიტორინგის მტკიცებულებებზე დაფუძნებული სისტემა.
- ✓ უნდა გადაიდგას ნაბიჯები, საჭიროებებზე მორგებული სერვისების ჩამოყალიბების მიზნით, როგორც საგანმანათლებლო და სოციალური დაცვის, ასევე მართლმსაჯულების განმახორციელებელი უწყებების ფარგლებში. გარდა ამისა, უზრუნველყოფილი უნდა იყოს სერვისების თანაბარი განაწილება საქართველოს რეგიონების მიხედვით.

კვლევის შედეგად ცხადი გახდა, რომ ამ ეტაპზე მწვავედ დგას ძალადობრივი ქცევის მქონე ბავშვებთან მომუშავე უწყებების ურთიერთ-თანამშრომლობის საკითხი. არ არსებობს უწყებების სერვისების ერთიანი ბაზა (რიადის წესების თანახმად, მნიშვნელოვანია არსებობდეს როგორც არსებული რესურსების ერთიანი ჩამონათვალი და გაწერილი იყოს პასუხისმგებლობები პრევენციაში ჩართული უწყებებისთვის). ასევე, დეტალურად არ არის გაწერილი უწყებებს შორის ინფორმაციის გაცვლისა და უკუკავშირის მიღების მექანიზმი და კონკრეტულ საქმეზე სხვადასხვა უწყების თანამშრომელთა კომპეტენციები.

- ✓ მნიშვნელოვანია მკვეთრად გაიმიჯნოს ძალადობრივი ქცევის პრევენციაში ჩართული უწყებების როლი, ასევე თითოეულ აქტივობაზე განისაზღვროს პასუხისმგებელი უწყება და ბავშვთან მუშაობის პროცესში დაცული იყოს მიღებული სერვისების თანმიმდევრულობა, რაც გამორიცხავს სხვადასხვა უწყების ფარგლებში ბავშვის მსგავს ან იგივე სერვისში განმეორებით ჩართვას, ოჯახში სხვადასხვა უწყების სოციალური მუშაკის ვიზიტს უკვე შეფასებული გარემოებების თავიდან შესაფასებლად და ხელსმისცემს ბავშვის რეინტეგრაციასა და ინტერვენციის ერთიანი, კოორდინირებული გეგმის არსებობა, რაც თავის მხრივ დაზოგავს როგორც ადამიანურ რესურსს, ასევე დროის გაჭიანურების გარეშე უზრუნველყოფს სასურველი შედეგის მიღებას.

მოზარდებში ძალადობრივი ქცევის პრევენციის მიზნით, რთული ქცევის მოზარდების იდენტიფიცირების, რეფერირების და განმეორებითი ქცევის პრევენციის მიმართულებით, თავისი როლი და ფუნქცია აქვს, როგორც საგანმანათლებლო და სოციალური დაცვის (განსაკუთრებით ადრეული პრევენციის მიმართულებით) ასევე, სამართალდამცავ ორგანოებს. ამ კუთხით გამოწვევას წარმოადგენს ერთიანი სტრატეგიისა და სამოქმედო გეგმის არ არსებობა, სადაც განსაზღვრული იქნება ყველა უწყების ფუნქცია და როლი.

- ✓ კვლევასა და ანალიზზე დაყრდნობით, ჩამოყალიბდეს ძალადობრივი ქცევის მქონე მოზარდებში, რთული/მართლსაწინააღმდეგო/დანაშაულებრივი ქცევის პრევენციის ერთიანი სტრატეგია, რომელშიც განსაზღვრული იქნება, სახელმწიფო ზრუნვის სააგენტოს, განათლების სამინისტროს, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების, შინაგან საქმეთა სამინისტროს, გენერალური პროკურატურის და იუსტიციის სამინისტროს ფუნქციები, ასევე, მათ შორის თანამშრომლობისა და კოორდინაციის პროცესი.